

Olli Itänen

KANSALLISRADIKAALIEN NÄKEMYKSET KOULUTUKSESTA

Suomen koulutusjärjestelmä, Lapuan liike ja Isänmaallinen
kansanliike 1930 - 1936

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Pro gradu -tutkielma
Helmikuu 2020

TIIVISTELMÄ

ITÄNEN OLLI: Kansallisradikaalien näkemykset koulutuksesta. Suomen koulutusjärjestelmä, Lapuan liike ja Isänmaallinen kansanliike 1930 -1936

Pro gradu -tutkielma, 105 s.

Tampereen yliopisto

Historia

Helmikuu 2020

Olen tutkinut pro gradu -tutkielmassani Lapuan liikkeen ja sen jatkajan, Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL:n), suhdetta Suomen koulutusjärjestelmään vuosina 1930–1936. Keskeisenä tutkimustehtävänä olen selvittänyt näiden tahojen kannattajien näkemyksiä Suomen kouluista ja koulutuksesta. Tutkimuksessa käsittelen myös, millainen oli Lapuan liikkeen ja IKL:n yleisempi suhtautuminen koulutukseen ja millaista koulutuksellisen toiminnan olisi pitänyt olla. Tutkimuksen aineistona olen käyttänyt Lapuan liikkeen ja IKL:n pää-äänenkannattajina toimineita sanomalehtiä. Täydentävänä aineistona tutkimuksessani on Lapuan liikkeen aikakauslehistöä, Lapuan liikkeen ja IKL:n ohjelmia sekä valtiopäivien asiakirjoja syksystä 1933 kesään 1936 asti.

Tutkimuksen teoria pohjautuu aatehistoriaan ja sen keskeisenä metodina on aineistolähtöinen sisällönanalyysi. Aineiston pohjalta muodostin temaattiset kokonaisuudet koulutukseen liittyvistä näkökulmista, jotka toistuivat aineistossa usein ja nousivat näin merkitykselliseksi tutkimuksen kannalta. Temaattiset kokonaisuudet ovat tutkimuksessa kronologisesti ensin Lapuan liikkeen ja sitten IKL:n osalta.

Koulutukseen ja koulutusjärjestelmään liittyvät käsitykset olivat lähes yhtenevät niin Lapuan liikkeen kuin IKL:n osalta. Molemmat vastustivat ehtoitta vasemmistolaista koulutustoimintaa ja suhtautuivat kielteisesti koulutuksen uudistamispyrkimyksiin. Koulujen tuli Lapuan liikkeen ja IKL:n mukaan korostaa toiminnassaan isänmaallisuuden, uskonnollisuuden ja maanpuolustuksen arvoja, joita sekä Lapuan liike että IKL edustivat. Oppiaineiden sivistyksellinen arvo nähtiin toissijaisena. Lapuan liike ja IKL pyrkivät vaikuttamaan koulunuorisoon Sinimustat -nuorisojärjestön kautta. Koulutusjärjestelmää pyrittiin muokkaamaan Lapuan liikkeen ja IKL:n toimesta myös palvelemaan kirkon ja puolustusvoimien tarpeita. Lapuan liikkeessä vaadittiin uskonnonopetukselle keskeisempää osaa oppilaitosten toiminnassa ja IKL:ssä oltiin valmiita militarisoimaan oppilaitokset kansakouluista alkaen.

Keskeinen eroavaisuus Lapuan liikkeen ja IKL:n koulutusnäkemyksissä oli kielipoliittinen. Lapuan liikkeessä suomenkieliselle ja ruotsinkieliselle koulutustoiminnalle ei varsinkaan sen alkuvaiheessa tehty eroa, mutta IKL oli puolestaan vaatimassa suomenkielisten oppilaitosten aseman kohentamista ruotsinkielisten kustannuksella. IKL:n keskeinen vaatimus 1930-luvulla koulutusjärjestelmään liittyen oli Helsingin yliopiston täydellinen suomalaistaminen. Tutkimus syventää käsitystä suomalaisten kansallisradikaalien suhtautumisesta koulutukseen ja erityisesti maan koulutusjärjestelmään vuosien 1930–1936 valkoisessa Suomessa, jotka olivat kiinteästi sidoksissa aikansa nationalistiseen ilmapiiriin.

Avainsanat: aatehistoria, aitosuomalaisuus, Akateeminen Karjala-Seura, AKS, ammattikoulu, fasismi, heränneisyys, IKL, Isänmaallinen kansanliike, isänmaallisuus, kansakoulu, kansanopisto, kansallisradikaali, koulutus, koulutusjärjestelmä, Lapuan liike, lapuanliike, maanpuolustus, opetus, oppikoulu, sinimusta, suojeluskunta, suomalaistaminen, työväenopisto, uskonnonopetus, valkoinen Suomi, vasemmistovastaisuus, yliopisto, 1930-luku

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Aiempi tutkimus.....	7
1.2. Tutkimustehtävä ja aineisto.....	10
1.3. Teoria ja metodit.....	13
2. Lapuan liikkeen näkemykset koulujen toiminnasta (1930–1932).....	15
2.1. Näkemys vasemmiston aiheuttamasta uhasta.....	15
2.1.1. Kommunistit pois oppilaitoksista! – vasemmistolainen propaganda oppilaitoksissa?.....	17
2.1.2. Vasemmistolaiset opettajat ja oppikirjakysymys.....	22
2.2. Koulutus isänmaata korostaen.....	25
2.2.1. Isänmaallisuus oppilaitoksissa.....	26
2.2.2. Maanpuolustus, urheilu ja koulut.....	29
2.2.3. ”Oppi -ja valistusrasitus” – talousnäkökulmia oppilaitoksiin.....	33
2.2.4. Nuoriso tukemaan Lapuan liikettä	36
3. Uskonnonopetuksen asema kouluissa	41
3.1. Koulujen kristilliset arvot uhattuna? Kiista koulujen uskonnonopetuksesta.....	41
3.2. Lapuan liikkeen kannattajien suhde uskontoon ja pyrkimykset uskonnonopetuksen korostamiseen kouluissa.....	43
4. Isänmaallisen kansanliikkeen koulutusnäkemykset ja jatkuvuus Lapuan liikkeestä (1932 – 1936)..	54
4.1. Vasemmistovastaisuuden jatkumo.....	54
4.2. Vaatimus maanpuolustus- ja urheiluhengen luomisesta kouluihin.....	60
4.3. IKL:n oma koulutustoiminta sekä IKL:n vaikutus koulujen nuorisoon.....	67
4.3.1. IKL:n organisaation koulutustoiminnasta.....	67
4.3.2. Sinimustat IKL:n alaisuudessa.....	70
4.4. Koulutusjärjestelmä vastaamaan ”ajan henkeä”.....	74

4.4.1. Isänmaallisuus, uskonnonopetus ja heimoaate koulujen ytimeen.....	74
4.4.2. Oppilaitosten kustannukset.....	78
4.4.3. Oppilaitosten toiminta.....	79
5. IKL ja kiista oppilaitosten kielikysymyksistä.....	82
5.1. Oppilaitosten kieliolosuhteiden kyseenalaistaminen.....	84
5.2. Helsingin yliopiston suomalaistamiskiista kielikysymyksen keskiössä.....	88
6. Johtopäätökset.....	96
Lähteet ja kirjallisuus.....	100

1. Johdanto

Suomessa vuoden 1918 sisällissodan aiheuttamat jakolinjat jäivät vaikuttamaan yhteiskuntaan, vaikka maa toipui sodasta nopeasti tasavallan muodostumisen myötä. Maassa harjoitettiin eheytysolehtiikkaa, jonka tarkoituksena oli hälventää sodan aiheuttamaa kahtiajakoa suomalaisten keskuudessa. Eheytysolehtiikan yhtenä keskeisenä tekijänä olivat koulut. Niiden merkitys kasvoi yhteiskunnassa huomattavasti vuonna 1921 säädetyllä oppivelvollisuuslain myötä. Laki velvoitti suomalaiset kansakoulun penkeille oppimaan siellä vaadittavan tieto- ja taitomäärän. Oppivelvollisuus koski 7–13 -vuotiaita lapsia ja sillä oli suuri merkitys Suomen koulutusjärjestelmän kannalta. Opettajia ja kouluja tarvittiin huomattavasti aiempaa enemmän. Nuorille, jotka eivät jatkaneet muilla tavoin opin-tojaan kansakoulun jälkeen, säädettiin velvollisuus kahden vuoden jatko-opetukseen kansakoulussa.¹ Kansakouluista suomalaiset lapset saivat perussivistyksen.

Maassa oli käytössä rinnakkaiskoulujärjestelmä, jossa käytännössä varakkaammista olosuhteista tulevat lapset pääsivät kansakoulun alaluokkien jälkeen oppikouluun sekä myöhemmin pyrkimään halutessaan korkeakouluun. Työläistaustaiset jatkoivat oppivelvollisuutensa loppuun lähes poikkeuksetta kansakoulussa ja sen kaksi vuotisessa jatko-opetuksessa.² Koulutusjärjestelmä piti yllä selkeitä yhteiskunnallisia kerrostumia ihmisten välillä 1930-luvun Suomessa. Suoraan kansakoulun jälkeen töihin siirtyminen oli melko yleistä.³ Opintopolut eivät olleet useinkaan näin selkeitä, esimerkiksi kaikki oppikoulun käyneet eivät päätyneet yliopistoon opiskelemaan.

Kouluissa opetuksessa ja kasvatuksessa korostuivat maailmansotien välisenä aikana valkoisen Suomen arvomaailman mukaisesti kasvatukselliset periaatteet: kristillissiveellisyys ja isänmaallisuus. Sivistyneistö oli Suomessa pettynyt sisällissodan syttymiseen 1918. Monet heistä kokivat sodan särkeneen kuvan yhtenäisestä suomalaisesta kansasta, jota oli 1800-luvulta alkaen alettu rakentaa.⁴ Kristillissiveellisyys oli esimerkiksi kansakoulujen perustamisesta alkaen 1800-luvulla ollut kaiken koulukasvatuksen ainoa lähtökohta ja tämä näkyi selvästi myös 1930-luvun kouluissa. Lapset ja nuoret totutettiin kristilliseen elämänsenteeseen, sivistyneisiin ja säntillisiin elämäntapoihin.⁵ Koulutusjär-

---

¹ Kivinen 1988, 153.

² Kivinen 1988, 39.

³ Kivinen 1988, 165.

⁴ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 170–171.

⁵ Kivinen 1988, 98.

jestelmän pyrkimyksenä oli luoda yhtenäistä sivistyspohjaa suomalaisille, sen rakenteista ja sisällöistä päättivät sisällissodan voittanut taho. Kansalaiskasvatus nähtiin yhtenä koulujen tärkeimmistä tehtävistä. Aikuisille oli myös suunnattu omia oppilaitoksia, joissa he saattoivat sivistää itseään 1930-luvulla. Oppilaitoksista keskeisimmät olivat kansanopistot ja työväenopistot, joissa näkyi sisällissodan aiheuttama jaon jatkuma.⁶ Näiden opistojen lisäksi Suomessa järjestettiin 1930-luvulla aikuisille kansantajuistieteellistä luentotoimintaa sekä opintokerhoja.⁷ Lama ja poliittis-aatteelliset ristiriidat aiheuttivat haasteita kansansivistystyön sekä koulutusjärjestelmän organisoinnin kehittymiselle.⁸ Lamakausi vähensi oppilaitosten saamaa valtion tuen määrää ja hidasti niiden rakentamista ja kasvua. Myös oikeistoradikalismien voimistuminen Suomessa 1930-luvulle tullessa heijastui koulutusjärjestelmän kehitykseen, kun konservatiiviset arvot saivat aiempaa vahvempaa asemaa yhteiskunnassa. Joissain oikeistolaisissa näkemyksissä oppivelvollisuuteen suhtauduttiin muun muassa yhteiskunnan rasitteena ja taloudellisena taakkana. Näin ajatteli esimerkiksi merkittävä osa Lapuan liikkeen kannattajista.⁹

Kommunistien toiminta koettiin liian provosoivana valkoisessa Suomessa sisällissodan jälkeen ja vuonna 1923 Suomen kommunistisen puolueen toiminta kiellettiin. Tästä huolimatta he olivat jatkaneet toimintaansa, mikä aiheutti ärtymystä sisällissodassa valkoisten puolella taistelleissa. Vuosikymmenen aikana poliittisessa oikeistossa alettiin järjestäytyä kommunismia vastaan muun muassa lakonmurtaajajärjestö Vientirauhan kautta. Kommunismin vastustaminen ilmeni jo sisällissodan jälkeen toimintaansa jatkaneen suojeluskuntajärjestön kuin vuonna 1922 perustetun oikeistoradikaalin ylioppilasliikkeen, Akateemisen Karjalaseuran (AKS), toiminnassa. Vuonna 1929 perustettiin useita oikeistolaisia radikaaleja liikkeitä, jotka vastustivat kommunismia.¹⁰ Marraskuun lopulla 1929 kommunistinuorten juhlat keskeytyivät Lapualla, kun lapualainen talonpoikaisryhmä repi väkivalloin nuorilta punapaidat. Tapahtuman johdosta Lapualla järjestettiin kansalaiskokous, jonka yhteisenä toteamuksena oli, että kommunismia vastaan on ryhdyttävä voimakkaisiin toimiin koko Suomessa. Lapuan kokouksen esimerkin mukaisesti kommunismin vastaisia kokouksia järjestettiin Suomessa joulukuussa useissa kaupungeissa ja maassa alkoi muodostua käsitys Lapuan liikkeestä.¹¹ Se sai pian laajaa ymmärrystä ja kannatusta lähes koko porvaristossa, erityisesti poliittisessa oikeistossa ja yhteiskunnan yleinen ilmapiiri oli liikkeen näkökulmille myönteinen alkuvuonna 1930.¹²

---

⁶ Autio 1986, 390.

⁷ Autio 1986, 399.

⁸ Autio 1986, 393, 399.

⁹ Siltala 1985, 126.

¹⁰ Hentilä, Jussila ja Nevakivi 1996, 139–140. Hentilä 2018, 165.

¹¹ Hentilä, Jussila ja Nevakivi 1996, 139–140.

¹² Siironen 2012, 152, 163.

Lapuan liike radikalisoitui keväällä 1930. Liikkeen toisessa kokouksessa oli perustettu kommunismin vastainen Suomen Lukko – järjestö, jonka ajatuksena oli vastustaa kommunismia laillisin keinoin. Laillisuuden kannattajat jäivät liikkeessä kuitenkin pian radikaalien jalkoihin.¹³ Radikaalit lapualaiset vaativat, että ellei Suomen hallitus kykene kitkemään kommunismia Suomesta, astuu voimaan Lapuan laki, jolla tarkoitettiin kommunismin vastustamista Suomen tasavallan laista piittaamatta. Liikkeen radikaalit olivat valmiita tekemään väkivaltaisia tekoja saavuttaakseen tavoitteensa. Ensimmäinen selkeä merkki tästä oli Vaasan kommunistilehden, Työn Äänen – kirjapainon väkivaltainen tuhoaminen keväällä 1930.¹⁴ Toukokuussa liike toteutti ensimmäiset kyyditykset, joiden huippukausi osui alkukesään 1930. Lapuan liikkeen tekemästä poliittisesta terrorista tuli tuolloin organisoitunutta.¹⁵ Se toteutti kesän 1930 aikana 254 lähinnä kommunisteiksi tiedettyjen tai epäiltyjen väkivaltaisia kyydityksiä, joista kolme päättyi kyyditettävän murhaan.¹⁶

Lapualaisten painostuksen seurauksena Kyösti Kallion hallitus joutui eroamaan heinäkuun alussa 1930 ja uusi oikeistolaisempi hallitus muodostettiin P.E. Svinhufvudin johdolla. Lapuan liike oli tuolloin voimakkaimmillaan. Se järjesti talonpoikaismarssin uuden hallituksen muodostamisen jälkeen Helsingissä. Liikkeen kannattajien mukaan heidän tarkoituksenaan ei ollut kumota Suomen tasavallasta hallintotapaa tai demokratiaa vaan tervehdyttää sitä, mutta tälle väitteelle oli monia epäilijöitä.¹⁷ Talonpoikaismarssin aikaan monet pelkäsivätkin oikeistolaista vallankaappausta Suomessa ja tapahtumalla olivat selkeät esikuvat: Mussolinin fasistien marssi Roomaan 1922, mikä oli johtanut fasistien valtaannousuun Italiassa sekä valkoisten voittoparaati vuoden 1918 toukokuussa.¹⁸

Lapuan liikkeen toiminta hiipui talonpoikaismarssin jälkeen, mutta se nousi merkittäväksi yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi jälleen lokakuussa 1930, kun liikkeen kannattajat kyyditsivät tasavallan ensimmäisen presidentin, K. J. Ståhlbergin ja rouva Ester Ståhlbergin. Liikkeen toteuttamat poliittiset terroriteot olivat jo keväällä 1930 etäännyttäneet keskustaporvaristoa Lapuan liikkeestä, mutta Ståhlbergin kyyditystä ei porvaristossa yleisesti hyväksytty.¹⁹ Liike sai tavoitteensa, kommunismin kieltämisen Suomessa, toteutetuksi loppusyksystä 1930. Eduskunta säati tuolloin kommunismin kieltävän lain. Monet näkivätkin, että Lapuan liikkeen työ oli tullut päätökseensä, mutta liike jatkoi edelleen

---

¹³ Siltala 1985, 65–66.

¹⁴ Perälä 1998, 27. Roselius, Tikka, Silvennoinen 2016, 163. Hentilä 2018, 166–167.

¹⁵ Siltala 1985, 202, 363.

¹⁶ Siltala 1985, 357. Hentilä 2018, 167.

¹⁷ Siltala 1985, 119, 126.

¹⁸ Siltala 1985, 119, 121–122.

¹⁹ Hentilä 2018, 171.

toimintaansa, selkeämmin koko vasemmistoa vastustavana tahona. Perustamisensa jälkeen heikentynyt Suomen Lukko lakkasi olemasta ja sulautui Lapuan liikkeeseen marraskuussa 1930.²⁰ Liikkeen kannattajien yhtenä terrorikeinona oli myös työväentalojen kiinni naulaaminen ympäri Suomea. Lapuan liike alkoi organisoitua loppuvuodesta 1930 ja alkuvuodesta 1931 Lapuan liikkeestä tuli rekisteröity yhdistys.²¹ Lapuan liike sai toimia melko vapaasti Suomessa aina vuoden 1932 maaliskuun alkuun, kunnes se pyrki vallankumoukseen Mäntsälän kapinassa. Kapinan päätyttyä Lapuan liikkeen johto vangittiin ja sisäministeri lakkautti liikkeen toiminnan.²² Juha Siltalan perusteellisen liikettä käsittelevän tutkimuksen mukaan ”Lapuan liikettä ei voi käsittää erillään kansalaissodasta – Liikettä on pidettävä sodan jatkona ja jälkinäytöksenä, koska valkoisen Suomen ”ydinjoukko” yritti siinä valkaista isänmaan ja siten saattaa vapaussotansa päätökseen. Se pyrki omalla tavallaan luomaan lujan kansallisvaltion, joka perusarvoista yksimielisenä kestäisi ulkoisen paineen.”²³ Lapuan liikkeen radikaalit toimintatavat kääntyivät sitä vastaan ja johtivat lopulta liikkeen lakkauttamiseen.

Lapuan liikkeen johtajien vangitsemisen ja liikkeen kiellon jälkeen maaliskuussa 1932 suomalaiset kansallisradikaalit²⁴ päätyivät muutamaksi kuukaudeksi hajaannuksen tilaan. Epäonnistunut vallankaappausyritys Mäntsälässä osoitti heille, etteivät he kykene toteuttamaan Suomessa tavoitteitaan laittomin keinoin. Hämeenlinnassa järjestettiin kesäkuussa alussa 1932 kokous, jossa perustettiin Isänmaallinen kansanliike (IKL) jatkamaan Lapuan liikkeen työtä poliittisen vasemmiston vastustamisessa Suomessa.²⁵ IKL:n perustamiskokouksessa todettiin: ”Isänmaallinen kansanliike, joka lähtee samalta pohjalta kuin 1930 valtava kansannousu, asettaa lopulliseksi päämääräkseen kansallisesti sisään- ja ulospäin voimakkaan Suomen luomisen.”²⁶ Myös sen pää-äänenkannattajan, Ajan Suunnan, ensimmäisessä numerossa määriteltiin: ”Isänmaallinen kansanliike, jonka tehtävänä on jatkaa ja täydentää Lapuanliikkeen taistelua - -”.²⁷ Pyrkimykset saada Suomesta yhtenäisesti vahva valtio, uskonnon ja isänmaan merkityksen korostaminen sekä parlamentarismiin kielteisesti suhtautuminen yhdistivät liikkeitä. IKL:n jäsenistä monet olivat olleet Lapuan liikkeen toiminnassa mukana. IKL pyrki kuitenkin perustamisestaan alkaen sanoutumaan irti Lapuan liikkeen tekemistä laittomuuksista ja otti

---

²⁰ Perälä 1998, 165.

²¹ Perälä 1998, 27.

²² Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 148–149.

²³ Siltala 1985, 32.

²⁴ Käsiteellä ”kansallisradikaalit” viitataan tutkimuksessa suomalaisiin fasismin aatteen edustajiin. Fasistiset liikkeet pohjautuivat maailmansotien välisenä aikana radikalisoituneelle kansallismielisyydelle, joka hyväksyi väkivallan poliittisena keinona. Roselius, Silvennoinen ja Tikka 2016, 26–27.

²⁵ Hentilä 2018, 182–183.

²⁶ Ajan Sana 6.6.1932, 1. Uola 1982, 35–37.

²⁷ Ajan Suunta 2.12.1932, 1.

ohjukseen toimia laillisin keinoin.²⁸ Sen tavoitteet olivat kuitenkin vallankumoukselliset: se visioi kansankokonaisuuden rakentamista hävittämällä yhteiskuntaluokat ja puolueet itseään lukuun ottamatta.²⁹ IKL pyrki uudistamaan ihmisten identiteettiä korostamalla nationalismikeskeisyyttä yhteiskunnan kulttuurisissa ja sosiaalisissa rakenteissa.³⁰

Lapuan liikkeen johtomiesten saatua armahduksen vankilasta syksyllä 1932 IKL asetti Vihtori Kosolan liikkeen johtajaksi. Tällä toimella pyrittiin saamaan jatkuvuutta liikkeiden välillä, mutta varsinaisesti Kosolan johtaja-asema IKL:ssä oli vain osittainen siitä, mitä se Lapuan liikkeessä oli ollut.³¹ Hän oli lähinnä uuden liikkeen keulakuva. IKL:ssä valta-aseman sai sen johtoryhmässä AKS-lainen ideologia³² ja eurooppalainen sotilashenki.³³ Liikkeen jäsenistöstä huomattava määrä oli akateemisesti koulutettuja Lapuan liikkeeseen verrattuna, joka oli talonpoikaispainotteinen kannattajiltaan. Erityisesti herännäispapit saivat näkyvän roolin IKL:n toiminnassa.³⁴ Järjestö halusi saada enemmän vaikutusvaltaa yhteiskunnassa ja se päätyi pyrkimään eduskuntaan kesän 1933 vaaleissa. Se lähti vaaleihin vaaliliitossa kokoomuksen kanssa. IKL sai 14 edustajaansa läpi vaaleissa, mutta kokoomus menetti huomattavan määrän paikkojaan eduskunnassa edellisiin vaaleihin verrattuna. Vaalien jälkeen kokoomus ja IKL erosivat omiksi puolueeryhmikseen eduskunnassa. IKL:n jäsenet eivät halunneet luokitella järjestöään puolueeksi, vaikka kiistatta siitä tuli puolue eduskuntavaaleissa 1933.³⁵ Siitä tuli keskeisin Suomen kansallisradikaalien vaikutustaho, jollaisena se pysyi aina järjestön lakauttamiseen asti vuoteen 1944.³⁶

IKL:n organisaatio, ohjelma ja ulkoinen esiintyminen olivat hyvin samankaltaisia kuin Italian fasis-teilla ja Saksan kansallissosialisteilla. Merkittävänä poikkeuksena näistä oli IKL:n uskonnon merkityksen korostaminen erityisesti kansallissosialisteihin verrattuna. IKL:n omaksumiin malleihin eurooppalaisilta kuuluivat esimerkiksi yhtenäinen pukeutuminen mustiin kauluspaitoihin ja sinisiin kravatteihin, korporatiivisen yhteiskuntamallin suunnitteleminen, roomalainen-/fasistitervehdys, tavoite

---

²⁸ Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 149. sekä Siironen 2012, 172.

²⁹ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 241, 243. Suuronen 1971, 72.

³⁰ Siironen 2012, 172.

³¹ Uola 1982, 109.

³² Tarkoitin täällä kansankokonaisuus-ajatusta, jonka mukaan pyrittiin luomaan sisäisesti ja ulkoisesti vahva ja yhtenäinen Suomi; aitosuomalasta kielipolitiikkaa, jossa pyrittiin suomen kielen johtavaan asemaan yhteiskunnassa sekä Suur-Suomi -aatetta, jonka tavoitteena oli yhdistää suomensukuiset yhteisöt. (esim. Alapuro 1973, 143–145. Uola 1982, 80–83. Vares 2006, 253).

³³ Uola 1982, 57–59. sekä Roselius, Tikka, Silvennoinen 2016, 237.

³⁴ Alapuro 1973, 53. Autio 1986, 326.

³⁵ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 238. Uola 1982, 156, 164–165. IKL:n kansanedustajista huomattava osa, viisi 14:ta, oli pappeja taustaltaan (Seppo 1999, 23).

³⁶ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 237.

kansankokonaisuuden luomisesta ja johtajaperiaate. Siitä muodostui varsin militaristishenkinen puoluejärjestö.³⁷ IKL ei onnistunut saavuttamaan parlamentaarisessa toiminnassaan suurempia tuloksia poliittisesti. Sen toiminnalla oli kuitenkin vaikutusta muun muassa nuorisotyössä, henkisessä maanpuolustustyössä sekä isänmaallisessa kasvatustoiminnassa.³⁸ IKL pyrki vaikuttamaan nuorisoon erityisesti Sinimustat-järjestön ja AKS:n kautta. Lapuan liikkeen asiaa tukevia Sinimustat – nuorisokerhoja oli muodostunut Suomen oppikouluihin loppuvuodesta 1930, ensiksi juuri Lapuan yhteiskouluun. Sinimustat toimivat Lapuan liikettä myötäilevänä koululaisliikkeenä loput sen toiminnan ajasta.³⁹ Lapuan liikkeen kieltämisen jälkeen Sinimustien toiminta laantui, kunnes liikkeen perillinen IKL aktivoi Sinimustien toiminnan vuoden vaihteessa 1932–1933 ja siitä tuli IKL:n nuorisojärjestö.⁴⁰

Niin Lapuan liikkeen kuin IKL:n ideologiaa määriteltessä voi niiden todeta olleen suomalaisia fasis-tisia liikeitä – ajan eurooppalaisten fasis-tisten liikkeiden kaltaisia. Niiden kannattajat vastustivat par-lamentarismia, ihannoivat vahvaa valtiota ja halusivat sille vahvan johtajan, lapualaiset turvautuivat väkivaltaan tavoitteidensa saavuttamiseksi sekä liikkeillä oli selkeät viholliskuvat: kommunismi ja vasemmistolaisuus. Stanley G. Payne määrittelee tutkimuksessaan fasismista Lapuan liikkeen, kuten sen perillisen IKL:n fasis-tisiksi liikkeiksi.⁴¹ Tähän samaan johtopäätökseen ovat päätyneet myös muun muassa Aapo Roselius, Marko Tikka ja Oula Silvennoinen tutkimuksessaan suomalaisista fa-sisteista sekä Juha Siltala tutkimuksessaan Lapuan liikkeestä.⁴²

Syvennyttäessä Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajien näkemyksiin koulutuksesta ja koulutusjärjes-telmästä on syytä hahmottaa fasistien keskeisiä näkemyksiä niihin 1930-luvulla. Eurooppalaisilla vastaavilla toimijoilla oli samankaltaisuutta, vaikka ne toimivat eri valtioissa ja poliittisissa järjestel-missä. Koulutusjärjestelmät olivat fasis-tisissa valtioissa Euroopassa 1930-luvulla alistettuja palvele-maan ideologiaa ja valtiota. Kaikissa totalitaarisissa valtioissa nuoriso indoktrinoitiin koulutuksen kautta, jotta he pysyisivät lojaaleina eivätkä kyseenalaistaisi järjestelmää. Mussolinin Italiassa kou-lutusjärjestelmän tavoitteena oli kouluttaa nuoria sitoutuneita fasisteja, luoda heistä uusia, mieleltään ja fysiikaltaan ”täydellisiä ihmisiä”. Koulujen opetuksessa korostui oman kansallisuuden korostami-nen: Italian historia ja kirjallisuus olivat ensisijaisia. Opettajien tuli kouluissa julistaa Mussolinin ne-rokkuutta ja ne, jotka eivät hyväksyneet fasismia, erotettiin viroistaan. Koulujen ulkopuolella nuoriso

---

³⁷ Nygård 1982, 100–101. Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 149. Räisänen 1965, 30. Hentilä 2018, 183.

³⁸ Uola 1982, 480.

³⁹ Kiuasmaa 1982, 304–307. Suuronen 1971, 39. Siironen 2012, 181.

⁴⁰ Uola 1982, 292–293 ja Suuronen 1971, 75.

⁴¹ Payne 1980, 16.

⁴² Roselius, Tikka, Silvennoinen 2016, 22. Siltala 1985, 499.

pysyi fasistisen järjestelmän kontrollissa nuorisjärjestöjen toiminnan kautta, esimerkiksi Balila-järjestön kautta. Tytöistä koulutettiin tulevia äitejä ja pojista sotilaita, järjestöissä korostuivat urheilulliset harjoitteet.⁴³

Hitlerin Saksan suhde valtion koulutusjärjestelmään vastasi pitkälti Mussolinin Italian tilannetta. Nuoriso manipuloitiin koulutuksen kautta palvelemaan natsi-ideologiaa, kouluopetus korosti Saksan kulttuurin, historian ja saksalaisen rodun ylivoimaisuutta sekä käytti paljon sotilaallisia esimerkkejä. Opettajien tuli kasvattaa oppilaat kansallissosialismin hengessä ja opettajat, jotka eivät riittävän selvästi palvelleet ideologiaa, joutuivat oppilaidensa uhkailemiksi ja eroamaan viroistaan. Natsit perustivat myös omia koulujaan, joissa kasvatettiin valtakunnan tulevaa eliittiä sotilaallisessa hengessä.⁴⁴ Natsien politiikan keskeisiä vaikutuksia Saksan koulutukseen olivat kouluissa ruumiillisten rangais- tusten määrän kasvu, koulujen henkilökunnan alistaminen ideologialle, opettajan ammatin ja koulu- tuksen arvostamisen heikkeneminen Saksassa sekä koulutuksen tiedollisten vaatimusten vähentyminen.⁴⁵ Nuorisjärjestöt, kuten Hitler-Jugend, sitoivat nuoret kouluajan ulkopuolellakin osaksi totali- taarista järjestelmää.

1.1. Aiempi tutkimus

Tutkielmani on luonteeltaan Suomen äärioikeiston historiaa ja koulutushistoriaa. Lapuan liikettä, Isänmaallista kansanliikettä, sekä liikkeissä vaikuttaneita henkilöitä on tutkittu historiantutkimuk- sessa paljon. Juha Siltala tutki väitöskirjassaan *Lapuan liike ja kyyditykset 1930* perusteellisesti liik- keen alkuvaihetta ja sen kannattajien ideologiaa. Varsinkin lapualaisten mentaliteetin ja maailman- kuvan ymmärtämistä ajatellen Siltalan väitöskirja on avainteos. Juha Siltala nostaa esimerkiksi La- puan liikkeen kannattajan toteamuksen kirjassaan: ”Ei kommunismia kasvatuksella ja hempeämieli- syydellä lopeteta vaan ainoa lääke sitä vastaan on voima ja kuri.”⁴⁶ Tästä korostui negatiivinen suh- tautuminen koulutukseen ja painottui lapualaisille tyypillinen suoran toiminnan korostaminen. Reijo Perälän väitöskirja *Lapuan liike ja sananmahti* perehtyi Suomen lehdistön suhtautumiseen Lapuan liikkeeseen sen toiminnan ajan 1929–1932. Perälän väitöskirja oli keskeinen innoittaja tutkimukseni

---

⁴³ Evans 2012, 92–96.

⁴⁴ Whittock 2011, 144–147. Knopp 2006, 9-10, 172.

⁴⁵ Whittock 2011, 148–149.

⁴⁶ Siltala 1985, 458.

aineiston valinnan suhteen. Oula Silvennoisen, Marko Tikan ja Aapo Roseliuksen tutkimus *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet*. antoi laajan katsauksen maailmansotien välisen ajan Suomen kansallisradikaalien toimintaan, niin yksilötasolla kuin liikkeiden ja järjestöjen tasolla. Tutkimuksessa koulutukseen liittyviä kysymyksiä käytiin Sinimusta -nuorisojärjestön kautta sekä AKS:n kautta. Toivo Nygård tutki myös Suomen äärioikeistoa maailmansotien välisenä aikana järjestö tasolla.

Mikko Uolan tutkimus *Sinimusta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944*. kartoittaa monipuolisesti koko IKL:n toiminta-ajan. Tutkimukseni aihepiiristä siinä käsitellään IKL:n yliopistojen suomalaistamis-kieliohjelmaa sekä suhdetta AKS:n muutamien lyhyen alaluvun verran. Koulutukseen liittyvissä teemoissa keskeinen asema kirjassa on Sinimusta-nuorisojärjestöllä, jota kirjassa käsitellään luvun verran. Uola totesi esimerkiksi Sinimustalla olleen hyvin läheinen suhde niin AKS:n kuin IKL:n sekä nuorisojärjestön saaneen suurta suosiota koulunuorison parissa vuodesta 1933 alkaen. Uola tuo kirjassa esille myös Sinimusta-järjestön koulutusohjelman, jossa käsiteltiin järjestöorganisaatiota, Karjalan kysymystä, Inkerin asiaa, nuorisoa ja isänmaallisuutta, kansallissosialismia, Tarton rauhaa, maanpuolustusta ja parlamentarismia. Ohjelman perusteella järjestön tuli kasvattaa nuoriso, jolla olisi käsitys kansankokonaisuudesta ja tietoisuus tehtävästään kansakuntien joukossa.⁴⁷

Kaarle Sulamaan väitöskirjasta *Enemmän oikealle! Hilja Riipinen Suomen poliittisessa historiassa* selvisi, että Lapuan liikettä kannattaneet naiset, Hilja Riipinen keskeisimpänä, pyrkivät keskittymään nuorison valistus- ja kasvatustyöhön, tarkkailemaan koulujen isänmaallista henkeä sekä tarkastamaan koulujen lainakirjastoja, jotta kommunistien kirjoituksia ei päätyisi lapsille ja nuorille.⁴⁸ Toimiessaan IKL:n kansanedustajana vuosina 1933–1936 Hilja Riipinen teki lakialoitteita liittyen kouluihin: määräraha-aloitteen henkisen alan, esimerkiksi kansa- ja oppikouluopettajien, työttömyyden tutkimiseksi (1934) sekä lakialoitteen yksityiskoulujen valtionavusta (1935 sekä 1936).⁴⁹ Valkoisten toimintaa sisällissodan jälkeisessä Suomessa tutkinut Miika Siironen totesi, että Lapuan liike ja IKL pyrkivät ottamaan haltuunsa symbolisen vallan valkoisessa Suomessa. Siironen mukaan valkoisten ideologinen rapautuminen ja hajoaminen olivat seurausta liikkeiden synnystä.⁵⁰ Siironen tutkimuksesta ilme-

---

⁴⁷ Uola 1982, 295–298.

⁴⁸ Sulamaa 1995, 43–44.

⁴⁹ Sulamaa, 79.

⁵⁰ Siironen 2012, 152, 170, 214.

neviä oikeistoradikaalien näkemyksiä koulutuksesta ovat vaatimukset kouluopetuksen kansallisen historiakuvan antamisesta, pyrkimys kasvattaa kansallistunnetta kaikkiin kansalaisiin sekä nuorisoon muovailtavuus, erityisesti Sinimustien kautta.⁵¹

Veli-Matti Aution tutkimus *Opetusministeriön historia 4* antaa perusteellisen käsityksen Suomen koulutusjärjestelmään keskeisesti liittyneisiin kysymyksiin 1930-luvulla. Autio käsitteli Opetusministeriön historiassa Lapuan liikkeen kannattajien vaatimusta kirkon kasvatusaseman vahvistamisesta koululaitoksen piirissä pääpiirteittäin. Erityisesti herännäispapit, jotka olivat keskeisessä osassa Lapuan liikkeessä, vaativat kansakoulun alistamista täysin kirkon valvontaan. Nämä vaatimukset olivat olleet poliittisen keskustelun kohteena vuoden 1928 piispainkokouksesta, jossa oli vaadittu parannuksia kansakoulun uskonnonopetukseen. Lapualaisten tuki jakoi poliittisten päättäjien mielipiteitä, heidän asiaansa myötäili erityisesti kokoomuslainen opetusministeri Paavo Virkkunen. Kirkko hyötyi kiistasta uskonnonopetuksen asemasta kouluissa 1930-luvun alussa, mutta liikkeen tuki asiassa muodostui myös ongelmalliseksi kirkolle.⁵² Varsinaisiin yksityiskohtaisiin lapualaisten näkemyksiin uskonnonopetukseen liittyen Autio ei syvenny tutkimuksessaan.

Autio käsittelee myös suppeasti Helsingin yliopiston kielikiistaa, jossa IKL oli keskeisenä toimijana. Lapuan liikkeen myötä koko vasemmistolainen kulttuurityö, mukaan lukien opetus- ja valistustoiminta, oli joutunut 1930-luvun alussa poliittisten epäluulojen alaiseksi. IKL jatkoi myöhemmin vasemmistolaisen kulttuurityön vastustamista.⁵³ Näkökulmia 1930-luvun Suomen koulujärjestelmiin avautui Anja Heikkisen ja Pirkko Leino-Kaukiaisen toimittamasta laajasta tutkimuksesta: *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Kirjassa todettiin Lapuan liikkeestä ja IKL:stä, että ne loivat pelon ilmapiiriä koko yhteiskuntaan, myös koulujen toimintaan 1930-luvulla.⁵⁴ Tutkimustani lähellä IKL:n osalta on Kari Räisäsen pro gradu *Ajan Suunnan valtiolliset ja kasvatukselliset ihanteet 1932–1939*. Hän tutki työssään IKL:n esikuvien: Saksan kansallissosialistien ja Italian fasistien kasvatuksellisia näkemyksiä, IKL:n ja AKS:n suhdetta, IKL:n suhdetta nuorisoon Sinimustat-järjestön kautta sekä suppeasti IKL:n asemaa kielitaistelussa 1930-luvulla. Räisäsen tulkinta on merkittävä vertailukohde tutkimukseni IKL:n osuudelle. Eroavaisuutta suhteessa hänen tutkimukseensa olen saanut siitä, että se keskittyi Isänmaallisen kansanliikkeeseen eikä käsit-

---

⁵¹ Siironen 52, 181, 183.

⁵² Autio 1986, 235, 307, 326.

⁵³ Autio 234, 400.

⁵⁴ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 20.

tele Lapuan liikettä tutkimuksen alun lyhyttä johdatusta lukuun ottamatta. Suomen koulujärjestelmään liittyvät kirjoitukset eivät olleet muutamia näkemyksiä lukuun ottamatta Räsäsän tutkimuksessa huomionkohteina. Keskittymällä näihin oppilaitoksiin liittyviin kirjoituksiin olen syventänyt tutkimuksessani tietoa IKL:n suhteesta koulutukseen, erityisesti Suomen koulutusjärjestelmään.

Lapuan liikkeen ja IKL:än näkemyksiä Suomen koulutusjärjestelmästä ei ole laajemmin tutkittu ja aiempi tutkimus on ollut tältä osin hajanainen. Näkökulma ei ole niin ilmeinen tutkia kuin AKS:n ja Sinimustien, joiden koulutuksellisia näkemyksiä on tutkittu aiemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi Marjatta Suuronen ja Elsi Majjala ovat tutkineet pro graduissaan Sinimustien toimintaa 1930-luvulla.⁵⁵ Sinimustia on käsitelty myös useissa muissa tutkimuksissa. AKS on ollut tutkimuksen kohteena muun muassa Risto Alapuron, Heikki Eskelisen, Matti Klingen sekä Mikko Uolan tutkimuksissa. Varsinkaan Lapuan liikkeen osalta kouluihin liittyviä kysymyksiä ei ole tutkittu laajemmin. Liikkeen ja sen perillisen IKL:n kannattajien näkemykset liittyen koulutusjärjestelmään syventävät samalla käsitystä niiden suhteesta koulutukseen.

1.2. Tutkimustehtävä ja aineisto

Kysyn tutkimuksessani, mikä oli Lapuan liikkeen sekä IKL:n suhde koulutukseen ja Suomen koulutusjärjestelmään. Miten ja mitä näistä koulutukseen ja kouluihin liittyvistä asioista kirjoitettiin lehdissä? Mitä merkityksiä liikkeiden kannattajat antoivat koulutukselle ja koulutusjärjestelmälle eli millaisia tavoitteita liikkeiden kannattajilla oli koulutuksen suhteen ja millaista sen tulisi olla? Keitä liikkeiden kannattajien mukaan tuli kouluttaa ja kenelle koulutus kuuluu? Kuinka hyödyllisenä liikkeen kannattajat näkivät kouluttautumisen? Vertailen myös keskenään Lapuan liikkeen ja IKL:n näkemyksiä koulutukseen. Vertailu auttaa hahmottamaan näkemysten jatkumoa ja muutoksia. Tutkimukseni aikarajaus muodostuu Lapuan liikkeen radikalisoitumisen keväästä 1930 aina Isänmaallisen kansanliikkeen ensimmäisen eduskuntakauden päättymiseen kesään 1936. Tutkimuksen keskeisenä aineistona ovat näiden lehdistön pää-äänenkannattajien Ajan Suunnan ja Ajan Sanan sekä Lapuan liikkeen aikakauslehtien kirjoituksia koulutuksesta ja koulutusjärjestelmästä.⁵⁶ Aineistosta johtuen tutkimus

---

⁵⁵ Suuronen 1971, Majjala 1992.

⁵⁶ Levikiltään sanomalehdet olivat Teikarin (1973, 7, 33) tutkimuksen mukaan 1930-luvun alussa seuraavat: Ajan Sana noin 20 000 kpl ja Ajan Suunta noin 12 000-15 000. Ajan Suunnan levikki pieneni vuosikymmenen lopulla. Levikiltään ne olivat keskiverto sanomalehtiä pienempiä esim. 1930-luvun alussa ja puolessa välissä Aamulehden levikki oli 25–28 000 ja Helsingin Sanomien 60–70 000. (Tommila 1988, 14, 23, 133).

ei kata Lapuan liikkeen varhaisinta kehitysvaihetta, loppuvuotta 1929 eikä alkuvuotta 1930, jolloin liikkeen kannattajien toiminta kommunismia vastaan oli muodostumassa.

Lapuan liikkeen virallista pää-äänenkannattajaa, sanomalehti Ajan Sanaa, painettiin Helsingissä lokakuun 1930 kahden näytenumeron lisäksi marraskuun alusta 1930 vuoden 1932 lokakuun puoleen väliin kuusi kertaa viikossa. Ajan Sanan päätoimittajana toimi Emerik Olsoni ja elokuusta 1931 alkaen Arne Somersalo. Jälkimmäisen johdolla lehden linja muuttui entistä jyrkemmäksi ja radikaalimmaksi. Mäntsälän kapinaan liittyvän kirjoittelunsa vuoksi lehti lakkautettiin tasavallan suojelulakiin vedoten toukokuulle asti 1932.⁵⁷ Ajan Sana omaksui IKL:n linjan heti liikkeen perustamisen yhteydessä kesäkuussa 1932. Lehden seuraajaksi tuli Isänmaallisen kansanliikkeen pää-äänenkannattaja Ajan Suunta.⁵⁸

Lapuan liikkeen aikakauslehdet olivat melko lyhytikäisiä ja niiden suhde liikkeeseen ei ollut kaikkien lehtien osalta täysin virallinen, koska niitä julkaisivat osittain Lapuan liikkeen sisäiset ryhmät.⁵⁹ Ensimmäistä Lapuan liikkeen aikakauslehdistä, Aktivistia julkaistiin toukokuusta 1930 maaliskuulle 1931 kaksi kertaa viikossa. Lehden toimitusryhmään kuului useita Lapuan liikkeen keskeisiä vaikuttajia. Aktivistin päätoimittajana toimi nimellisesti Vihtori Kosola ja toimitusryhmään kuuluivat Lapuan liikkeen johtohenkilöistä muun muassa K.R. Kares, Iivari Koivisto ja Vihtori Herttua.⁶⁰ Aktivistia seurasi aikakauslehdistä Sinimusta, jota julkaistiin kerran viikossa maaliskuusta toukokuulle 1931, jolloin lehti lakkautettiin. Sinimustan päätoimittajana toimi Heikki Asunta. Lehteä seurasi heinäkuun alusta 1931 keskimäärin kaksi kertaa viikossa ilmestynyt aikakauslehti Fascisti. Lehti edusti niiden lapualaisten kantaa, jotka pyrkivät viemään liikettä lehden nimen mukaisesti entistä fasistisempaan suuntaan. Lehden päätoimittajina olivat Gustaf Wrede, L. H. Heimolainen sekä Vilho Viita. Ennen Fascisti – lehden lakkautusta lapualaiset alkoivat julkaista aikakauslehti Lapuan Päiväkäsä elokuun lopusta 1931 maaliskuun alkuun 1932 kahdesti kuussa. Sen vastaavana toimittajana oli Iivari Koivisto. Lapuan Päiväkäsä oli linjaltaan Fascisti-lehteä lähempänä Lapuan liikkeen virallista johtoa. Lehti lakkautettiin välittömästi Mäntsälän kapinan jälkeen.⁶¹

Ajan Suunta toimi IKL:n pää-äänenkannattajana loppuvuodesta 1932 vuoteen 1944. Se ilmestyi kuusi kertaa viikossa, kuten edeltäjänsä Ajan Sana tutkimukseni aikarajauksen aikana. Tosin Ajan Suunta

---

⁵⁷ Virtanen 2015, 45. Teikari 1973 7-8.

⁵⁸ Tommila 1988, 22. Teikari 1973, 5-9.

⁵⁹ Teikari 1973, 13.

⁶⁰ Aktivistit 1.5.1930, 1.

⁶¹ Teikari 1973, 13–17. Virtanen 2015, 45.

oli lakkautettuna 17.9.1934 – 20.11.1934 radikaalisuutensa takia. Ajan Suunnan toimitusneuvostoon kuului IKL:n johtoa: Vihtori Kosola, Vilho Annala, Bruno A. Sundström sekä Paavo Rautala.⁶² Lehden päätoimittajana toimi Arne Somersalo vuoden 1935 huhtikuuhun, jolloin uudeksi päätoimittajaksi valittiin Rauno G. Kallia. Ajan Suunnan linja oli Arne Somersalon päätoimittajakaudella niin radikaali, että se sai kritiikkiä IKL:n omistakin riveistä. Somersalon pakinat todettiin liian kärjekkäiksi, mikä johti lopulta hänen syrjäyttämiseensä. Rauno G. Kallian päätoimittaja kaudella Ajan Suunnan linja vastasi vielä aiempaa paremmin IKL:n johdon näkemyksiä. Ajan Suunta oli toimintansa ajan kiistoissa muita poliittisia näkemyksiä edustavien lehtien, erityisesti sosiaalidemokraattisten ja liberaalien lehtien kanssa.⁶³

Lehtikirjoituksia tukevana aineistona tutkimuksessani ovat Lapuan liikkeen laajennettu ohjelma marraskuulta 1931, IKL:n yleiset ohjelmaperusteet kesäkuulta 1932 sekä IKL:n toimintaperusteet helmikuulta 1933. Tarkastelen niiden koulutuslinjauksia suhteessa lehtien kirjoituksiin. Ohjelmissa ja IKL:n toimintaperusteissa korostuivat kommunistisen ja vasemmistolaisen toiminnan vastustus sekä painotettiin nuorison uskonnollis-isänmaallisen kasvatuksen tärkeyttä. Lapuan liikkeen laajennetussa ohjelmassa oppi- ja valistusharrastus nähtiin taloudellisena taakkana valtiolle ja kunnille. IKL:n toimintaperusteissa puolestaan korostui esimerkiksi koulujen toiminnan käytännön elämän vaatimukset, nuorison ruumiillisen kuntoisuuden kehittäminen sekä kaikkien suomalaisten puolustuskuntoisuuden tärkeys.⁶⁴ Valtiopäivien pöytäkirjoista olen tarkistanut Ajan Suunta -lehdissä ilmenneet kirjoitukset eduskunnasta koulutusjärjestelmään liittyen, joita olen analysoinut tutkimuksessa.

Lehdissä oli kirjoituksia koulutukseen ja koulutusjärjestelmään liittyen vaihtelevasti. Kirjoitukset koostuivat muun muassa uutisista, mielipidekirjoituksista, liikkeen kannattajien puheista ja palstakirjoituksista. Keskeisiä aihepiirejä näistä, joista uutisointia ja kirjoittelua oli lehdissä runsaammin, ovat koulujen uskonnonopetuskysymys Lapuan liikkeen lehdissä sekä valtion (Helsingin) yliopiston suomalaistamiskysymys Ajan Suunnassa. Näiden aihepiirien pohjalle olen koonnut tutkimuksessa omat lukunsa, korostaakseni teemojen keskeisyyttä Lapuan liikkeen ja IKL:n koulutusnäkemysissä. Useimmin ilmeneviä aihepiirejä olivat uskonnonopetus- ja valtion yliopiston kielikysymyksen lisäksi kommunismin ja sosialismin vastustaminen sekä isänmaallisuuden ja maanpuolustushengen korostaminen koulutoimessa.

---

⁶² Ajan Suunta 7.12.1932, 1.

⁶³ Tommila 1988, 23. Uola 1982, 282–284. Karhu 2014, 24–25.

⁶⁴ Lapuan Päiväkäskey 2.12.1931, 5. Ajan Sana 6.6.1932, 5. Ajan Suunta 15.2.1933, 1. Borg 1965, 210–212.

1.3. Teoria ja metodit

Tutkimukseni pohjautuu teorialtaan aatehistoriaan, jossa tutkimuskohteena on ajattelu menneisyydessä. Mikko Myllykankaan ja Petteri Pietikäisen toimittamassa tutkimuksessa todetaan aatehistoriasta seuraavasti: ”Aatehistoria tutkii menneisyyden ihmisten uskomuksia, toiveita ja pelkoja eli sitä, millaiseksi he ovat mieltäneet luonnon, ihmisluonnon ja yhteiskuntansa.”⁶⁵ Markku Hyrkkänen selvittää aatehistorian tutkimuksen kohteeksi asioiden käsittämisen niille annettujen merkitysten tulkitsemalla. Aatehistoria pyrkii asioiden käsittämisen käsittämiseen ja niille annettujen merkitysten ymmärtämiseen.⁶⁶ Olen tutkimuksessani hahmottanut lähdeaineiston ja aiemman tutkimuksen kautta sitä, millaiseksi Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajat sekä tätä kautta liikkeet itsessään mielsivät Suomen koulutusjärjestelmän sekä koulutuksen ja niihin liittyneet asiat eli mitä liikkeiden kannattajat ajattelivat näistä. Tämä on Hyrkkäsen tutkimukseen viitaten mahdollista, kun ymmärtää liikkeiden kannattajien mentaliteettia, jäsentää heidän maailmankuvaansa ja kun käsittää, mitä liikkeiden kannattajat ovat tarkoittaneet käyttämillään käsitteillä.⁶⁷ On oleellista huomioida, että joillain liikkeiden kannattajista oli koulutukseen liittyen paljonkin mielipiteitä ja toisilla ei niitä välttämättä ollut juuri lainkaan. Myös käsitykset saattoivat vaihdella jonkin verran liikkeiden kannattajien välillä, sillä huolimatta kuulumisesta samaan ryhmään, tutkimuksessa tulkittavat lehtikirjoitukset ovat yksilöiden kirjoittamia. Vain pieni osa liikkeiden kannattajista kirjoitti lehtiin, jotka ovat tutkimuksessa tulkinnan kohteena. Kirjoitusten kautta ymmärtää kuitenkin Lapuan liikkeen ja IKL:n keskeisiä koulutukseen ja koulutusjärjestelmään liittyviä näkemyksiä.

Tutkimus on luonteeltaan laadullinen tutkimus ja sen metodina olen käyttänyt aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Käyttämässäni metodissa olen ensinnä pelkistänyt aineistoa lukemalla ja karsimalla siitä tutkimuksen kannalta epäolennaisen aineksen pois. Tämän jälkeen olen ryhmitellyt samankaltaiset aihepiirit aineistosta omiksi teemoikseen, esimerkiksi näkemyksiin vasemmiston vaikutuksesta oppilaitoksiin ja uskonnonopetuksesta koulussa. Lopuksi olen käsitteellistänyt aineiston erottamalla siitä tutkimuksen kannalta oleellisen tiedon ja tämän pohjalta muodostanut teoreettisia käsitteitä ja johtopäätöksiä.⁶⁸ Tuomi ja Sarajärvi toteavat tutkimusmetodista seuraavasti: ”Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissa yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi

---

⁶⁵ Myllykangas ja Pietikäinen 2017, 8.

⁶⁶ Hyrkkänen 2002, 57.

⁶⁷ Hyrkkänen 2002, 73.

⁶⁸ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 122–126.

perustuu tulkintaan ja päättelyyn, jossa edetään empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Abstrahointia voidaan kuvata prosessiksi, jossa tutkija rakentaa muodostamiensa käsitteiden avulla kuvauksen tutkimuskohteesta. Tällöin teoriaa ja johtopäätöksiä verrataan koko ajan alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostaessa.”⁶⁹

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi tukee metodina aatehistoriallista lähestymistapaa, sillä aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä pyritään analyysin kaikissa vaiheissa ymmärtämään tutkittavia heidän omasta näkökulmastaan.⁷⁰ Olen käynyt tutkimuksen sanomalehti -ja aikakauslehtiaineiston systemaattisesti läpi fyysisinä- ja digitoituina lehtinä Tampereen yliopiston kirjaston sanomalehtikokoelman sekä Tampereen yliopiston Kansanperinteen arkiston tiloissa. Olen kerännyt sekä ryhmitellyt lehdistä koulutukseen ja oppilaitoksiin liittyviä kirjoituksia, joista olen tehnyt tulkintaa ja analysointia aikaisempaan tutkimukseen nojaten. Käsittelen aiheita kronologistemaattisesti, ensiksi Lapuan liikkeen ja sitten IKL:n osalta. Erityistä painoarvoa tutkimuksessa ovat saaneet usein aineistossa toistuvat aihepiirit koulutuksen osalta.

---

⁶⁹ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 127. (Abstrahointi = käsitteellistäminen)

⁷⁰ Tuomi ja Sarajärvi 2018, 127.

2. Lapuan liikkeen näkemykset koulujen toiminnasta (1930–1932)

Luvun ensimmäisessä alaluvussa käsittelem lapualaisten näkemyksiä liikkeen lehdistön kirjoittelun pohjalta kommunistien ja vasemmistolaisuuden aiheuttamasta negatiivisesta vaikutuksesta koulutusjärjestelmälle. Lapualaisilla tarkoitan tutkimuksessa liikkeen kannattajia. Toisessa alaluvussa kuvaan, millaista Lapuan liikkeen kannattajien mielestä koulutuksen olisi pitänyt olla 1930-luvun alun Suomessa. Seuraavassa luvussa käsittelem lapualaisten näkemyksiä koulujen uskonnonopetuskysymyksen, josta liikkeen lehdistössä oli runsaasti kirjoituksia ja uutisointia.

2.1. Näkemys vasemmiston aiheuttamasta uhasta

Lapuan liike muodostui vastareaktiona kommunistien toiminnalle Suomessa.⁷¹ Liikkeen kannattajat kokivat kommunismin pahimpana uhkana Suomen itsenäisyydelle ja yhteiskunnan vakaudelle. Heidän mukaansa kommunistit uhkasivat kansakunnan olemassa oloa. Lapualaiset ymmärsivät kommunismin aatteen vieraana ja vihamielisenä voimana, Neuvostoliitto koettiin uhkana Suomelle. Lapualaisten mielestä kommunistien toiminnan tarkoituksena oli soluttautua kaikkiin yhteiskunnallisiin sekä valtiollisiin toimiin ja näin lopulta tuhota valkoinen itsenäinen Suomi. Kommunisteiksi tiedetyt ja epäillyt henkilöt pyrittiin liikkeen taholta eristämään yhteiskunnasta keinoja kaihtelematta.⁷² Kommunismia pidettiin myös kristinuskon vastaisena ja aatteen nähtiin edistävän yhteiskunnan sekularisaatiota.⁷³ Lapuan liikkeen kannattajien toiminta suuntautui loppukesästä ja syksystä 1930 alkaen myös sosialidemokratiaa vastaan sekä keskustaporvaristoa vastaan.⁷⁴

Vihtori Kosola, talonpoika ja Lapuan liikkeen johtohahmo⁷⁵, totesi sosiaalidemokratiaa ja puolueita vastustavassa puheessaan helmikuulta 1932 seuraavaa: ”- olemme yhä selvemmin tulleet näkemään ja kokemaan, että pitkäaikainen marxilaisen maailmankatsomuksen solutustyö maassamme on todellakin saavuttanut melkein käsittämättömän lujan jalansijan. Ei riitä se, että marxilaisen maailmankatsomuksen esitaistelijana toimii maamme sosiaalidemokraattinen puolue julkisine ja salaisina kasvannaisineen. On suorastaan myönnettävä, että työn ja toiminnan tämän marxilaisen maailmankatsomuksen hyväksi tunnustavat ja hyväksyvät lailliseksi, luvalliseksi ja vieläpä suotavaksikin kaikki muutkin

---

⁷¹ Nygård 1982, 78. Perälä 1998, 23, 27.

⁷² Siltala 1985, 455, 458.

⁷³ Nygård 1982, 92.

⁷⁴ Siltala 1985, 135, 196.

⁷⁵ Esim. Siltala 1985, 100, Virtanen 2016, 9. Roselius, Tikka, Silvennoinen 2016, 161.

maamme poliittiset puolueet”.⁷⁶ Lapualaisten tuntemuksia tiivistä myös nimismies, pankinjohtaja sekä kyyditsijäjohtaja Yrjö Nikula⁷⁷ Fascisti-lehdessä: ”- - Me tarvitsemme sekä sisäisesti että ulkoisesti lujan valtakunnan voidaksemme säilyttää tärkeimmän elinehtomme, kansallisen vapautemme, ja voidaksemme vapaassa maassa elää itsenäistä, ihmisarvoista elämää. Me olemme väsyneet ylenpalttiseen ja turmiolliseen kokeilupolitiikkaan ja lainsäädännölliseen saivarteluun. Niistä meidän on jo vähitellen päästä ja luoda tie kestäväälle, lujalle valtakunta-aatteelle. Ja tälle tielle on lähdettävä kokonaan uudessa mielessä, nimittäin tietoisina siitä, että luja valtakunta ei tunne eikä salli minkäänlaista marxilaisuutta.”⁷⁸ Pettymys vallitseviin poliittisiin olosuhteisiin kuten vasemmistolaisten toimintaan politiikassa välittyi Kosolan ja Nikulan näkemyksistä.

Lapuan liikkeessä sen alkuvaiheesta alkaen aktiivisesti vaikuttanut Lapuan yhteiskoulun rehtori ja opettaja sekä Lotta Svärd-järjestön keskeinen vaikuttaja, maisteri Hilja Riipinen, vaikutti myös kokoomuksen sekä IKL:n kansanedustajana⁷⁹, piti lottapäivillä Jyväskylässä 28.6.1930 esitelmän aiheenaan ”Onko kommunismi valistustyöllä kukistettavissa?”. Yhtenä Riipisen vastauksena tähän esitelmän aiheena olleeseen kysymykseen oli: ”- - Jos kommunismia vastaan taistellaan tätä tietä, on toimintaan käytävä niin laajalla rintamalla, ettei yksikään elämän ala jää sen ulkopuolelle, sillä jo kommunismin valloituspyyteet tarkoittavat kaikkia elämänalueita. Ulkopuolelle voi jättää vain ulkopuoliset luokkatietoiset kommunistit, heihin eivät valistustoimenpiteet tehoa, he tarvitsevat muuta.” Riipinen totesi puheessaan myös, että kommunismiin sisältyy suurin sivistysvaara, mitä milloinkaan vielä on ollut.⁸⁰ Riipisen puheesta selvisi näkemys, että vain kommunismin vaaroista puhumalla ja valistamalla ei kommunismia kyetä yhteiskunnasta täysin poistamaan vaan siihen tarvitaan muitakin keinoja.⁸¹ Hilja Riipinen totesi myöhemmässä puheessaan naisten osallistumisesta Lapuan liikkeen työhön, että liikkeen tavoitteena on hävittää kommunismi kaikissa aatteen ilmenemismuodoissa ja sen pyrkivän tähän päämäärään kasvattamalla voimakasta isänmaallista henkeä kansan keskuudessa. Riipinen korosti puheessaan, että erityisesti naisilla olisi suuri merkitys tässä isänmaallisessa kasvatustyössä.⁸²

Lapuan liikkeen laajennetussa ohjelmassa loppuvuodelta 1931 vasemmistovastaisuus oli ilmeinen. Ohjelman ensimmäinen kohta kertoo tästä selkeästi: ”Kommunistien ja sosialistien kiihotustoiminta

---

⁷⁶ Lapuan Päiväkäskey 19.2.1932, 8.

⁷⁷ Siltala 1985, 68, 136. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 154.

⁷⁸ Fascisti 15.8.1931, 3-4.

⁷⁹ Esim. Sulamaa 1995, 36, 38–42 ja 77. Siltala 1985, 53–54. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 238–240.

⁸⁰ Aktivistit 31.8.1930, 16.

⁸¹ Sulamaa 1995, 46.

⁸² Ajan Sana 30.3.1931, 1. Sulamaa 1995, 43.

on päättäväisesti estettävä - - Valtion ja kuntien avustus kommunismia ja sosialismia edistäville järjestöille ja yhdistyksille on lakkautettava.”⁸³ Liikkeen lehdistössä lapualaisten kannattajilla oli näkemystä vasemmiston aiheuttamaan uhkaan Suomen oppilaitoksissa. Tähän liittyen keskeisiksi asioiksi nousivat koulutuksen epääminen kommunistisilta henkilöiltä, kommunismin ja koulutuksen suhde, vasemmistolaisten opettajien toiminta sekä oppikirjojen asema opetuksessa.

2.1.1. Kommunistit pois oppilaitoksista! – vasemmistolainen propagandasta kouluissa?

Kommunismin vastaisuus näkyi yleisesti kouluissa 1930-luvun alun Suomessa. Opettajien tuli kieltää lapsia kuulumasta kommunistisiin järjestöihin ja koulutarkastajien tuli valvoa, että kouluissa toteutettiin kasvatustyötä isänmaallisessa hengessä. Koulunuorison osallistuminen kommunistiseen toimintaan estettiin tasavallan suojelulla marraskuussa 1930.⁸⁴ Esimerkiksi kansakoulujen kautta pyrittiin yhdistämään suomalaiset 1918 sodan jälkeen yhteiseen rintamaan kommunismia vastaan.⁸⁵ Ajan Sana uutisoi 15.12.1930 Helsingin yliopiston Pohjois-pohjalaisen osakunnan erottaneen kaksi kommunistiylioppilaista ylioppilaskunnastaan. Syynä tähän oli lehden mukaan epäily henkilöiden osallistumisesta kommunistien järjestötyöhön ja toisen ylioppilaan osallistuminen murhapolttajien avustamiseen oikeudessa. Uutisessa kerrottiin osakunnan vaatuksesta, jossa henkilöt erotettaisiin täysin yliopistosta, ja osakunnan pyytäneen yliopiston rehtoria ratkaisemaan asian.⁸⁶ Aktivistissa kirjoitettiin samasta tapauksesta 15.1.1931 Seuratkaa! -nimisessä kannanotossa. Kirjoituksessa keuhuttiin Pohjois-pohjalaisen osakunnan toimintaa ja todettiin, että vastaava puhdistus tulisi toteuttaa kaikissa Suomen osakunnissa ja korkeakouluissa. Tämän lisäksi siinä kirjoitettiin: ”- - teollisuuskoulujen ja -opistojen, kauppakoulujen ja -opistojen, erinimisten maanviljelyskoulujen ja kansakoulunopettajaseminaarien oppilaskuntien tätä samaa esimerkkiä seurattava ja puhdistettava itsensä kommunistisesta saastasta. Suomi ei tarvitse millään alalla ammatillisesti kouluutettuja kommunisteja.” Kirjoituksen lopussa oli vaatimus: ”Pois kommunistit oppilaitoksista! Kiinni koulujen ovet kommunisteilta!”⁸⁷ Kirjoitus kuvastaa hyvin sitä, kuinka lapualaiset näkivät, että Suomen oppilaitoksilla ei tulisi olla tekemistä kommunismin ja kommunistien kanssa.

---

⁸³ Lapuan Päiväkäskey 2.12.1931, 5.

⁸⁴ Rantala 1997, 33. Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 171–172, 201.

⁸⁵ Syväoja 2004, 264.

⁸⁶ Ajan Sana 15.12.1930, 1.

⁸⁷ Aktivist 15.1.1931, 14.

Ajan Sana palasi kirjoituksessaan vielä melkein vuotta myöhemmin kyseiseen tapaukseen. Siinä kerrottiin, että ylioppilaskunnan kurinpitolautakunta oli todennut näiden kahden ylioppilaan osallistuneen maanpetoksellisiin lakkautettuihin kommunistisiin yhdistyksiin ja osallistuneen myös niiden toimintaa jatkaviin seuroihin. Kirjoituksessa kerrottiin, että kyseiset ylioppilaat olivat saaneet yliopiston taholta varoituksen, heitä ei erottu yliopistosta osakunnan toiveiden mukaisesti. Pohjois-pohjalainen osakunta oli jatkanut uutisen mukaan näiden kahden ylioppilaan jäsenkieltoa osakuntaan loppulukuvuodeksi ja keväälle 1932. Kirjoituksen mukaan osakunta oli tehnyt aloitteen ylioppilaskunnan kautta siitä, että yliopiston olisi helpompi erottaa jäseniään, jotta ”yliopisto ja osakunnat saataisiin puhdistetuksi maanpetoksellisista kommunistisista aineksista”.⁸⁸

Ajan Sanan päätoimittajana syksystä 1931 alkaen ollut everstiluutnantti Arne Somersalo, Lapuan liikkeen kannattaja sekä myöhemmin IKL:n kansanedustaja ja Ajan Suunnan päätoimittaja, (nimimerkillä Antti Suomenpoika liikkeiden lehdissä⁸⁹) kirjoitti Ajan Sanassa 23.1.1932 Työväen Sivistysliiton vastaisen mielipidekirjoituksen. Hän näki, että Sivistysliitto tuki ammattijärjestö SAK:n kanssa taloudellista taistelua yhteiskuntajärjestystä vastaan. Somersalo ihmetteli, että valtio tukee liiton toimintaa ja kertoi siinä myös Työväen Sivistysliiton yhteistyöstä sosiaalidemokraattisen puolueen kanssa.⁹⁰ Työväen Sivistysliiton toiminta oli jälleen Ajan Sanan kirjoittelun kohteena 10.2.1932 uutisessa otsikolla ”Työväen sivistysliitto kiinnitetty SAK:n kiihotustoimintaan”. Uutisessa kerrottiin ammattijärjestön ja sivistysliiton päättäneen järjestää Työväen akatemiassa Kauniaisissa ammatillisen liikkeen propagandakurssit. Uutisessa mainittiin, että Työväen Sivistysliiton ei tulisi osallistua politikoimiseen, koska se sai valtion avustusta. Liitto oli kuitenkin alistettu nyt palvelemaan punapoliittisia tarkoituksia uutisen mukaan.⁹¹

Ajan Sana uutisoi sosiaalidemokraattien kaavailemasta puolueopistosta 23.2.1932. Uutisen mukaan opisto kasvattaisi ”marxilaisia agitaattoreita” samalla tavalla kuin ennen vuotta 1918 kasvatettiin. Puolueopisto perustettaisiin joko Helsinkiin tai osaksi Työväen akatemiaa. Uutisessa verrattiin ideaa Neuvosto-Venäjän toimintaan ja syytettiin sosiaalidemokraatteja puoluediktatuurista.⁹² Ajan Sanan myöhemmässä uutisessa syytettiin myös sosialisteja kommunisteilta omaksuttujen toimintatapojen

---

⁸⁸ Ajan Sana 24.11.1931, 1-2.

⁸⁹ Perälä 1998, 58. Uola 1982, 53–55. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 53–54. Karhu 2014, 23–25.

⁹⁰ Ajan Sana 23.1.1932, 4.

⁹¹ Ajan Sana 10.2.1932, 1.

⁹² Ajan Sana 23.2.1932, 1.

omaksumisesta. Uutisen mukaan kommunistit olivat soluttautuneet sosialidemokraattisiin nuorisoliikkeisiin ja sosialistien omaksuneen näin kommunistisia käytäntöjä.⁹³ Hyökkäily vasemmistolaista koulutustoimintaa kohtaan oli lehdessä rajua ja vasemmistolainen koulutus nähtiin erittäin kielteisenä ilmiönä.

Lapuan liikkeen lehtien kirjoituksissa ei suhtauduttu kielteisesti ainoastaan vasemmistolaiseen koulutukseen. Fascisti-lehdessä ihmeteltiin mielipidekirjoituksessa, miksi valtio rahoittaa juutalaisen yhteiskoulun toimintaa Helsingissä. Kirjoituksessa moitittiin valtiota avokätisestä varojensa jakelusta. Sen mukaan juutalaista yhteiskoulua ei tulisi rahoittaa, koska juutalaisia on niin vähän, että he voisivat opiskella ruotsalaisissa kouluissa tai juutalaiset voisivat itse kustantaa oppikoulunsa ylläpidon. Mielipidekirjoituksessa todettiin lopussa, että ”Suomen kansa ei halua tuntea juutalaisia kaksinkertaisena rasituksena niskoillaan.”⁹⁴ Kirjoituksesta välittyi kirjoittajan antisemitistinen asenne. Myös Ajan Sanassa huomioitiin erikseen Helsingin juutalainen yhteiskoulu. Lehden kirjoituksessa koulutusmenoista ihmeteltiin valtion tukea koululle: ”Mitä intressiä voi Suomen kansallisvaltiolla olla erityisen juutalaisen oppikoulun ylläpitämisessä?”. Kirjoituksessa todettiin, että valtion tulisi kustantaa oppikoulumenoja vain suomalaisille eikä juutalaiselle koululle nähdä tarvetta.⁹⁵ Toivo Nygårdin tutkimuksessa maailmansotien välisen ajan Suomen äärioikeistosta huomioidaan, että lapualaiset näkivät yhteyden juutalaisten, maailmanvallankumouksen ja kommunistien solutustyön välillä.⁹⁶ Aarni Virtasen tutkimuksessa Vihtori Kosolan puheiden muutoksista todettiin, että antisemitististä retoriikkaa alkoi ilmetä Kosolan puheissa keväästä 1930 alkaen. Lapuan liikkeen kehittyessä yhä fasisempaan suuntaan, sen retoriikassa alkoivat yleistyä antisemitistiset elementit sitoen liikkeen tiiviimmin eurooppalaisiin äärioikeistolaisiin ja fasisisiin liikkeisiin.⁹⁷

Opettaja ja rehtori, suojeluskunta-aktiivi Aimo Lahti⁹⁸ kirjoitti useaan otteeseen kouluihin liittyviä kirjoituksia Lapuan liikkeen lehdistössä. Hän kirjoitti Ajan Sanassa 17.3. 19.3. ja 20.3.1931 kantaaottavan kirjoitussarjan aiheena: ”Koulu ja kommunismi”. Ensimmäisessä näistä kirjoituksista Lahti totesi: ” - - jos taas asetamme koulun ja kasvatuksen tehtäväksi kasvattaa yhteiskunnalle, isänmaalle kunnollisia kansalaisia, on koulun otettava ehdottomasti selvä kanta kommunismiin nähden.” Lahti

---

⁹³ Ajan Sana 25.2.1932, 1.

⁹⁴ Fascisti 31.7.1931, 6.

⁹⁵ Ajan Sana 7.7.1931, 3.

⁹⁶ Nygård 1982, 93.

⁹⁷ Virtanen 2015, 251–252.

⁹⁸ Korjus 1976, 189. Vasara 1997, 649. Uola 2011, 128–129. Uolan toimittamasta ja Vasaran tutkimuksista selvisi, että Aimo Lahti oli myös AKS:n jäsen. Hän toimi yksityisen oppikoulun Heinolan jatkoluokat rehtorina vuonna 1935, kun koulussa kokeiltiin maanpuolustusoppia vapaaehtoisena oppiaineena.

vaatikin, että koulujen tulisi ottaa enemmän kantaa kommunismin vastustamiseen. Hän ihmetteli kirjoituksessa myös sitä, että koulunuorisoa pyrittiin estämään liittymästä kansanliikkeen toimintaan ja opettajia keskustelemasta isänmaan asioista koulussa oppilaiden ja muiden opettajien kanssa.⁹⁹ Kirjoituksesta välittyi näkemys siitä, ettei koulujen tulisi pyrkiä pysymään poliittisten asioiden ulkopuolella. Toisen ”Koulu ja kommunismi” kirjoituksensa lopussa Lahti tiivistä kirjoituksensa sisältöä: ”- - koulut ja yliopistot ovat puhdistettava kommunistisista ja muista kumouksellisista opettajavoimista. Kansakoululaitoksessa on tämä puhdistustyö jo aloitettu räikeimmistä tapauksista lähtien. Siellä se on suoritettava loppuun asti ja sieltä se on ulotettava myös muun koululaitoksen piiriin.” Lahti totesi kirjoituksessa, että Suomessa lienee kumousmielistä opettajistoa vähän.¹⁰⁰

Viimeisessä näistä kirjoituksistaan Lahti pohtii koulukommunismia, jolla hän tarkoitti kotien ymmärtävää oppilaiden niskoittelussa opettajiaan ja kouluvelvollisuuksiaan vastaan. Lahti vertasi tätä kommunistien toimintaan yhteiskunnan hajottamiseksi. Hän totesi ilmiön osittain johtuvan myös keltovottomista opettajista, mutta erityisesti kotien lietsovan koulukommunismia oppilaissa. Lahden mielestä sekä kotien että koulujen tulisi kaikin mahdollisin keinoin hävittää syitä koulukommunismien muodostumiseksi. Parhaimpana keinona kommunismin juurien hävittämiseksi kouluissa oli hänen mukaansa isänmaallisuuden korostaminen ja Suomi-tiedon opetus, millä hän tarkoitti mahdollisimman realistisen kuvan antamista Suomen historiasta: ”- - Vain reaalisiin tosioihin perustavaa ja todellisuutta, vaikka vähän synkempääkin reippaasti ja rohkeasti katselevaa uhrimieltä ja isänmaallisuutta kasvattavaa opetustapaa on harjoitettava.”¹⁰¹

Sinimusta lehdessä kirjoitettiin maaliskuun puolivälissä 1931 tieteen rappeutumisesta Neuvostoliitossa. Kirjoituksessa kerrottiin Pietarissa sijaitsevan Venäjän tiedeakatemian erottaneen useita henkilökunnan jäseniään vastavallankumouksellisina toimijoina. Bolsevismi oli kirjoituksen mukaan vallannut tieteellisen tutkimuslaitoksen ja näin saattanut sen alemmuuden tilaan. Tiedeakatemiaa oltiin tekemässä kirjoituksen mukaan stalinilaista agitaattorikoulua.¹⁰² Kirjoitus kuvasti sitä, miten lapualaiset näkivät oppilaitoksien rappeutumisen kommunistisessa komennossa. Neuvosto-Karjalan kansansivistystyön heikosta tilanteesta kirjoitettiin Ajan Sanassa 25.7.1931. Kirjoituksessa todettiin valistusjärjestöjen olevan siellä passiivisia ja kuolleita. Kommunistinen puolue antaa niille kirjoituk-

---

⁹⁹ Ajan Sana 17.3.1931, 3.

¹⁰⁰ Ajan Sana 19.3.1931, 4.

¹⁰¹ Ajan Sana 20.3.1931, 3.

¹⁰² Sinimusta 15.3.1931, 5.

sen mukaan ”hengen ja värin” sekä siinä todettiin Karjalan sivistyslaitosten kylvävän vihaa ja raa-kuutta kansan keskuuteen.¹⁰³ Tämän kaltaiset huomiot Neuvosto-Karjalan tilasta olivat yleisiä AKS:n näkemyksiä. Heimopiireissä seurattiin aktiivisesti toimia Itä-Karjalassa 1920–1930-lukujen Suomessa.¹⁰⁴

Lapuan Päiväkäsksyssä oli helmikuun alussa 1932 kantaottava kirjoitus otsikolla: omatunto. Siinä arvosteltiin lähinnä puolueiden kaksinaamaisuutta ja vastuuttomuutta sekä todettiin Lapuan liikkeen taistelevan omatunnon sortamista vastaan. Oikean omatunnon herättäjänä toimi kirjoituksen mukaan kristillinen kirkko. Kirjoituksen mukaan väärällä tiedolla rakennettu omatunto johti rikoksiin. Esimerkkinä kirjoituksessa otetaan Neuvosto-Venäjä, josta esitettiin varsin kärjistävä mielipide: lapsesta asti kommunistiksi kasvatettu olisi valmis esimerkiksi tappamaan vanhempansa aatteen takia. Kirjoituksessa rinnastettiin tilannetta Suomeen: ”Ja samaa periaatteellista linjaa kulkee kaikki luokka-tai puoluetietoisuuteen tähtäävä kasvatus, jossa meilläkin jo ollaan hyvänlaisesti edistyneitä.”¹⁰⁵ Kommunismineen kasvatus nähtiin kirjoituksissa vakavana uhkana ja lehdissä otettiin kärjistäviä esimerkkejä Neuvostoliitosta kirjoitusten sanomaa tukemaan.

Ajan Sana uutisoi kommunistien ja sosialistien levittämästä propagandasta kansakoululaisten keskuuteen Kymissä. Uutisessa kerrottiin, että lapsia oli kehotettu koulujen opettajien taholta asian paljastuttua olla osallistumatta vasemmistolaiseen toimintaan. Tästä huolimatta olivat monet koulujen oppilaista pukeutuneet punaisiin liittounivormuihin ja oppilaiden vanhempien tahtoneen heidän uhmaavan opettajien kehotuksia ja kieltoja. Uutisen mukaan myös yhdessä koulussa monet oppilaat olivat osallistuneet edelliskeväänä kielletyn kommunistisen yhdistyksen, järjestönuorien, kokouksiin. Siinä oltiin myös huolestuneita työväenyhdistyksen järjestämien lastenseuratoiminnan tarkoitusperristä.¹⁰⁶ Kymissä tapahtuvasta kommunistien poliittisesta kiihotuksesta kansakouluissa uutisoitiin myös Ajan Sanassa 26.11.1930. Uutisessa kerrottiin, että kansakoulutarkastaja oli toimittanut havaintonsa Kymin kouluista opetusministeriölle, joka oli toimittanut ne kouluhallituksen käsiteltäväksi.¹⁰⁷ Vastaavasta kommunistien propagandasta kouluissa uutisoitiin Ajan Sanassa 3.2.1931. Uutisen mukaan Helsingin koulujen piholle oli levitelty kommunistien propagandaa paperilapuilla, joissa osassa allekirjoittajana oli Helsingin SKP Varhaisnuorisokomitea.¹⁰⁸

---

¹⁰³ Ajan Sana 25.7.1931, 4.

¹⁰⁴ Uola 2011, 215.

¹⁰⁵ Lapuan Päiväkäsksy 3.2.1932, 14–15.

¹⁰⁶ Ajan Sana 14.11.1930, 4.

¹⁰⁷ Ajan Sana 26.11.1930, 3.

¹⁰⁸ Ajan Sana 3.2.1931, 4.

Kansakoulujen puhdistamisesta kommunistisesta propagandasta uutisoitiin Ajan Sanassa joulukuun alussa 1931. Uutisessa kerrottiin, että opetusministeriön ohjeistuksen mukaisesti kouluhallitus oli huomauttanut kaikille kansakoulutarkastajille, että koulujen johdon ja opettajien tulee ilmoittaa kouluissa tapahtuvasta kommunistien poliittisesta kiihotuksesta etsivälle keskuspoliisille. Kouluhallituksen kerrottiin myös kehottaneen tarkastajia tekemään kaikki mahdolliset toimenpiteet, ettei kommunistista kiihotusta päästäisi tekemään kansakouluissa.¹⁰⁹ Kommunistisesta kiihotustyöstä oli laajempi mielipidekirjoitus Ajan Sanassa. Siinä todettiin, että kommunistilakien voimassaolosta huolimatta kommunistien maanalaista yllytystoimintaa ei ollut saatu lopetetuksi. Mielipidekirjoituksessa vaaditaan lain avuksi laajalle pohjalle perustuvaa valistustyötä kommunistien ja marxilaisten poliittista kiihotustyötä vastaan. Tätä voisivat harjoittaa kirjoituksen mukaan esimerkiksi Lapuan liikkeen ja rintamamiesliiton alaosastot.¹¹⁰

2.1.2. Vasemmistolaiset opettajat ja oppikirjakysymys

Suomessa opettajilta odotettiin mallikansalaisuutta maailmansotien välisenä aikana. Tähän kuului niin ruumiillinen mallikelpoisuus ja esikuvallinen käytös virassa ja sen ulkopuolella kuin ahkeruuden, hurskauden, nuhteettomuuden, uskollisuuden, nöyryyden ja sovinnollisuuden hyveet.¹¹¹ Suuri osa suomalaisista opettajista oli mukana suojeluskunnissa ja Lotta Svärd-järjestössä. Opettajat edustivat usein oikeistolaista, kristillistä ja isänmaallista ajattelutapaa. Tästä johtuen työväenluokka vierasti kouluja.¹¹² Lapuan liikkeen toimesta kommunistit ja usein kaikki vasemmistolaiset oli painostettu eroamaan kunnanvaltuustoista ja luottamustoimista kesän 1930 aikana ympäri Suomea. Liikkeellä oli myös vaikutusta kommunisteiksi epäiltyjen kansakouluopettajien erottamisissa.¹¹³ Esimerkiksi Lapualla pidetyssä Lapuan liikettä kannattavien pappien ja opettajien kokouksessa syksyllä 1931 vaadittiin, että vasemmistolaisia opettajia ei valittaisi opettajanvirkeihin.¹¹⁴ Hannu Syväojan tutkimuksessa kansakoulujen historiasta todetaan, että kansakoulujen opettajisto oli asettunut lähes täydellisesti valkoiselle puolelle vuoden 1918 sodassa.¹¹⁵ Lapuan liike olikin saanut myötätuntoa monilta

---

¹⁰⁹ Ajan Sana 2.12.1931, 1.

¹¹⁰ Ajan Sana 15.1.1932, 3.

¹¹¹ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 279.

¹¹² Rantala 1997, 32. Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 287.

¹¹³ Siltala 1985, 148, 185.

¹¹⁴ Perälä 1998, 240.

¹¹⁵ Syväoja 2004, 259.

opettajilta varsinkin sen alkuvaiheessa, kun se vaati yhteiskunnallisten rappioilmiöiden tervehdyttämistä. Vähemmistössä olleet vasemmistolaisia arvomaailmaa edustaneet opettajat päätyivät Lapuan liikkeen kannattajien tarkkailun ja painostuksen alle.¹¹⁶

Ajan Sana uutisoi kahdesta opettajapariskunnasta 6.11.1930 Sauvon pitäjältä ja Sievin Kiiskinkylältä. Heidä syytettiin kommunismin harjoittamisesta opetuksessaan ja heidät oli määrätty eroamaan viroistaan koulujensa taholta yhtä naisopettajaa lukuun ottamatta.¹¹⁷ Sauvon pitäjältä erotetun opettajan tapauksen oikeuskäsittelystä lehti uutisoi tammikuun 1931 lopussa. Viralta pidättäminen todettiin uutisessa johtuneen osallistumisesta kommunistiseen toimintaan paikkakunnalla ja kommunistien ehdokkaana toimimisesta eduskuntavaaleissa.¹¹⁸ Puolestaan Sievin Kiiskinkylän opettajapariskunta ei ollut eronnut virastaan vaan he haastoivat koulunjohtokunnan oikeuteen painostuksesta maaliskuun alun uutisen mukaan.¹¹⁹ Lehdessä ei selvinnyt, mikä oli oikeudenkäynnin lopputulos.

Ajan Sanassa kirjoitettiin kansakouluopettajan erottamisesta Tuusniemellä 26.11.1930. Uutisen mukaan kyseinen opettaja oli levittänyt omaa uskonnollista näkemystään, Russelilaisuutta (Jehovan todistaja), koulun oppilaille koulussa uskonnonoppitunneilla ja kunnassa kouluajan ulkopuolella. Häntä syytettiin lehdessä uskonnon ja valtionvastaisesta toiminnasta, opettajan kerrottiin suhtautuneen kielteisesti Suomen hallitukseen ja todenneen puolustuslaitoksen ja suojeluskuntien olevan tarpeettomia. Uutinen kertoi koulunjohtokunnan ”isänmaallisten kansalaisten” toivomusten mukaisesti erottaneen opettajan uskonnonopetustoimesta ja hänen erottamisensa virasta oli viety kouluhallituksen päätettäväksi.¹²⁰ Ajan Sana uutisoi 22.5.1931: ”Punainen kansakouluopettaja luki uskonnontunnilla Suomen Sosialidemokraatin leikkeleitä oppilaille”. Uutisessa raportoitiin pieksämäkeläiseen opettajaan kohdistuneesta kuntalaisten valituksesta, jossa vaadittiin kyseisen opettajan erottamista. Hänen kerrottiin valituksessa asettuneen halveksivalle ja välinpitämättömälle kannalle uskonnonopetusta kohtaan ja opettajaa syytetään sosialististen ja asepalveluksen vastaisten aatteiden levittämisestä oppilaisiinsa.¹²¹ Sosialismin opetuksesta Suolahden kansakoulussa Ajan Sana uutisoi 1.10.1931. Uutisen mukaan epäisänmaallinen miesopettaja oli harjoittanut useamman vuoden ajan koululla kasvatustyötä marxilaishengessä suututtaen koulun muut opettajat ja paikkakunnan isänmaalliset henkilöt, jotka nyt vaa-

---

¹¹⁶ Rantala 1997, 34.

¹¹⁷ Ajan Sana 6.11.1930, 3.

¹¹⁸ Ajan Sana 30.1.1931, 3.

¹¹⁹ Ajan Sana 7.3.1931, 3.

¹²⁰ Ajan Sana 26.11.1930, 3.

¹²¹ Ajan Sana 22.5.1931, 1.

tivat opettajan erottamista. Kyseisen opettajan kerrottiin kieltäytyneen opettamasta uskontoa, laiminlyövän koulun aamuhartauksia sekä käyttävän epäilyttäviä koulukirjoja. Uutisen mukaan opettajan toimesta koululla syrjittiin myös suojeluskuntalaisten lapsia. Kirjoituksessa kerrottiin koulun johtokunnan olevan tyytyväisiä kyseisen miesopettajan toimiin ja heitä syytetään siinä enemmistöltään punaisiksi.¹²² Kirjoituksista voi päätellä, että Lapuan liikkeen kannattajien mukaan opettajien tulisi olla isänmaallisia ja poliittisilta näkemyksiltään oikeistolaisia sekä heidän tulisi korostaa kristillisen uskonnon asemaa opetuksessaan, tosin kaikki uskonnolliset näkemykset eivät olleet suotavia.

Koulujen oppikirjojen valinta ja kirjoihin liittyvät teemat nousivat myös uutisoinnin kohteeksi lähinnä Lapuan liikkeen Ajan Sana – lehdessä. Kaarle Sulamaa oli huomionut tutkimuksessaan Hilja Riipisestä, että Lapuan liikettä kannattaneiden naisten tuli valvoa koulujen opettajien toimintaa sekä koulujen kirjastoja, jotta kommunistien kirjoituksia ei päätyisi lasten ja nuorten luettavaksi.¹²³ Ajan Sana uutisoi 5.2.1931 otsikolla: ”Arveluttava anomus. Vasemmistovaltaisille kunnille tilaisuus punaisten kansakoulukirjojen käyttämiseen. Raamattu ja virsikirja voitaisiin poistaa koulukirjojen joukosta.” Uutisessa kerrottiin Maalaiskuntien liiton aloitteesta, jossa kuntienvaltuustoille annettaisiin määräysvalta kansakoulujen oppikirjojen valinnassa koulujen opettajien, johtokunnan ja tarkastajien sijaan. Hanketta liitto perusteli uutisen mukaan taloudellisilla syillä. Kyseisen uutisen mukaan sosialisteilla oli suuri vaikutusvalta Maalaiskuntien liitossa ja siinä spekuloidtiin, että toteutuessaan kunnanvaltuustojen enemmistön puoluekannalla olisi suuri vaikutus oppikirjojen valintaan. Tällöin ” - - saattaisi vasemmistolainen kunnanvaltuusto päättää, ettei raamattua, virsikirjaa taikka porvarillisen maailmankatsomuksen mukaista historian taikka yhteiskuntaopin oppikirjaa saada käyttää kunnan kansakouluissa oppikirjoina. Sen sijaan pakollisiksi oppikirjoiksi voitaisiin määrätä vasemmistohenkisiä kirjoja.” Uutisessa kerrottiin Kouluhallituksen epäävän aloitteen.¹²⁴ Aloite nähtiin uutisessa selvästi negatiivisena ja sen myötä vasemmiston vaikutusvalta kouluissa kasvaisi. Kielteinen kirjoittelu Maalaiskuntien liitosta jatkui keväällä. Liiton koulutarvikeluetteloista ja -hinnastoista kirjoitettiin Ajan Sana yleisön osastolla 8.4.1931. Kirjoituksessa syytettiin Maalaiskuntien liittoa epäasiallisesta kilpailusta muiden koulutarvikkeita toimittavien tahojen kustannuksella.¹²⁵

---

¹²² Ajan Sana 1.10.1931, 3.

¹²³ Sulamaa 1995, 43–44. Tästä myös Rantala 1997, 34.

¹²⁴ Ajan Sana 5.2.1931, 1.

¹²⁵ Ajan Sana 8.4.1931, 6.

Maalaiskuntien liiton toimenpiteistä kansakoulujen oppikirjojen suhteen kirjoitettiin myös Sinimustassa 1.5.1931 vielä kärkeämmän kuin Ajan Sanassa. Oppikirjojen valinnan siirtyminen kuntien valtuustoille nähtiin kirjoituksessa turmiolliseksi koko kansakouluopetuksen tulevaisuuden kannalta. Kirjoituksessa syytettiin toimista erityisesti liiton johtajaa: ”Liiton johtajan pääpyrkimyksenä näyttääkin olevan yksinomaan tämä: kasvatetaanko lapsiimme mitä kommunistiopeja tahansa, istutettakoon lapsiimme minkälaisia käsityksiä tahansa uskonnosta, isänmaasta, kansan muinaisuudesta, sen historiasta jne. – se ei häntä liikuta, kunhan vain hänen johtamansa liitto on saanut ylivallan ja mursertanut muut - -.” Kirjoituksen lopussa vedottiin maalaiskuntien kunnanvaltuustojen isänmaallisiin jäseniin, että he vaatisivat Maalaiskuntien liiton johtoon uutta henkilöä.¹²⁶

Ajan Sana raportoi 20.7.1931 Suomen Opettajayhdistyksen vuosikokouksesta Helsingissä, jossa oppikirjakysymys oli myös noussut esille. Opettajayhdistys oli hyväksynyt julkilausuman, jossa kerrottiin maan kansakouluopettajien olleen huolissaan koulujen uskonnollis-isänmaallisen hengen vaarantavista pyrkimyksistä ja tässä keskeisenä nähdään oppikirjojen valintaa koskeva kysymys. Opettajayhdistys vastusti julkilausumassaan oppikirjojen valinnan siirtämistä kunnanvaltuustoille, koska se kaventaisi koulun itsenäisyyttä ja houkuttelisi kustantajat tehostamaan oppikirjojen erilaisuutta puoluekatsomukseen nähden. Lausuman lopussa todettiin opettajien toimineen kansakoululaitoksen parhaaksi ja heidän haluavan jatkossakin toimivan näin.¹²⁷ Näkemykset Lapuan liikkeen ja Opettajayhdistyksen välillä koulukirjavalinta kysymyksen suhteen olivat yhteneväiset, toisaalta liikkeen taholta uhkana nähtiin poliittisen vasemmiston vaikutuksen kasvu kouluissa ja Opettajayhdistyksen taholta kaikkien puoluekatsomusten sotkeutuminen koulujen toimintaan.

2.2. Koulutus isänmaata korostaen

Kansallisten ja konservatiivisten arvojen korostaminen nousi Lapuan liikkeen taholta keskeiseksi sen taistelussa vasemmistolaisuutta vastaan. Miika Siironen tutkimuksen mukaan Lapuan liikkeellä oli hetken vuoden 1930 aikana hallussaan symbolinen aineisto ja puhuntatapa, jolla oli vaikutusta koko sisällissodan valkoisella puolella olleeseen porvaristoon.¹²⁸ Valkoisen Suomen yksi keskeisimmistä arvoista oli isänmaallisuus. Nationalismin aate korostui Suomessa maailmansotien välisenä aikana.¹²⁹ Lapuan liikkeen kannattajien mukaan heidän toimintansa oli isänmaan parhaaksi ja he perustelivat

---

¹²⁶ Sinimusta 1.5.1931, 8.

¹²⁷ Ajan Sana 20.7.1931, 4.

¹²⁸ Siironen 2012, 152, 163.

¹²⁹ Siironen 2012, 209.

hyökkäyksiä kommunisteja ja muita toisin ajattelevia vastaan juuri sillä.¹³⁰ ”Parempi isänmaallinen kapina kuin isänmaaton laillisuus”¹³¹ – toteama kuvasti lapualaisten radikaalia käsitystä siitä, mihin he olivat valmiita isänmaan nimissä. Juha Siltalan tutkimuksen mukaan: ”Lapualaisten isänmaa voidaan käsittää yhtenäiskulttuuriksi, josta puolustettiin ulkoista uhkaa ja sisäistä epäjärjestyttä vastaan poistamalla siitä vieraat elementit. Positiivinen yhteistunne edellytti kansallisten arvojen, maailmankuvan, myyttien ja symbolien kunnioittamista.”¹³² Lapualaiset käsittivät itsensä Siltalan mukaan kansantahdon ainoana oikeana edustajana ja pyyteettömän isänmaallisuuden esiintyvän vain Lapuan liikkeen riveissä.¹³³ Isänmaa nousi myös keskeiseksi käsitteeksi Lapuan liikkeen lehtikirjoituksissa kouluhin ja koulutukseen liittyen.

2.2.1. Isänmaallisuus oppilaitoksissa

Aktivistin kirjoituksessa otsikolla ”Kuinka paljon murheita ja vastoinkäymisiä me vielä tarvitsemme?” 15.9.1930 kritisoitiin poliitikkojen epäisänmaallista toimintaa ja todettiin, että Lapuan liikkeen ” - - lopullisena määränä on se, että tässä maassa kaiken kansan on opittava ajattelemaan isänmaallisesti.”¹³⁴ Isänmaallisuus oli keskeinen arvo, mille Lapuan liikkeen mukaan yhteiskunnan toiminta tuli perustua myös koulutusjärjestelmän osalta. Esimerkiksi muistelmissaan Vihtori Kosola oli kiitollinen kansakouluaikeisen opettajansa isänmaallishenkiseen opetus- ja kasvatustavasta. Kosola näki opettajan tehneen suuren vaikutuksen itsensä ja muiden oppilaiden suhtautumiselle isänmaahan.¹³⁵

Aimo Lahti kirjoitti isänmaallisuuden opetuksesta kouluissa Lapuan Päiväkäskeyssä 28.8.1931. Kirjoituksessaan hän totesi Neuvostoliiton kasvattavan tehokkaasti nuorisoaan uskolliseksi osaksi poliittista järjestelmää ja pohti sitä, millaisen vastineen Suomen kouluissa annettiin tähän. Lahti mainitsi ihannoivaan sävyyn, että isänmaallisuuden korostaminen oli ollut olennainen osa jokaisessa Suomen koulussa sortovuosien aikana. Hänen näkemyksensä mukaan koulujen isänmaallinen kasvatustyö oli varsin keskeisessä asemassa sen kannalta, että Suomi onnistui itsenäistymään Venäjältä ja valkoisten

---

¹³⁰ Siltala 1985, 443. Kansallisoradikaalit kokivat, ettei isänmaallisuus itsessään voinut olla poliittista. (Siironen 2012, 192).

¹³¹ Siltala 1985, 65. Hyvämäki 1971, 205.

¹³² Siltala 1985, 444.

¹³³ Siltala 1985, 474–475.

¹³⁴ Aktivisti 15.9.1930, 3.

¹³⁵ Kosola 1935, 21.

onnistui voittaa vuoden 1918 sota. Isänmaallisen kasvatuksen ihannekuva välittyi tässä kohtaa kirjoituksesta: ”Osoitettiin kasvavalle polvelle isänmaamme kauneus, kerrottiin esi-isäin taisteluista ja ponnistuksista kylmää, nälkää ja verenhimoista ikivihollista vastaan. Tällä kasvatustyöllä luotiin sen ajan nuorisosta isänmaallista, itsensä uhraavaa, intomielistä kansaa.” Lahden mielestä vapaussodan jälkeen opettajien ja oppilaiden oli pidetty lapsellisena puhua isänmaasta ja isänmaanrakkaudesta runebergiläiseen henkeen. Isänmaata pidettiin kirjoituksen mukaan kouluissa itsestään selvyytensä ja Lahden mukaan aikansa nuoriso ei ollut saanut tarvittavaa isänmaallista kasvatusta.¹³⁶ Hän jatkoi samaa argumenttiaan myös kirjoituksessa Ajan Sanassa 19.3.1931. Siinä Lahti vaati, että ” - - on isänmaallisen hengen kasvattaminen aloitettava yhtä voimaperäisesti kaikilla kouluasteilla ja kaikissa koulumuodoissa alakansakouluista aina yliopistoihin asti.”¹³⁷ Juha Siltalan mukaan ”lapualaisaatteen teoreetikkona” toiminut Vähäkyrön kirkkoherra sekä myöhemmin IKL:n johtoon kuulunut Vihtori Varpio¹³⁸, kirjoitti Ajan Sanassa 18.11.1930 Lapuan liikkeen tehtävistä. Varpio korostaa liikkeen luonneen vahvan kansallis-isänmaallisen hengen, jota se oli levittänyt kaikkiin kansankerroksiin. Hän totesi, että liikkeen tehtävä tämän isänmaallisen hengen levittämisessä avartui koko elämän laajuudelle.¹³⁹

Aktivistissa nimimerkki L.L:nen kirjoitti oppilaitosten toiminnasta 22.1.1931 otsikolla ”Korjaustyötä on jatkettava, perusteita on lujitettava”. Kirjoituksessa nähtiin, että kommunismin nujertaminen onnistuisi perusteellisesti vain, kun koko kansa on isänmaallisesti täysin valveutunut. Siinä todettiin, että valistustoimet ovat yksi keino kommunismin vastustamisessa. Kirjoittajan mukaan: ”Kotikasvatukseen emme pääse lainsäädännöllä muutoksia tekemään. Kaikki mielipiteiden kasvattamisessa tapahtuvat muutokset on tehtävä kouluissa tapahtuvan kasvatuksen yhteydessä.” Kirjoittaja nosti tärkeiksi koulukasvatuksen vaikutuspyrkimyksiin liittyviksi asioiksi kirkkokansan vaatiman uskonnonopetuksen uudelleen järjestelyn kouluissa ja armeijanjohtoon esitykset siitä, että koulujen opetus palvelisi enemmän maanpuolustuslaitosta. Kirjoittaja kritisoi, ettei kumpaankaan hankkeeseen oltu kunnolla tartuttu kouluhallituksen taholta ja kouluviranomaisten taholta ei saatu riittävää muutosta kouluopetukseen. Hän totesi kirjoituksensa lopussa: ”Koko koululaitoksemme, alkaen kansakouluista ja ulottuen yliopistoon, kaipaa uutta henkeä. Entinen veretön tietojen jakaminen saa jäädä, tilalle on asetettava isänmaallisesti kasvattava tietojen antaminen. Opetusaines yhtä hyvin kuin opetusmenetelmätkin voidaan uudistaa ja ne on uudistettava. Järjestöksi kiteytynyt kansanliike varmastikin asettaa

¹³⁶ Lapuan Päiväkäskey 28.8.1931, 17–18.

¹³⁷ Ajan Sana 19.3.1931, 3.

¹³⁸ Siltala 1985, 442. Swanström 2018, 67. Uola 1982, 487. Virkkunen 2002, 203–204. Vihtori Varpio kirjoitti Lapuan liikkeen lehdistössä nimimerkillä V. V-o (esim. Lapuan Päiväkäskey 2.12.1931, 14–15).

¹³⁹ Ajan Sana 18.11.1930, 3.

tuonnempina erilaisia jaostoja erikoistehtäviä varten. - - Sitten kun koulukasvatus on uudistettu kristillis-isänmaallisten vaatimusten mukaisesti, kun se edistää voimiensa mukaan puolustustahtoa –ja tehoa ja luo kansalaisiin horjumattoman isänmaallisen uhrimielen, silloin, mutta vasta silloin on ”kommunismi hävitetty viimeistä piirtoa myöten” ja perustus on lujitettu.”¹⁴⁰ Lapualaisten korostamia arvoja tuli kirjoitukseen viitaten ajaa oppilaitosten kautta.

Fascisti-lehdessä arvosteltiin Suomen historiantutkimuksen ja -opetuksen tilaa. Siinä todettiin niiden olevan vielä lähes samalla mallilla kuin Venäjän vallanaikana, jolloin suomalaiskansallinen historia ei ollut sallittua ja kirjoittaja vaati historian uudelleen kirjoitusta. Kirjoittaja käytti esimerkkeinään Venäjän vallanaikaisia Aleksanteri-tsaareja. Hän arvosteli sitä, että kouluissa annetaan historian opetuksessa positiivinen kuva tsaarien toimista Suomea kohtaan. Kirjoituksen lopussa todettiin: ”Meidän, itsenäisen Suomen kansalaisten, ei ole syytä tuudittautua vanhoihin pakkopaidan alla syntyneisiin mielipiteisiin historiamme kulusta Venäjän vallan aikana. Oma etumme, pohjan kasvattaminen todelliselle kansalliselle ja valtiolliselle itsenäisyydellemme vaatii, että saamme tietää historiallisen totuuden.”¹⁴¹ Historian opetukseen kaivattiin kirjoituksessa suomalaiskansallista otetta.

Aimo Lahti kirjoitti Lapuan Päiväkäskeyn 15.9.1931 otsikolla jatkokirjoituksen: ”Isänmaallisuuden opetus kouluissa”. Tässä kirjoituksessaan Lahti totesi kaiken kasvatustyön ylimmäksi tehtäväksi isänmaalle kunnollisten kansalaisten kasvatuksen ja, että tätä isänmaallista kasvatusta ei ole riittävästi korostettu kouluissa. Lahden mukaan isänmaalle kunnan kansalaisia saadaan vain: ”- - kun nämä kansalaiset todella arvostava isänmaata isänmaana, kun he ovat valmiita uhrauksiin sen puolesta, valmiit uhraamaan kaikkensa palkkaa kysymättä.” Kirjoituksen mukaan tähän päästään tiedon, tahdon ja tunteen välityksellä. Lahden mielestä opetuksessa isänmaasta tulisi kertoa monipuolisesti ja realistisesti niin hyvät kuin huonotkin puolet. Jälkimmäisiä ”- - ei saa kuvata kuitenkaan synkin ja toivottomien väreihin – vaan on esitettävä vaikeuksina, joiden voittamiseksi jokaisen kunnan kansalaisen on taisteltava.” Historian opetuksen tärkeys isänmaallisen opetuksen kannalta myös korostui Lahden kirjoituksessa. Sen lopussa Lahti vaati isänmaallisten kasvatusarvojen vaalimista kaikilta kasvattajilta.¹⁴²

---

¹⁴⁰ Aktivist 22.1.1931, 8-10.

¹⁴¹ Fascisti 31.7.1931, 7-8.

¹⁴² Lapuan Päiväkäskey 15.9.1931, 11.

Ajan Sanassa kirjoitettiin 24.10.1930: ”Lapsista aloitettava – koteihin uskonnollis-kansallinen henki, koulu ja valtiomahti niiden tueksi”. Tässä viitattiin heränneiden kotien uskonnollis-kansalliseen henkeen ja vaaditaan, että koulut ”- - tukisivat vakavien kotien kasvatustyötä eivätkä revi kodin istutusta. Pois kasvattajan paikoilta tanssimestarit ja Jumalan pilkkaajat.” Kirjoituksessa myös huomioitiin, että kirkon tulisi kiinnittää enemmän huomiota lapsiin ja nuoriin sekä perustaa seurakuntakoteja vaalimaan uskonnollisuutta ja isänmaallisuutta.¹⁴³ Kansakoulujen johtokuntien kokoonpanosta kirjoitti Ajan Sanaan Vihtori Varpio, jonka mukaan uskonnolliseen kristilliseen sekä isänmaalliseen maailmankatsomukseen kylmästi ja vieroksuvasti suhtautuvat koulujen johtokunnat vaikuttavat koko koulun toimintaan. Varpio näki, että johtokuntiin tulevien opettajien pätevyys tulisi määritellä kansallis-isänmaalliselta pohjalta.¹⁴⁴ Lapualaisten mielipiteistä korostui isänmaallisuuden merkityksen painottaminen oppilaitosten toiminnassa. Kansallishenkinen koulutus nähtiin niissä ensisijaisena.

2.2.2. Maanpuolustus, urheilu ja koulut

Käsitykset maanpuolustuksen ja urheilun tärkeydestä korostuivat valkoisen Suomen koulutuskeskusteluissa. Tämä oli nähtävissä esimerkiksi paramilitaristisen suojeluskuntajärjestön toiminnassa Suomessa maailmansotien välisenä aikana.¹⁴⁵ Armeijan yleisesikunta oli tehnyt kouluhallitukselle aloitteen koulujen maanpuolustusopista helmikuussa 1929. Se oli vastaveto Rauhanliiton aloitteelle rauhankasvatuksen liittämisestä kouluopetukseen.¹⁴⁶ Maanpuolustusopista ei tullut koulujen varsinaista oppiainetta, mutta Syväojan tutkimuksen mukaan asia oli esillä julkisessa koulukeskustelussa aina jatkosodan päättymiseen saakka.¹⁴⁷ Lapuan liikkeen lehdistössä maanpuolustus ja urheilu nähtiin koulutuksessa tärkeinä. Monet liikkeen kannattajista kuuluivat suojeluskuntiin.¹⁴⁸ Aimo Lahti käsiteli mielipidekirjoituksessaan puolustustahdon ja koulujen yhteyttä Lapuan Päiväkäskeyssä 15.12.1931. Hänen mukaansa isänmaalliseen opetukseen kuuluu oleellisena osana voimakkaan puolustustahdon kasvattaminen lapsiin ja nuorisoon. Kouluihin puolustustahdon kasvatus tulisi Lahden

---

¹⁴³ Ajan Sana 24.10.1930, 6-7.

¹⁴⁴ Ajan Sana 24.3.1931, 3.

¹⁴⁵ Suojeluskuntien kasvatustyötä on tutkinut laajasti Erkki Vasara (1997).

¹⁴⁶ Valtonen 2018, 100. Syväoja 2004, 207.

¹⁴⁷ Syväoja 2004, 205.

¹⁴⁸ Siironen 2012, 155. Siltala 1985, 195. Selen 2001, esim. 329 ja 343. Suojeluskunnat olivat kansallisradikaaleille turvapaikka ja toimintaympäristö. Suojeluskuntajärjestö itsessään ei ollut äärioikeistolainen. (Siironen 2012, 89). Siltalan mukaan Suomen valtion johto käsitti 1930 lapualaisuuden suojeluskuntalaisuuden poliittiseksi johdannaiseksi. (Siltala 1985, 322). Roselius, Silvennoinen ja Tikka näkivät suojeluskuntien mahdollistaneen pitkälti radikaalien toiminnan Suomessa kuten kyyditykset (Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 210).

mukaan tuoda epäsuorasti: ”Puolustustahdon kasvatus on salakuljetettava, punaisissa pitäjissä ja punaisten johtokuntien ohjaamissa kouluissa suorastaan muilutettava opetukseen, se on solutettava muun opetusaineksen lomaan sopivalla tavalla.”¹⁴⁹

Lahti kirjoitti, että koulumuoto vaikuttaa siihen, kuinka paljon puolustustahdon kasvatusta voitiin tuoda osaksi kouluopetusta. Hänen mukaansa esimerkiksi oppikouluissa ja seminaareissa pystyttiin paljon perusteellisempaan työhön kuin kansakouluissa. Lahti eritteli kirjoituksessaan, mitä koulujen eri oppiaineissa voitiin tehdä puolustuskasvatukseen eteen. Uskonnonopetukseen ei varsinaisesti kuulu maanpuolustus, mutta sen kautta voitiin Lahden mukaan lisätä isänmaallista henkeä. Lahti näki historian opetuksen keskeisenä oppiaineena maanpuolustustahdon kasvattamisessa, erityisesti sotakuvausten yhteydessä. Maantieto, fysiikka ja kemia ovat myös sovellettavissa maanpuolustukseen ja sotilaallisiin opetus-esimerkkeihin Lahden mukaan.¹⁵⁰ Kirjoituksesta sai näkemyksen siitä, että koulujen opetuksen tulisi pyrkiä valmentamaan oppilaita sotilashenkisyyteen. Vaatimukset maanpuolustuskasvatuksesta kouluihin koskivat tuolloin yleisemmin oppikouluja ja yläkansakouluja.¹⁵¹ Lahden kirjoituksen kautta välittyi käsitys siitä, että oppiaineita hyödyntäen voitiin opetuksessa ajaa arvoja, kuten maanpuolustuksen tärkeyttä. Oppiaineet itsessään jäivät merkitykseltään toisarvoisiksi.

Ajan Sanassa oli 25.11.1930 Martti Pihkalan, taustaltaan opettajan, suojeluskuntaliikkeen perustajajäsen, lakonmurtajajärjestö Yhtymä Vientirauhan johtajan ja Lapuan liikkeen kannattajan,¹⁵² alustuspuhe Lapuan liikkeen kokouksesta aiheena valtakunnan puolustuskuntoisuus. Pihkala korosti puheessaan puolustusvoimissa¹⁵³ ja suojeluskunnissa tapahtuvan koulutuksen tärkeyttä kansan puolustuskuntoisuuden kannalta. Erityisesti suojeluskunnissa tapahtuva kasvatustyö ja sen vapaaehtoisuus olivat puheessa keskiössä. Pihkala nosti sen keskeisiksi piirteiksi miesten itseluottamuksen parantamisen, monipuolisen liikuntakasvatuksen, sekä käytännöllisten tehtävien ja teoreettisten opintojen harjoittamisen. Pihkalan puheesta välittyi kriittisyys oppivelvollisuuskoulua kohtaan: ”Suojeluskuntajärjestö harjoittaa suurenmoista kasvatustyötä. Ja tätä Suomen maassa, jossa ei ole luotettu kansalaisemme tiedon haluun niin paljon, että uskottaisiin niiden tahtoon hankkia tietoja muuten kuin koulupakon kautta. - - Tämä se todella on kansalaiskasvatusta kaikkein korkeinta luokkaa, suomalaista ja

¹⁴⁹ Lapuan Päiväkäskey 15.12.1931, 16.

¹⁵⁰ Lapuan Päiväkäskey 15.12.1931, 17. Näkemyksiä koulujen oppiaineiden soveltamisesta maanpuolustuskasvatukseen esim. Uola 2011, 126.

¹⁵¹ Syväoja 2004, 205.

¹⁵² Roselius, Tikka, Silvennoinen 2016, 128. Siltala 1985, 43–44, 54, 64. Virtanen 2015, 189. Selen 2001, 35.

¹⁵³ Puolustusvoimiin liittyen oli Ajan Sanassa asevelvollisuuden kansalaiskasvatuksellisesta tärkeydestä mielipidekirjoitus 20.6.1931, 3. Siinä korostetaan asevelvollisuuden hyödyllisiä piirteitä ja vastustetaan asevelvollisten palvelusajan lyhentämissuunnitelmia.

ainutlaatuista vapaaehtoisuudessaan ja pakottomuudessaan tänä koulu- ja muiden pakkojen aikakautena”.¹⁵⁴

Ajan Sana raportoi syyskuun alussa 1931 Sortavalan maanpuolustusjuhlasta, jossa olivat olleet puhujina Lapuan liikkeen johtajistosta Vihtori Kosola ja Iivari Koivisto¹⁵⁵. Juhlissa esitettiin julkilausuma, minkä mukaan tulisi kiinnittää enemmän huomiota puolustustahdon tehokkaampaan kasvattamiseen kansan keskuudessa. Lausumassa esimerkiksi koululaitoksen kautta tulisi tehdä tätä työtä.¹⁵⁶ K.M. Wallenius, upseeri, Lapuan liikkeen pääsihteeri syksystä 1931, Ståhlbergien kyydityksen organisoija sekä yksi päätoimija Mäntsälän kapinassa¹⁵⁷, piti puheen maanpuolustuskysymyksestä Jyväskylän seudun Rintamamiesyhdistyksen juhlassa vuoden 1932 alussa. Puheessaan Wallenius totesi maanpuolustuksen kaikkien kansalaisten velvollisuudeksi ja hän eritteli velvollisuudet kolmeen päätehtävään: nuoren polven kasvatukseen, isänmaalliseen herätys- ja valitustyöhön sekä yksilön velvollisuuden valmentautua maanpuolustukselliseen tehtäväänsä. Hän näki, että isänmaallisten miesten ja naisten rintamamiehistä, suojeluskunnista, lotista ja lapualaisista ” - - tehtävänä on kasvattaa nouseva polvi ymmärtämään, antamaan arvoa, löytämään ihanteensa sen taistelun piiristä, jonka monien vaiheiden ja kärsimysten jälkeen Suomesta tehtiin valtakunta.”¹⁵⁸

Arne Somersalo kirjoitti mielipidekirjoituksen kansan kasvatuksesta puolustuskuntoon Ajan Sanassa 4.7.1931. Somersalo kritisoi erityisesti fyysisen kuntoisuuden rappiotilaa aikansa kulttuurissa. Hänen mukaansa juuri kulttuuri oli aiheuttanut puolustuskunnottomuutta kansan keskuudessa. Somersalo näki, että ” - - Nuorison kasvattajat ovat olleet pakotettuja kiinnittämään huomionsa liikkumakunnan mitä monipuolisimpaan elvyttämiseen ja aistimien terästyttämiseen. Se ei ole tapahtunut mistään sotaisesta innosta.” Jälkimmäinen toteamus on vähintäänkin kyseenalainen. Somersalo korosti kirjoituksessaan liikuntaan panostavan kasvatusjärjestelmän kehittävän ja ylläpitävän liikkumakuntaa, terveyttä ja älyllisiä toimintoja. Somersalon mukaan urheilukasvatuksen ja koulutyön tietopuolinen kasvatus tulisivat olla kuitenkin tasapainossa keskenään. Hän näki, että puolustuskunnan kasvatuksessa oli tapahtunut vastavallankumous.¹⁵⁹

---

¹⁵⁴ Ajan Sana 25.11.1930, 5-6.

¹⁵⁵ Iivari Koivisto, ammatiltaan pankinjohtaja, oli Vihtori Kosolan ja Vihtori Herttuan lisäksi Lapuan liikkeen johtoon valittu henkilö ennen talonpoikaismarssia heinäkuun alulla 1930. Siltala 1985, 75, 100. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 231-232.

¹⁵⁶ Ajan Sana 7.9.1931, 1.

¹⁵⁷ Esim. Perälä 1998, 157, 159, 246. Silvennoinen, Tikka, Roselius, 2016, 208.

¹⁵⁸ Ajan Sana 18.1.1932, 2.

¹⁵⁹ Ajan Sana 4.7.1931, 4.

Ajan Sanassa kirjoitettiin kodeista ja puolustustahdosta 3.2.1932. Siinä nähtiin suojeluskuntajärjestö ja Lotta Svärd-yhdistykset merkinä suomalaisten puolustustahdosta. Kirjoituksessa korostettiin kotien merkitystä isänmaallisuuden kasvatuksen kannalta, kodit ja perheet nähtiin lasten kasvatuksen kannalta keskeisinä kirjoituksessa. Turmiollisena puolustushengelle koettiin kodit, joissa laiminlyödään nuorison valmistaminen puolustustahtoiseksi kansalaiseksi. Uhkana puolustustahdolle nähtiin myös, kirjoittajan mukaan kommunistien vaatima, lasten kasvatuksen yhteiskunnallistuminen.¹⁶⁰ Ajan Sana uutisoi 14.4.1931 urheilunarvosanojen käyttöönotosta oppikouluissa ja seminaareissa. Uutisen ja siinä olleen koulutarkastajan haastattelun mukaan toimi edistää urheilunopetusta, se nähtiin varsin myönteisenä toimena. Tarkastajan mukaan koulujen liikuntakasvatuksessa tärkeää oli herättää koulunuorisossa harrastusta vapaaehtoiseen liikuntatoimintaan vapaa aikoina koulutyönohella ja urheilunarvosanojen käyttöönoton olevan tähän soveltuva toimi. Uutisessa kerrotaan myös voimistelunopettajille suunnatuista erikoiskursseista kesällä 1931.¹⁶¹ Ajan Sana kiinnitti huomiota näihin voimistelunopettajien kursseihin Kiviniemen Urheiluopistosta kesällä 1931 muutamaan otteeseen.¹⁶²

Ajan Sanan Mitattua ja mietittyä -kirjoituspalstalla kirjoitti nimimerkillä Sekmetri Helsingin koulu- liikuntaoloista ja toteaa liikuntapaikat riittämättömiksi koululuokkien urheilutuntien toteuttamisen kannalta. Kirjoittaja mukaan Suomeen tarvittaisiin kunnalliset voimistelusalit voimistelunopettajien toiveiden mukaisesti. Hän näki myös urheilunarvosanan käyttöönoton kouluissa myönteisesti.¹⁶³ Urheiluun liittyen Ajan Sanassa esiteltiin Urheilupedagogisen toimiston reformiohjelma 30.6.1931 myönteiseen sävyyn. Ohjelmassa vaadittiin ruumiilliselle kasvatukselle merkittävämpää asemaa kouluihin ja liikuntamahdollisuuksien parantamista kouluissa.¹⁶⁴ Urheilun merkityksen lisäämistä kouluissa puolletaan myös myöhemmin lehdessä.¹⁶⁵ Urheilun tärkeys sekä maanpuolustushengen kasvataminen koulutuksessa korostuivat lehtien kirjoituksista. Suojeluskunnissa oli jo kiinnitetty huomiota koulujen liikuntatoimintaan, tavoitteena sen lisääminen ja kehittäminen.¹⁶⁶ Tämä selitti, miksi Lapuan liikkeen lehdissä aihepiiri oli myös esillä useaan otteeseen kouluihin liittyen.

---

¹⁶⁰ Ajan Sana 3.2.1932, 4.

¹⁶¹ Ajan Sana 14.4.1931, 1, 6.

¹⁶² Ajan Sana 17.6.1931, 1-2. Ajan Sana 13.7.1931, 1.

¹⁶³ Ajan Sana 25.4.1931, 6.

¹⁶⁴ Ajan Sana 30.6.1931, 6. Liikuntaharrastuksien tukemisesta Helsingin koululaisnuorisolle kirjoitettiin Ajan Sanassa 25.1.1932, 4 sekä 2.2.1932, 5.

¹⁶⁵ Ajan Sana 6.7.1931

¹⁶⁶ Syväoja 2004, 206–207.

2.2.3. ”Oppi- ja valistusrasitus” – talousnäkökulmia oppilaitoksiin

Talouden lamakausi nosti yhteiskunnallisen keskustelun pariin koulutusjärjestelmän tuottamat rahalliset menot yhteiskunnassa 1930-luvun alussa. Laman seurauksena esimerkiksi kansakoulujen jatko-opetusvelvollisuus poistui ja alettiin suosia yhden opettajan pitämiä supistettuja kansakouluja sekä oppikoulujen oppilasmäärä supistui.¹⁶⁷ Keskusteluun tarttui myös Lapuan liike. Liikkeen laajennetun ohjelman 14. kohdassa todettiin seuraavaa: ”Viime vuosien liian pitkälle kehitetty ja taloudellisen kantovoimamme ylittävä sosiaalinen lainsäädäntö sekä oppi- ja valistusrasitus on otettava kiireellisen tarkistuksen alaiseksi ja siten saatava valtion ja kuntien menoissa aikaan kipeästi kaivattuja helpotuksia.”¹⁶⁸ Kriittisiä huomioita oppilaitosten kustannuksista olikin useasti Lapuan liikkeen lehdistössä.

Ajan Sana uutisoi 14.11.1930 Kansakoululaitoksen kustannuksista ja oppivelvollisuuslaista. Tasavallan presidentti Relander oli valtioneuvoston esittelyssä päättänyt antaa eduskunnalle esitykset, joissa kansakouluista ja oppivelvollisuudesta aiheutuvia valtionmenoja pyrittiin vähentämään.¹⁶⁹ Kansakoulumenojen supistamiseen liittyvästä eduskunnan toimista uutisoitiin lehdessä jouluaattona 1930. Esitystä kustannuslain muutoksista esitettiin kiireisenä. Kansakoulujen kustannuslain epäkohdista käsittelevästä opetusministeriön kirjeestä kouluhallitukselle raportoitiin lehdessä vuoden 1931 alussa.¹⁷⁰ Aiheeseen liittyen Ajan Sanassa oli mielipidekirjoitus otsikolla: ”Sosiaalipoliittinen ilveily”. Kirjoituksessa kiitellään opetusministeriön aloitetta kansakoululaitoksen kustannuslain muuttamisesta. Siinä todettiin, että pula-aikana on tehty useanlaatuisia havaintoja liian väljästä varojen käytöstä kansakoululaitokseen liittyen. Kirjoittajan mielipiteistä välittyi näkemys, että kansakoulujen valtionmenoista tulee karsia.¹⁷¹

Ajan Sana uutisoi 16.4.1931, että opetusministeriön vaatima koulumenojen supistaminen ei näytä riittävässä määrin mahdolliselta. Myös kysymys jatko-opetuksen järjestämisestä oli lehdessä esillä muutamaa päivää myöhemmin, jossa esitettiin ammattikouluopettajien yhdistyksen kannanotto siitä, että kansakoulujen jatko-opetus voitaisiin järjestää olemassa olevissa ammattikouluissa.¹⁷² Tämä kannanotto sai kannatusta Ajan Sanan mielipidekirjoituksessa, jossa todettiin kansakoulujen jatko-opetuksen tietävän raskaita taloudellisia uhrauksia kunnille sekä huomattavaa valtionmenojen kasvua.¹⁷³

¹⁶⁷ Autio 1986, 281, 292. Syväoja, 2004, 58. Kivinen 1988, 55, 157.

¹⁶⁸ Lapuan Päiväkäskey 2.12.1931, 5.

¹⁶⁹ Ajan Sana 14.11.1930, 2.

¹⁷⁰ Ajan Sana 24.12.1930, 3. Ajan Sana 22.1.1931.

¹⁷¹ Ajan Sana 27.1.1931, 3.

¹⁷² Ajan Sana 9.4.1931, 1-2, 16.4.1931, 1, 20.4.1931, 2.

¹⁷³ Ajan Sana 22.4.1931, 3.

Opetus- ja valistustoimien taloudellisista menoista raportoitiin lehdessä myös huhtikuun lopussa 1931. Uutisessa tuotiin taulukoiden kautta esille, kuinka suuresti opetusministeriöön ja sen hallintoon kohdistuvat taloudelliset menot olivat kasvaneet vuosina 1905–1914 sekä 1922–1931. Opetuslaitoksen menot asukasta kohden olivat uutisen mukaan nousseet vuodesta 1922 kolminkertaisiksi. Uutisessa eritellään vielä summia, joita erilaiset opetus- ja valistustoimet valtionvaroista kuluttavat. Näkemys koulutuksesta taloudellisena taakkana välittyi uutisesta, esimerkiksi siinä todettiin, että Suomen kansa vuosittain uhraa rahaa opetus- ja valistustarkoituksiin.¹⁷⁴

Oppikoulumenojen ja kansanopistomenojen karsimisesta Ajan Sana kirjoitti toukokuussa 1931. Kouluhallitus vaati niin valtion kuin yksityisten oppikoulujen rehtoreilta sekä kansanopistojen johtokunnilta säästäväisyyttä kaikesta, missä oppilaitokset pystyvät säästämään.¹⁷⁵ Ajan Sanassa kirjoitettiin oppivelvollisuuslain, kansakoulujen kustannuslain huomioiden yksityisten koulujen valtioavusta. Kirjoituksessa nähtiin, että näissä laki aiheuttaa taipumusta korottaa valtion maksuvelvollisuutta. Siinä todettiin esimerkiksi, että Suomessa ei käytännössä ole yksityistä oppikoululaitosta vaan kaikki yksityiset oppikoulut ovat pääasiassa valtion varoilla ylläpidettäviä. Kirjoituksesta välittyi näkemys, että valtio jakelee varojaan liian avokätisesti yksityisille kouluille.¹⁷⁶

Aimo Lahti kirjoitti Ajan Sanassa mielipidekirjoituksen otsikolla: ”Koulurämettyneisyydestä”. Hän totesi, että Suomessa valmistuu väkilukuun nähden suhteettoman paljon ylioppilaita. Lahti kritisoi kirjoituksessaan erityisesti pieniä maalaisyhteiskouluja, joiden opettajien ja opetuksen tason hän asettaa kyseenalaiseksi. Ne saivat Lahden mukaan liian helposti valtiolta rahallista tukea toimintaansa. Hän vaatiikin, että ” - - ettei tällaisille tekohengityksellä eläville kouluille saa enää myöntää penniäkään valtion varoista – ennemmin sitten uhrata todellisen sivistystarpeen synnyttämille kouluille hie-man runsaammin.” Lahti myös vaati, että uusia kouluja perustettaessa paikkakuntien tulisi todistaa koulun elinvoimaisuus, työskentelyvoima sekä – pätevyys saadakseen valtion tukea.¹⁷⁷ Ajan Sanassa pakinoitiin oppikouluista syyskuussa 1931 nimimerkillä Kaarlenpoika. Pakinassa todettiin, että valtiolliset oppikoulut ovat riittäviä kouluttamaan yliopistollisiin opintoihin ja muihin toimiin. Siinä myös kyseenalaistettiin yksityisten oppikoulujen tarpeellisuus.¹⁷⁸

---

¹⁷⁴ Ajan Sana 29.4.1931, 3.

¹⁷⁵ Ajan Sana 19.5.1931, 1, 20.5.1931, 3.

¹⁷⁶ Ajan Sana 7.7.1931, 3.

¹⁷⁷ Ajan Sana 17.7.1931, 3.

¹⁷⁸ Ajan Sana 11.9.1931, 5.

Koululaisten kasvattamisesta rahaa säästäviksi kirjoitettiin Ajan Sanassa 31.7.1931. Kirjoituksen mukaan säästöpankit voisivat tuoda kouluihin säästäväisyys kasvatusta ja koulusäästötoimintaa, jossa oppilaat säästävät rahaa erillisiin lippaisiinsa koulussa, tulisi kehittää Suomen kouluissa.¹⁷⁹ Säästämiskasvatus oli yleistynyt lama-aikaan Suomen kansakouluissa.¹⁸⁰ Uutisointia koulutusmenoihin liittyen oli Ajan Sanassa myös syksyllä 1931. Valtiomenojen supistamisesta tehdystä hallituksen esityksistä eduskunnalle lehti uutisoi 1.9.1931. Näitä olivat kansakoulumenojen supistaminen, yksityisoppikoulujen valtionavun muuttaminen, jatko-opetuksen keskeyttäminen maalaiskansakouluissa sekä kansanopistojen ja työväenopistojen valtionavun vähentäminen. Yksityisten oppikoulujen valtiontuesta uutisoitiin lehdessä myös lokakuun lopulla.¹⁸¹

Ajan Sanan pakinoitsija, päätoimittajan apulainen ja myös Uudessa Suomessa kirjoittanut toimittaja Juhana Vilhelm Tuura, nimimerkillä Timo¹⁸² puolusteli kolumnissaan supistettuja kansakouluja: ”Ei supistettu kansakoulumuoto sen suurempaa katoa valistuksen vainoilla tietäisi. Kun supistetun kansakoulun (tai vielä vähemmän koulua) käyneitä on itse eduskuntaan valittu noin puolet sen jäsenistöstä, niin ilmeisesti supistettukin kansakoulu on pystynyt ja luultavasti toistaiseksikin pystyy osaltaan kasvattamaan kunnan kansalaisia, mikäli kansalaistaimet muuten ovat kunnollista juurta, joka kotonakin saa jotain.”¹⁸³ Lapuan liikkeen ajamat koulutusmenojen supistukset alkoivat konkretisoi-
tua Suomessa. Toisaalta Ajan Sanassa julkaistiin myös valtion oppikoulujen lukukausimaksujen korotukseen liittyvä kriittinenkin kirjoitus alkuvuodesta 1932 sekä kansakoulujen jatko-opetuksen tarpeellisuutta korostava kirjoitus.¹⁸⁴

Lapuan liikkeen lehdistöstä lähinnä Ajan Sana kiinnitti huomiota erillisiin oppilaitoksiin Suomessa. Useimmiten lehdessä kerrottiin opettajanimityksistä eri kouluihin sekä kansakoulujen rakentamiseen saaduista valtion rakennussummista. Helsingin ammattienedistämislaitoksen rakentamisesta Helsingin Töölöön uutisoitiin 2.12.1930. Uutisen alussa kuvattiin ammatillista koulutusta, erityisesti sen tuottavuuden näkökulmasta: ”Kaikki taloudelliseen vaurauteen pyrkivät valtiot kiinnittävät paljon huomiota tuotannollisen työn kehittämiseen ja tätä varten ne uhraavat huomattavia summia käytän-

---

¹⁷⁹ Ajan Sana 31.7.1931, 5.

¹⁸⁰ Syväoja 2004, 124.

¹⁸¹ Ajan Sana 1.9.1931, 3, 27.10.1931, 3.

¹⁸² Perälä 1998, 32, 58, 311.

¹⁸³ Ajan Sana 17.9.1931, 2.

¹⁸⁴ Ajan Sana 22.1.1932, 2, 23.2.1932, 6.

nöllisten oppilaitosten ylläpitämiseen ja perustamiseen, edistäen määrätietoisesti ammattitaitoa ja le-
vittäen sekä korkeampaa että alempaa ammatillista sivistystä. Suomikaan ei ole tätä puolta lyönyt
laimin.”¹⁸⁵

Pietarsaaren teollisuuden ammattikoulusta lehti uutisoi muutamaa viikkoa myöhemmin. Siinä kuva-
taan, että koulu tuottaa hyötyä niin Pietarsaarelle kuin koko maanteollisuudelle, kun se tuottaa am-
matillaisia työvoimasta kärsiville teollisuuslaitoksille.¹⁸⁶ Tuotannollinen hyöty -näkökulma korostui
tässäkin uutisessa. Ajan Sanan kolumnisti Vilhelm Tuura kirjoitti ylioppilaiden valmistumisesta ke-
vällä 1931. Hänen mukaansa ylioppilastutkinnon suurin vika oli se, että sitä oli viime vuosikym-
menten aikana tullut yrittämään liian monet. Tuuran mielestä ylioppilaskokelaita oli jo noin puolet
liikaa. Hän näki ratkaisuna tähän, että ylioppilastutkintoon johtavan koulutuksen karsintaa tulisi tiu-
kenta ja perustaa uusia ammatillisia kouluja. Ylempien ammatillisten koulujen oppilaiden saadessa
käyttää muita korkeampia päähineitä, se veisi kiinnostusta ylioppilastutkinnon suorittamiselta.¹⁸⁷
Ammatillisesta opetuksesta ja sen hyödyistä kirjoitti myös nimimerkki Mittari. Hän korosti, että pula-
aikana työttömyydestä kärsivät eniten ne, joilla ei ole mitään ammattitaitoa tai heidän ammattitaitonsa
on heikolla tasolla. Kirjoituksessa nähtiin ammatillinen koulutus hyödylliseksi ja parantavan ihmisten
asemaa työmarkkinoilla.¹⁸⁸ Kirjoitukset ammatillisesta koulutuksesta olivat varsin myönteisiä Ajan
Sanassa. Näkemys ammattikoulujen ja ammatillisen koulutuksen taloudellisesta hyödystä yhteiskun-
nalle välittyi niistä.

2.2.5. Nuoriso tukemaan Lapuan liikettä

Lapuan yhteiskoulun oppilailla oli ollut keskeinen osa Lapuan liikkeen muodostumiseen johtaneessa
väkivaltaisuuksissa kommunistinuorten kanssa Lapualla loppuvuonna 1929.¹⁸⁹ Liikkeellä oli laajem-
paa vaikutusta oppikoulunuorisoon viimeistään vuoden 1930 lopulla, kun kolme Lapuan yhteiskou-
lun oppilasta kiertokirjeitse tiedusteli tukea Lapuan liikkeelle Suomen oppikoulujen toverikunnilta.
Kirjeen pohjalta oppikouluihin muodostui Sinimusta-kerhoja tukemaan Lapuan liikkeen asiaa.¹⁹⁰

---

¹⁸⁵ Ajan Sana 2.12.1930, 3.

¹⁸⁶ Ajan Sana 20.12.1930, 2.

¹⁸⁷ Ajan Sana 27.5.1931, 2.

¹⁸⁸ Ajan Sana 16.10.1931, 4.

¹⁸⁹ Siltala 1985, 51–53, Suuronen 1971, 8, Maijala 2005, 114.

¹⁹⁰ Kiuasmaa 1982, 304–306. Suuronen 1971, 1-2. Nygård 1982, 104. Maijala 2005, 114. Ajan Sana uutisoi Lapuan op-
pikoululaisten kiertokirjeestä 10.11.1930, 3 ja julkaisi sen 11.11.1930, 4.

Kouluhallitus reagoi kiertokirjeeseen velvoittamalla koulujen johtoa katsomaan, etteivät koulujen oppilasryhmät harjoittaisi kouluissa valtiollista toimintaa. Kirjeellä ei ollut toivottua vaikutusta, Sinimusta-kerhojen toiminta laajeni maan oppikouluissa.¹⁹¹ Sinimustista ei tullut virallisesti Lapuan liikkeen nuorisjärjestöä, se pysyi liikkeen toimintaa tukevana järjestönä Mäntsälän kapinaan ja Lapuan liikkeen lakkauttamiseen asti.¹⁹² Lapuan liikkeen intressit vaikuttaa koulujen toimintaan näkyivät lähinnä Sinimustien kautta. Aarni Virtasen tutkimuksen mukaan myös Vihtori Kosolan puheessa marraskuun lopulta 1930 välitty Lapuan liikkeen pyrkimys vaikuttaa kouluihin oppikoulunuorison kautta.¹⁹³ Liikkeen lehdistössä pyrittiin tukemaan koulunuorison liittymistä lapualaisten aatteiden taakse. Sinimusta-kerhojen perustamisten vaikutus näkyi selvästi Aktivistin kirjoituksessa 15.1.1931. Siinä vedotaan suoraan koulunuorison: ”Liittykää te nuoret kaikki Lapuan liikkeeseen turvaamaan ja suojaamaan isänmaatanne ja niitä saavutuksia, joita jo tämän isänmaallisen liikkeen avulla on saavutettu ja tullaan saavuttamaan. - - Erikoisesti teille opinteillä olevat ja opintielle tulevat nuoret tähdenämme velvollisuuttanne elää ja toimia Lapuan liikkeen hengessä.”¹⁹⁴

Lapuan liikkeen lehdistössä puolusteltiin useampaan otteeseen Sinimustiin kohdistuneita toimia. Esimerkiksi Kuopion lyseolaisten koululakkoilusta Sinimusta-lehdessä lainataan Lakeuden Sana-lehden kirjoitusta, jossa ihmeteltiin koulun rehtorin toimintaa ja nähdään koululakko oikeutettuna.¹⁹⁵ Sinimustien toimintaa puolusteltiin myös Fascisti-lehden kirjoituksessa 1.7.1931 sekä Ajan Sanassa 7.5.1931.¹⁹⁶ Kouluhallitus varoitti Lapuan yhteiskoulua Sinimusta-kerhon toiminnasta koululla. Sinimustat olivat julkaisseet kantaa ottavan kirjelmän Aktivisti-lehden lakkautuksen yhteydessä helmikuussa 1931. Ajan Sana julkaisi tästä uutisen keväällä 1931, jossa kerrottiin kouluhallituksen vaatimuksesta yhteiskoulun opettajakunnan antaneen varoituksen opetusministeriön ohjeen mukaisesti Sinimusta-kerhon sihteerille ja jäsenille. Tämä ilmenee uutisessa julkaistusta Lapuan yhteiskoulun

---

¹⁹¹ Kiuasmaa 1982, 307. Syväoja 2004, 191. Suuronen 1971, 13. Nygård 1982, 104. Autio 1986, 270–271. Ajan Sanassa Kouluhallituksen kirjeestä uutisoitiin 15.11.1930, 3.

¹⁹² Maijala 2005, 114. Siironen 2012, 181 sekä Suuronen 1971, 39–40. Suurosen tutkimuksen mukaan rehtori Hilja Riipisellä oli keskeinen vaikutus siinä, ettei Sinimustia liitetty osaksi Lapuan liikettä. Toisaalta Sinimustat ilmaistaan tutkimuskirjallisuudessa myös suoraan olleen Lapuan liikkeen nuorisjärjestö esim. Uola 1982, 292 sekä Roselius, Tikka, Silvennoinen 2016, 282.

¹⁹³ Virtanen 2015, 138–139.

¹⁹⁴ Aktivisti 15.1.1931, 2-3. Muita kirjoituksia, joissa vedottiin nuorisoa liittymään Lapuan liikkeen aatteiden taakse: Sinimusta 10.5.1931, 4-5. ja Lapuan Päiväkäskey 15.1.1932, 16. Ajan Sana 18.11.1930, 5.

¹⁹⁵ Sinimusta 12.4.1931, 13. Lakko johtui siitä, että Kuopion oppikoululaiset eivät olleet saaneet rehtorilta lupaa järjestää koululla isänmaalliset koululaiset -nimistä juhlaa vapaussodan invalidien tukemiseen. Suuronen 1971, 50–51. Tapauksesta uutisoitiin myös Ajan Sanassa 8.4.1931, 4. Lakkoiluun osallistuneiden oppilaiden määräaikaisesta erottamisesta koulusta ja heidän vanhempiensa kantelusta tapauksen johdosta uutisoitiin samassa lehdessä 22.5.1931,1 sekä 26.5.1931, 1.

¹⁹⁶ Fascisti 1.7.1931, 14–15 sekä Ajan Sana 7.5.1931, 3.

opettajakunnan selityskirjelmästä kouluhallitukselle. Uutisessa kerrottiin, että kouluhallituksen mukaan rangaistus oli liian lievä.¹⁹⁷

Kosti-Paavo Eerolainen, entinen Etsivän Keskuspoliisin etsivä ja Lapuan liikkeen kyyditsijäorganisaattori¹⁹⁸, vertasi Fascisti-lehdessä Italian fasistisen Balila-nuorisojärjestön toimintaa Sinimusta-kerhojen toimintaan. Hän näki niiden välisen yhteneväisyyden ja kritisoi kirjoituksessaan sitä, että Sinimustien vapaa toiminta oli valtiovallan taholta estetty. Eerolaisen mukaan ”Suomessa kipeästi tällä hetkellä kaivataan Balillan tapaista järjestöä, joka kasvattaa nuorisomme niitä suuria tehtäviä varten, joihin ei tämä vanha, rikkinäinen puolue-polvi pysty. Kun nyt suomalaisen fascismin syntysanat on lausuttu ja perustus sille laskettu, on kiinnitettävä huomio nousevaan polveen ja pelastettava se mädännäisyydeltä fascismin avulla.”¹⁹⁹ Sinimusta-kerhot kokivat vastustusta useiden koulujen rehtorien ja opettajien toimesta ja ne pyrkivät tästä johtuen toimimaan kouluilla salaisina.²⁰⁰ Toisaalta Marjatta Suurosen tutkimuksen mukaan oppikoulujen rehtorien ollessa myötämielisiä Lapuan liikkeen aatteille, koulujen oppilaiden asenne oli ollut myönteisempi Sinimustien toimintaa kohtaan. Rehtorit saattoivat myös suojella koulujen oppilaita paljastumasta Sinimustien jäseneksi.²⁰¹

Sinimustien toiminnan vaikeudesta kouluilla kirjoitettiin Sinimusta-lehdessä 19.4.1931.²⁰² Vilhelm Tuura kirjoitti Ajan Sanan kolumnissaan Sinimustista kriittiseen sävyyn 20.2.1931. Tuura näki, että kommunistit ovat perinteisesti olleet vetämässä lapsia ja nuoria mukaan politiikkaan niin Suomessa kuin Ruotsissa. Tuura totesi kirjoituksessaan: ”Toivottavasti se Lapuan ”sinimustainkin” juttu hoidetaan niin rauhallisesti, ettei viimeinen villitys tule alkutyhmyyksiä pahemmaksi.” Hänen vähättelevä asenteensa nuorison poliittisesta liikehdinnästä välittyi kolumnista: ”Tosin nyt lienee teoriassa ”lasten vuosisata”, mutta aikuisten on asiat hoidettava. - - Muuten lausun yksityisenä mielipiteenäni ja omasta kokemuksesta, ettei ylioppilastutkinnolla pääse aikuisten kirjoihin, vielä vähemmän aikuisten meinkeihin.”²⁰³

---

¹⁹⁷ Ajan Sana 21.5.1931, 1, 4.

¹⁹⁸ Siltala 1985, 223, 242, 254.

¹⁹⁹ Fascisti 10.10.1931, 12–13.

²⁰⁰ Suuronen 1971, 29–30. Kiuasmaa 1982, 307.

²⁰¹ Suuronen 1971, 21, 155.

²⁰² Sinimusta 19.4.1931, 15.

²⁰³ Ajan Sana 20.2.1931, 4.

Yliopistoissa Lapuan liikkeeseen suhtauduttiin monitahoisesti. Ruotsinkielisten ylioppilaiden jako suhtautumisessa liikkeeseen oli jyrkkä, sillä osa hyväksyi lapualaisuuden. Osa ruotsinkielisistä puolestaan ei liikkeen toimintaa hyväksynyt, koska he vieroksuivat sen laittomuuksia.²⁰⁴ Kansallisradikaalin ylioppilasseuran AKS:n suhde Lapuan liikkeeseen oli ollut puolestaan keväällä 1930 epäröivä, vaikka kommunismin vastustaminen oli myös sen agendalla. Erityisesti liikkeen päämäärät epäilyttivät AKS:n jäseniä. Seura lupasi antaa tukensa Lapuan liikkeen asialle, jos liike ei pyrkisi diktatuuriin, ei hyökkäisi SDP:tä vastaan eikä liikkeen tulisi antaa ruotsinkielisille etuoikeuksia liikkeen toiminnassa. Lapuan liikkeen johdon antamat vastaukset olivat AKS:laisille riittävät ja siitä tuli liikkeen tukija ennen talonpoikaismarssia vuonna 1930. Tästä huolimatta seuran ja Lapuan liikkeen välille ei muodostunut merkittävää yhteistoimintaa ja AKS kritisoi liikkeen kaksikielisyyttä koko sen toiminnan ajan. Myös Lapuan liikkeen toteuttama poliittinen terrori ja lisääntyvä epädemokraattisuus aiheuttivat seuran yhtenäisyydelle haasteita ja seuran suhde liikkeeseen oli horjuvaa koko liikkeen toiminnan ajan. Lapuan liikkeen lakkauttanut Mäntsälän kapina aiheutti AKS:n sisäisen hajaannuksen. Suurin osa seuran hallituksen jäsenistä suhtautui ymmärtäväisesti kapinaan, mutta siitä erosi reilut sata jäsentä protestina ymmärtäväiselle kannalle.²⁰⁵

Ajan Sanassa huomiota yliopistomaailmasta herätti keväällä 1931 tapaus, jossa Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan mukaan yliopiston henkilökuntaan kuuluva tohtori oli Ruotsin lehdistölle antamassaan haastattelussa toiminut epäisänmaallisesti ja loukannut syvästi isänmaallisia arvoja.²⁰⁶ Tämän tapauksen vaiheista lehti uutisoi pariin otteeseen. Jälkimmäisessä uutisessa esitettiin ylioppilaskunnan julkilausuma, jossa toivottiin, että yliopiston henkilökunta olisi isänmaallista aatteiltaan ja toiminnaltaan. Ylioppilasnuorison hämmästeli, että epäisänmaallinen yliopiston henkilökunnan jäsen voisi jopa päästä professorin virkaan.²⁰⁷ Akateemisen Karjala-Seuran vaikutus Helsingin yliopiston ylioppilaskunnassa oli vahva 1930-luvulla. Seura ajoi voimakkaasti isänmaallisuuden asiaa, maanpuolustushengen nostatusta yhteiskunnassa ja aitosuomalaisuutta.²⁰⁸ Uutisista välittyi AKS:n vaikutus ylioppilaiden näkemyksiin.

---

²⁰⁴ Klinge 1968, 140. Ruotsinkielisiä suomalaisia liittyi Lapuan liikkeen toimintaan kesällä 1930 (Siltala 1985, 123).

²⁰⁵ Klinge 1968, 141–142, 157. Alapuro 1973, 127–129. Valtonen 2018, 258–259, 269–272. Nygård 1982, 71.

²⁰⁶ Hämäläinen 1968, 194–196. Valtonen 2018, 205–206. Ruotsinkielinen yliopiston opettaja, tohtori Lagerborg oli todennut haastattelussa, että oli onni viettää muutamia päiviä parempien ihmisten seurassa pois kieliriitojen ja lapualaisuuden Suomesta. Tällä hän suututti niin suomenkielisen lehdistön kuin suomenkieliset ylioppilaat.

²⁰⁷ Ajan Sana 17.2.1931, 3. Ajan Sana 5.3.1931, 3.

²⁰⁸ Klinge, 1968, 49. Alapuro 1973, 58–59. Hämäläinen 1968, 116–118. Valtonen 2018, 252. Uola 2011, 11–12, 37, 85.

Sinimusta-lehdessä 17.5.1931 julkaistiin ylioppilaita ylistävä kirjoitus. Siinä kerrottiin ihannoiden Akateemisen Karjala-Seuran tehneen mielenosoitusmarssin Neuvostoliiton lähetystön edustalle. Kirjoittaja vaati kirjoituksessaan Suomen valtiovaltaa tukemaan AKS:n tavoitteita Inkerin saamisesta Suomen yhteyteen.²⁰⁹ Inkerin asia nostettiin esille Ajan Sanan uutisessa, jossa kerrottiin Helsingin yliopiston, Turun yliopiston ja Teknillisen korkeakoulun ylioppilaskuntien vetoamuksesta hallitukselle. Uutisen mukaan ylioppilaskunnat olivat huolissaan Inkerin tilanteesta Neuvostoliitossa.²¹⁰ Lapuan päiväkäskyssä kirjoitettiin 3.2.1932 heimotyöstä, jota kansallismielinen ylioppilasnuoriso oli ajanut Suomessa. Kirjoituksessa nähdään, ettei heimotyö ollut sodan yllyttämistä vaan itsepuolustusta. Siinä vaadittiin, että ”isänmaallisesti ajattelevan opettajan on tehtävä lapsille tietoisiksi, ettei Suomen kansan asuma-alue noudata maan maantieteellistä rajaa. Jokaiseen lapseen on juurrutettava se käsitys, että osalla Suomen kansaa on itsenäisyys, mutta osalta, ja suurelta osalta se puuttuu.”²¹¹ AKS vaikutus kirjoittajan näkemykseen oli ilmeinen. Akateeminen nuoriso nähtiin Ajan Sanan kirjoituksessa 27.11.1930 maan toivona.²¹² Kahta päivää myöhemmin lehdessä uutisoitiin uudesta Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan hallituksesta ja siitä, että Helsingin ruotsalaiseen ylioppilaskuntaan oli valittu lapualaismielinen hallitus johtuen aiemman ylioppilaskunnan suhtautumisesta liikkeeseen.²¹³ Ajan Sana kirjoitti ylioppilaiden Runebergin päivän juhlallisuuksista ja julkaisi tilaisuudessa pidetyn Helsingin ylioppilaskunnan puheenjohtajan, myös AKS:n puheenjohtajan ja myöhemmin IKL:n jäsen, Vilho Helasen²¹⁴, puheen. Helanen korosti puheessaan J.L. Runebergin töiden merkitystä Suomen kansalle isänmaallisen hengen tärkeyttä.²¹⁵

Ajan Sana onnitteli AKS:n seuran kymmenenvuotispäivänä 22.2.1932 kirjoituksessaan. Siinä huomiointiin Suomen ylioppilaiden suuri merkitys maan sivistykselliselle elämälle ja poliittiselle toiminnalle. Kirjoituksen mukaan AKS:n synty ”oli ilmaus siitä kansallisvaltiollisen itsetuntonne suuresta noususta, joka sekä hankki meille valtiollisen itsenäisyytemme, että on edellytyksenä vastaiselle elämällemme itsenäisenä valtiona.” Kirjoituksessa nostettiin esille AKS:n isänmaallinen henki, puolustustahto ja siveellisesti moitteettoman yksilöllisen elämän tärkeyden ymmärtäminen.²¹⁶ Kirjoituk-

---

²⁰⁹ Sinimusta 17.5.1931, 3.

²¹⁰ Ajan Sana 31.3.1931, 3.

²¹¹ Lapuan Päiväkäsky 3.2.1932, 9-10.

²¹² Ajan Sana 27.11.1930, 4.

²¹³ Ajan Sana 29.11.1930, 1.

²¹⁴ Uola 1982, 37, 201. Uola 2011, 363. Valtonen 2018, 261.

²¹⁵ Ajan Sana 5.2.1931, 1.

²¹⁶ Ajan Sana 22.2.1932, 3. Lehti julkaisi myös Vilho Helasen AKS: ää ylistävän puheen 24.2.1932, 2.

sesta välittyi näkemys AKS:n tärkeydestä Suomen ylioppilasnuorisolle. Kansallishenkinen ylioppilasnuoriso sai osakseen varsin myönteisiä kirjoituksia Lapuan liikkeen lehdissä ja sillä voi katsoa olleen vaikutusta lapualaisten oppilaitoksiin liittyviin näkemyksiin.

3. Uskonnonopetuksen asema kouluissa

Lapuan liikkeen äänenkannattajissa kouluihin ja koulutukseen liittyvistä aiheista vasemmistovastaisuus ja isänmaallisuus -teemojen lisäksi keskeinen aihepiiri, joka korostui lehdissä, oli uskonnonopetus kouluissa. Tässä luvussa avaan aluksi lyhyesti koulujen uskonnonopetuksen ympärillä käytyä kiistaa yleisemmällä tasolla oppivelvollisuuslaista 1921 Lapuan liikkeen toimintavuosiin sekä liikkeen kannattajien suhdetta uskontoon. Sitten syvennyn tarkemmin lähdeaineiston kautta siihen, miksi ja miten Lapuan liikkeen lehdistössä uskonnonopetus oli merkittävä kirjoitusten kohde ja mitä aiheesta kirjoitettiin.

3.1. Koulujen kristilliset arvot uhattuna? Kiista koulujen uskonnonopetuksesta

Kristillissiveellisyys oli kaiken koulukasvatuksen ainoa mahdollinen lähtökohta Suomessa ennen uskonvapauslakia 1923.²¹⁷ Maailmansotien välisen ajan kansallisten kasvatuseriaatteiden lähtökohdaksi oli se, että kouluissa ja kouluissa oli vahvistettava kristillissiveellistä ja isänmaallista kasvatustyötä.²¹⁸ Vuoden 1921 oppivelvollisuuslaista käydyssä keskustelussa vuonna 1920 koulujen uskonnonopetuksesta oli kehittynyt merkittävä kulttuurinen kamppailu, joka ilmensi sisällissodan synnyttämää poliittista kahtiajakoa ja uhkasi jopa kaataa koko oppivelvollisuuslaista. Porvarillisella puolella tunnustuksellisen uskonnonopetuksen poistamisedotukset nähtiin provokaationa vallitsevaa maailmankuvaa vastaan ja ehdotukset liitettiin vasemmiston pyrkimykseen horjuttaa Suomen yhteiskunnan aatteellista perustaa, missä luterilaisella kirkolla oli instituutiona keskeinen asema.²¹⁹

Poliittinen oikeisto korosti uskonnonopetuksen tärkeyttä. Sivistysvaliokunnan puheenjohtajan, kokoomuksen Paavo Virkkusen aloitteesta koulujen siveysoppiin liitettiin uskonnonhistoria.²²⁰ Liberaalit porvarit kokivat uskonnonopetuksen arveluttavana kouluissa, mutta siveysopin ei nähty heidän

---

²¹⁷ Kivinen 1988, 98.

²¹⁸ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 171.

²¹⁹ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 102.

²²⁰ Autio 1986, 63.

mielestään korvaavan sitä.²²¹ Poliittinen vasemmisto vastusti koulujen uskonnonopetusta ja oppiaine haluttiin pois kouluista. Esimerkiksi sosiaalidemokraatteja eduskunnassa 1907–1918 ja 1929–1935 edustanut Hilja Pärssinen oli tällä kannalla.²²² Oppivelvollisuuslaista jätettiin pois oppiaineluettelo, jossa kouluopetuksessa uskonnon rinnalle olisi nostettu kiistelty siveysoppi pakollisena kaikille oppilaille. Oppiaineista säädettiin vuoden 1923 kansakoulun järjestysmuodon perusteissa.²²³ Siinä määrättiin, että uskonnonopetus tuli järjestää enemmistön tunnustuksen mukaisesti ja uskonnonopetusta antavan opettajan tuli kuulua samaan uskontokuntaan. Vähintään 20 oppilaan vähemmistölle oli koulun johtokunnan järjestettävä huoltajien pyynnöstä heidän tunnustuksensa mukaista opetusta.²²⁴ Uskonnonopetusta tuki maailmansotien välisen ajan voimakas isänmaallisuushenki. Isänmaallis-uskonnolliselle opetukselle oli paljon edellytyksiä, koska maan hallituksissa olivat tuolloin voimakas pappisedustus. Maailmansotien välisen ajan Suomessa teologit olivat usein juuri opetusministereinä, kuten Lauri Ingman, Antti Kukkonen ja Paavo Virkkunen.²²⁵ Uskonnon lisäksi isänmaallisesti sävyttyneitä oppiaineita kouluissa olivat etenkin äidinkieli, historia ja maantiede.²²⁶ Ylipäänsä 1900-luvun alun vuosikymmenten keskustelussa koulun ja kirkon suhteista peruskysymys oli uskonnonopetuksen kuuluminen yhteiskunnan ylläpitämän koululaitoksen oppiaineisiin.²²⁷

Yleisen oppivelvollisuuden toteuttamisella pyrittiin irrottamaan alkuopetus kirkon holhouksesta ja näin siirtämään koko koulujärjestelmä pois kirkon hallinnasta.²²⁸ Oppivelvollisuus laajensi koulun uskonnonopetukseen osallistuvien määrää, vaikka uskonnonopetus näyttikin siirtyneen selkeämmin maalliselle koululaitokselle.²²⁹ Kirkonmiesten parissa alkoi oppivelvollisuuslain myötä herätä huoli siitä, pysyykö koulujen kristillinen henki riittävänä, vaikka toisaalta vastuun siirtyminen maallisille virkamiehille olikin heille helpotus.²³⁰ Uskontotuntien määrä oli 1920-luvun aikana pudonnut kuudesta neljään viikossa kansakouluissa.²³¹ Kirkonmiesten huoli koulujen uskonnonopetuksen tilasta konkretisoitui piispainkokouksessa vuonna 1928, jossa kokous vaati parannuksia kansakoulujen uskonnonopetukseen sekä opettajaseminaarien uskonnonopetuksen palauttamista aiempaan laajempaan tuntimäärään. Piispainkokouksen kannanotto jännitti kirkon ja kansakoulujen välistä suhdetta 1930-

---

²²¹ Syväoja 2004, 169.

²²² Hentilä, Kalliokoski, Viita 2018, 289, 303, 324. Syväoja 2004, 168.

²²³ Autio 1986, 62. Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 102.

²²⁴ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 154.

²²⁵ Syväoja 2004, 170. Seppo 1999, 18.

²²⁶ Syväoja 2004, 192.

²²⁷ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 154.

²²⁸ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 24. Autio 1986, 307.

²²⁹ Syväoja 2004, 169.

²³⁰ Autio 1986, 307.

²³¹ Hentilä, Kalliokoski, Viita 2018, 290.

luvulle tullessa.²³² Kannanotto viesti siitä, ettei kirkon piirissä kaikilla ollut luottamusta maallisen uskonnonopetuksen järjestämiseen.

3.2. Lapuan liikkeen kannattajien suhde uskontoon ja pyrkimykset uskonnonopetuksen korostamiseen kouluissa

Aikaamme sanotaan pahaksi. Ja erikoisesti sen nuoria villiintyneiksi, pahuuden riivaamaksi nuorisoksi. - - Elämän lait ovat painavat kuin rauta. Niissä ei ole tilaa vapaamielisyydelle, ei ihanoidulle humanisuudelle. - - Siksi, sinä elämän painon alle sortuva nuori suku, käy taisteluun elämänmyönteisen maailmankatsomuksen puolesta. Käy siihen isiesi perinnön tähden, sillä jos sorrut, uuvut kesken, petät heidän työnsä, käy siihen sotaan siskojesi ja veljiesi tähden, sillä jos sorrut, jätät karkurina heidät kärsimään sitä hätää, jota itse läksit pakoan. Käy siihen sotaan muistaen, että missä hallitsee vapaus, siellä on lähellä sortuminen, mutta missä kuri, rautainen kuri, kuri itselle ja kuri muille, siellä on voima ja väkevyys. Ja vielä, käy siihen tietäen, että meillä on Jumala, Jumala, joka auttaa ja Herra, Herra, joka kuolemasta vapahtaa.²³³

Kristinusko korostui Lapuan liikkeen agendalla, liikettä selitettiin vanhan elämänsuunnan palauttajana kaikille elämänalueille. Lapualaiset käsittivät kristinuskon erityisesti kansaa yhdistäväksi tekijäksi. Uskonnon tehtävänä oli heidän mukaansa ylläpitää vallitsevaa maailmanjärjestystä ja kansankokonaisuutta ulkonaista sekasortoa vastaan.²³⁴ Lapuan liikkeen kannattajat katsoivat toteuttavansa jumalan tahtoa ja edustavansa kansakunnan ”tervettä” itsensäilytysvaistoa toisin kuin liikkeen mukaan muun muassa puolueita edustavat kansanedustajat.²³⁵

Esimerkki tästä uskontokeskeisestä maailmankuvasta ja uskonnolla laittomuuksienkin perustelemisesta oli Aktivistissa 15.9.1930: ”- - Jumala on ihmiskunnan ainoa lopullinen lainsäätäjä. Hänen lakinsa on ainoa, jota meidän tulee totella. Ihmiselliset lait ovat elinvoimaisia ja hyviä vain siinä määrin kuin ne sopeutuvat siihen selittäen sitä ja soveltuen sen käytäntöön. Ne ovat taas huonoja aina, kun

---

²³² Autio 1986, 307–308.

²³³ Ajan Sana 13.6.1931, 3. (Topi V-lahti)

²³⁴ Siltala 1985, 446–447. Siironen 2012, 174.

²³⁵ Siltala 1985, 473.

ne ovat ristiriidassa sen kanssa tai eroavat siitä. Ja silloin ei ole ainoastaan oikeus vaan jopa velvollisuuskin olla tottelematta niitä ja koettaa korjata niitä sopusointuisiksi Jumalan lakien kanssa.”²³⁶ Lapualaiset pitivät uskontoa keskeisenä tekijänä myös kommunismin vastustamisessa. Heille kommunismi oli tappava tauti, joka uhkasi niin uskontoa kuin Suomen kansaa.²³⁷ Liikkeen kannattajat ymmärsivät kommunismin antikristillisyydeksi ja sen väitettiin edistävän yhteiskunnan sekularisoitumista. Näin katsottiin käyneen Neuvostoliitossa.²³⁸ Talonpoikaisväestön kristillisten piirien vastenmielisyys kommunismia kohtaan oli jo ennen Lapuan liikettä perustunut traditionaalisagraariseen koti, uskonto ja isänmaa -ajatteluun.²³⁹

Lapuan liikkeen kannattajissa oli merkittävän paljon papistoa. Keskeistä oli heränneiden pappien osuus sen kannattajakunnassa. Heitä oli mukana alusta pitäen liikkeen keskusjohdossa.²⁴⁰ Lapuan liikkeen voi katsoa olleen heränneiden poliittisen liikehdinnän yksi päätepisteistä. Heränneet olivat tukeneet valkoista puolta Suomen sisällissodassa ja papisto oli perinteisesti vaikuttanut maan politiikassa. Heränneet olivat niin uskonnollinen kuin poliittinen liike.²⁴¹ Lapuan liikkeessä toimivien pappien vaikutuksesta kristilliset arvot ja yleensä uskonto oli mittari, jolla kommunismia tulkittiin.²⁴² Liike pyrki vaikuttamaan eritoten papiston kautta kysymykseen uskonnonopetuksesta kouluissa. Sen kannattajat halusivat kirkolle huomattavasti vahvemman roolin koululaitoksen piirissä. Lapuan liikettä kannattavat herännäispapit vaativat muun muassa kansakoulun alistamista kirkon valvontaan aina opettajien valintaa myöten.²⁴³ Koulujen uskonnonopetuksen merkittävydestä lapualaisille kertoi myös Lapuan liikkeen laajennettu ohjelma loppuvuodesta 1931, jonka kuudes kohta toteaa: ”Kristinuskon vastaista toimintaa ei ole sallittava. Valtion toimesta on nuorison kristillisisänmaallinen kasvatus kiinteästi järjestettävä.”²⁴⁴ Kirkko pyrki Lapuan liikkeen taustatuella tehostamaan koulujen uskonnonopetusta ja kasvatuksellista valvontaa, mutta liikkeen laittomuudet muodostuivat ongelmaksi kirkon suhtautumisessa siihen. Tunnustuksellisen uskonnonopetuksen säilyminen koulujen oppiaineena turvasi kirkon kasvatukselliset intressit.²⁴⁵ Juha Sepon mukaan Suomen kirkossa nähtiin, että

---

²³⁶ Aktivist 15.9.1930, 3.

²³⁷ Koskelainen ja Hjelm 2016, 19.

²³⁸ Nygård 1982, 92.

²³⁹ Saarikoski 1995, 43. Koskelainen ja Hjelm 2016, 8.

²⁴⁰ Perälä 1998, 240. Seppo 1999, 23. Autio 1986, 235.

²⁴¹ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 223 ja 225.

²⁴² Nygård 1982, 91.

²⁴³ Teikari 1966, 7. Autio 1986, 235.

²⁴⁴ Lapuan Päiväkäskey 2.12.1931, 5 sekä Ajan Sana 16.11.1931, 1.

²⁴⁵ Autio 1986, 235, 307, 326.

kommunismia ja ateistisuutta tuli vastustaa, mutta varsinainen kirkollinen rintama ei yhtynyt radikaalien poliittisesti hyökkäävään kristillisyyden linjaan vaan joukkokokousten sijaan kirkon ateismin vastainen työ liitettiin seurakunnalliseen kasvatus- ja julistustyöhön.²⁴⁶

Lapuan liikkeen kannattajat osallistuivat aktiivisesti keskusteluun uskonnonopetuksesta kouluissa loppuvuodesta 1930 alkaen, mutta ensimmäisiä vaatimuksia uskonnonopetuksen tehostamiseksi liikkeen taholta oli lähetetty Turun tuomiokapitulille jo elokuun 1930 aikana. Liikkeen vuosikokouksessa 22.-23.11.1930 sen sivutavoitteeksi tuli koulujen uskonnonopetuksen lisääminen.²⁴⁷ Tuolloin pidettiin Lapuan kirkossa myös seurat, joissa Lapuan liikkeen johtohahmoista, myöhemmin IKL:n kansanedustaja, Lapuan kirkkoherra, asessori Kaarlo Rietrikki Kares²⁴⁸ kiinnitti huomiota uskonnonopetuksen tilaan Suomessa. Kareksen esityksen johdosta valittiin lähetystö viemään seurakansan toivomukset poliittisille päättäjille, johon kuuluivat K. R. Kares, J. K. Kuoppala, Kustaa Kujanpää ja Vilho Muilu. He olivat heränneitä ja Lapuan liikkeen kannattajia. Lähetystö kävi Helsingissä presidentin, opetusministerin ja kouluhallituksen luona esittämässä yleensä uskonnonopetuksen tehostamista ja kirkon osuuden vahvistamista siinä.²⁴⁹ Lähetystön Helsingin vierailusta uutisoitiin Ajan Sanassa 26.11.1930 ja 27.11.1930. Ensimmäisessä uutisessa oli lähetystön jättämä kirje kokonaisuudessaan. Kirjeen sisältö oli tiivistetysti se, että kirkkokansa vaati kristillisen opetuksen ja kasvatuksen tehostamista sekä uskonnonopetuksen lisäämistä kaikilla koulutusasteilla. Kirkon ja koulun tulisi toimia tässä yhdessä kirjeen mukaan. Uutisessa kerrottiin opetusministeri Paavo Virkkusen suhtautuneen kirjeeseen ymmärtäväisesti, mutta hän oli sitä mieltä, että asiassa aloite kuului piispainkokoukselle.²⁵⁰ Seuraavan päivän uutisessa kerrottiin lähetystön käynnistä niin tasavallan presidentin Lauri Kristian Relanderin kuin kouluhallituksen luona. Presidentti suhtautui lähetystön vaatimukseen uutisen mukaan myöntävästi, mutta kouluhallituksen ylijohtaja Oskari Mantere oli todennut kouluhallituksen tehneen voitavansa asian suhteen. Uutisesta välittyi selvä pettymys kouluhallituksen vastauksen suhteen.²⁵¹

Kouluhallituksen vastahakoisuudesta uskonnonopetuksen lisäämiseksi uutisoitiin Ajan Sanassa jo muutamaan otteeseen ennen Lapuan liikkeen vuosikokousta.²⁵² Paavo Virkkunen oli opetusministeriksi noustessaan kehottanut elokuussa 1930 kiertokirjein toteuttamaan piispainkokouksen esityksen

---

²⁴⁶ Seppo 1999, 24–25.

²⁴⁷ Siltala 1985, 196. Lehtinen 1984, 699. Koskelainen ja Hjelm 2016, 13. Saine 2000, 89.

²⁴⁸ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 161, 178–180, 236. Uola 1982, 165.

²⁴⁹ Lehtinen 1984, 699.

²⁵⁰ Ajan Sana 26.11.1930, 1 ja 2.

²⁵¹ Ajan Sana 27.11.1930, 1.

²⁵² Ajan Sana 4.11.1930, 1; 5.11.1930, 2 sekä 19.11.1930, 1 ja 2.

seminaarien uskontotuntien palauttamisesta ennalleen ja kansakoulujen uskonnonopetuksen tehostamista.²⁵³ Kirjeessä kehoitettiin huolehtimaan, ettei millään kansakoululuokalla ollut uskontoa kolmea tuntia vähempää viikossa vaan mielellään maksimi määrä, neljä tuntia viikossa. Virkkunen oli ilmoittanut käsitystensä olleen henkilökohtaisia, mutta kiertokirjeen voi katsoa myös kädenojennukseksi Lapuan liikkeen toiveiden suuntaan.²⁵⁴ Virkkusen toiminta oli aiheuttanut riitautuneen tilanteen opetusministeriön ja kouluhallituksen välille uskonnonopetuskysymyksessä. Virkkunen joutui perääntymään asiassa ja koulut saivat edelleen määrittää opetussuunnitelmansa.²⁵⁵ Riitautumisesta koulujen hallinnollisten instituutioiden välillä viesti myös Ajan Sanan uutisointi.²⁵⁶

Uskonnonopetukseen liittyviä kirjoituksia ja uutisointia Lapuan liikkeen lehdissä oli erityisesti loppuvuodesta 1930 paljon, 19 kertaa. Aihepiiristä kirjoitettiin näissä lehdissä vaihtelevasti myös koko vuoden 1931 ajan. Aiheesta mielipiteensä ilmaisivat lehdissä lähinnä Lapuan liikettä edustaneet kirkkoherrat K. R. Kares ja Vihtori Varpio. Koulujen uskonnonopetukseen liittyneestä uutisoinnista selvisi, että uskonnonopetuksen tehostamista ja kirkon roolin lisäämistä Suomen kouluissa 1930-luvun alussa eivät vaatineet vain piispainkokous ja Lapuan liike vaan esimerkiksi Suomen Kristillinen Opetajaliitto²⁵⁷ ja kannatusta uudistushanke sai myös Maalaisliiton eduskuntaryhmästä.²⁵⁸ Ajan Sanan ensimmäisessä numerossa 11.10.1930 sanomalehti kertoi kyselystään aiheella: ”Mitä olisi tehtävä uskonnollisen elämän syventämiseksi ja kansankirkkomme lujittamiseksi?”. Kyselyyn oli vastannut Lapuan liikkeen valtuuskunnan jäsen, Lapuan kirkkoherra, rovasti K. R. Kares. Vastauksessaan hän totesi, että ensimmäisenä ehtona tähän on se, että kirkko saa tosiasiallisen vaikutusvallan ja tarkastusoikeuden koulujen uskonnonopetuksessa.²⁵⁹ Samoihin kysymyksiin oli vastannut Ajan Sanassa myöhemmin myös lapualainen opettaja Kustaa Kujanpää. Hän vaati uskonnonopetuksen aseman horjuttamisen lopettamista kouluissa ja sitä, että valtion tulisi tehostaa uskonnonopetusta oppilaitoksissa. Kujanpään mukaan: ”Valtion on tunnustettava kirkon työ uskonnollisena kasvattajana ja annettava laissa sen uskonnolliselle toiminnalle tukea myöskin, mikäli se koskee uskonnollista kasvatusta ja opetusta valtion kannattamissa kouluissa.” Kujanpään mielestä kirkko tarvitsi oman koulupoliittisen ohjelman vahvistaakseen asemaansa yhteiskunnassa.²⁶⁰

---

²⁵³ Autio 1986, 308. Saine 2000, 72, 89.

²⁵⁴ Syväoja 2004, 171.

²⁵⁵ Autio 1986, 235. Saine 2000, 89–90.

²⁵⁶ Ajan Sana 13.12.1930, 3.

²⁵⁷ Autio 1986, 309. Ajan Sana 11.12.1930, 4.

²⁵⁸ Ajan Sana 1.12.1930, 3.

²⁵⁹ Ajan Sana 11.10.1930, 4.

²⁶⁰ Ajan Sana 24.10.1930, 6.

Kirkkoherra Vihtori Varpio kirjoitti mielipidekirjoituksen Ajan Sanassa 22.11.1930 aiheenaan ”Valtio ja uskonnonopetus”. Varpio korosti kirjoituksessaan sitä, että uskonnonopetus on kouluissa säädetty tunnustukselliseksi ja tämä oli hänen mukaansa seurakunnan eikä valtion asia. Kirjoituksessa todettiin, että seurakunnan tulisi määritellä tunnustuksellisuus ja millaista on sen mukainen opetus. Varpio vaati kirkon hallintaa koulun yli: ”Kun kirkolla on annettava valtion sisäiseen lujuteen tarvittavat siveelliset voimat, on valtion oman edun kannalta välttämätöntä, että seurakunnalliset voimat mahdollisimman häiriintymättömästi ja voimalla hallitsevat koulua.” Hän totesi, että valtio oli rajoittanut kristillisten vanhempien oikeuksia ja heidän lastensa kasvatusta ja opetusta. Varpio näki, että kirkon tulisi vaikuttaa kaikkiin valtion kasvatustilaisiin muun muassa seuraamalla opettajien ammattiin valmistumistumista ja tutkimalla sekä hyväksymällä uskontoa kouluissa opettavat opettajat.²⁶¹ Varpio kritisoi myöhemmässä kirjoituksessaan Ajan Sanassa kouluhallituksen riittämättömiä toimia uskonnonopetuksen valvonnassa ja haluttomuutta yhteistyöhön kirkollisten tahojen kanssa asian suhteen.²⁶²

Varpio jatkoi aktiivista kirjoitteluaan uskonnonopetuksesta Ajan Sanassa 8.12.1930. Hän näki myös tunnustuksellisen uskonnonopetuksen tarvitsevan kirkollisen kouluohjelman. Varpion mukaan kouluissa uskonnonopetus oli liian riippuvaista yksittäisten opettajien toiminnasta. Hän jatkoi jo aiemman kirjoituksensa argumenttia siitä, että kirkolla tulisi olla hallintavalta koulujen uskonnonopetukseen: ”Tämä, että kirkolla on oma kouluohjelmansa, merkitsee sitä, että kirkko määrittelee, mitä sen käsityksen mukaan on eri kouluasteilla ja eri ikäkausille opetettava tunnustuksellisessa uskonnonopetuksessa.”²⁶³ Varpion kirjoituksista välittyi erityisesti pettymys vallitsevaan tilanteeseen ja tahto saada kirkolle enemmän valtaa etenkin koulujen uskonnonopetukseen liittyen.

Lapuan liikkeen sekä Suomen Kristillisen Opettajaliiton aloitteet uskonnonopetusasiasta olivat esillä piispainkokouksessa joulukuussa 1930. Aloitteet koskivat seminaarien, kansakoulun ja oppikoulun uskonnonopetusta sekä seurakunnan ja koulun yhteistyön järjestämistä.²⁶⁴ Ajan Sanan uutisessa kerrottiin, että liikkeen aloitteet annettiin piispainkokouksessa rippikoulukomitean ratkottavaksi.²⁶⁵ Lapuan liikkeen uskonnonopetusaloitteet saivat vastustusta Helsingin Sanomien ja Suomen Sosiaalidemokraatti lehtien artikkeleissa, joiden kirjoituksia lainattiin Ajan Sanassa. Helsingin Sanomista lainatun kirjoituksen mukaan ehdotukset kirkon ja papiston valvonta- ja määräysvallan lisäämisestä

---

²⁶¹ Ajan Sana 22.11.1930, 3.

²⁶² Ajan Sana 1.12.1930, 3.

²⁶³ Ajan Sana 8.12.1930, 3.

²⁶⁴ Autio 1986, 309.

²⁶⁵ Ajan Sana 12.12.1930, 2.

kouluasioissa nähdään epätarkoituksen mukaisina ja ne tulee torjua.²⁶⁶ Suomen Sosiaalidemokraatti-lehti vastusti kirjoituksessaan Lapuan liikkeen aloitetta uskonnonopetuksen lisäämisestä, jota siinä kritisoidaan liikkeen pyrkimyksenä vaikuttaa kansakouluopetukseen.²⁶⁷ Ajan Sanassa seurattiin tarkkaan myös keskustelua oppikoulujen uskonnonopetuksen asemasta alkuvuodesta 1931, jolloin pohdittiin mahdollista uskonnonopetuksen määrän vähentämistä oppikouluissa.²⁶⁸ Toukokuussa 1931 Ajan Sana uutisoi, että piispainkokous oli saanut hyväksytyksi rippikoulukomitean mietinnön, joka sisälsi myös Lapuan liikkeen aloitteet. Utisten mukaan piispainkokous kääntyi asiassa seuraavaksi opetusministeriön puoleen.²⁶⁹

Aktivisti -aikakauslehti syytti tammikuussa 1931 kouluhallituksen ylijohtajaa Oskari Manteretta sosialistien palvelemisesta uskonnonopetuskysymyksessä ja oppiaineen aseman heikentämisestä kouluopetuksessa. Lehti painosti kysymyksillään Mantereen lisäksi myös kolmea kouluhallituksen kouluneuvosta. Kysymyksissä haluttiin saada julki kyseisten henkilöiden osuus liittyen päätöksiin uskonnonopetuksen asemasta. Mantereen ja kouluneuvosten syyksi laitettiin kirjoituksissa uskonnonopetuksen vähentäminen niin seminaareissa kuin kouluissa. Erityisesti kouluneuvos Kaarlo Franssila sai kirjoituksissa syytöksiä siitä, että uskonnonopetuksen määrän lisääminen oli ollut vastatulessa kansakouluopettajien kouluttamisessa.²⁷⁰ Vihtori Varpio antoi myös kritiikkiä kouluhallituksen jäsenille mielipidekirjoituksessaan ja syytti kouluhallitusta politikoinnista uskonnonopetusasiassa Ajan Sanassa.²⁷¹ Myös hänen myöhemmässä mielipidekirjoituksessa jatkettiin kouluhallituksen kritisoimista ja Varpio näki, että kansan laajat piirit tukivat uskonnonopetuksen tehostamisvaatimuksia.²⁷²

Kirkkoherra Varpio jatkoi maaliskuussa 1931 kirjoitteluaan uskonnonopetuksessa näkemistään epäkohdista Ajan Sanassa. Hänen mielestään uskonnonopetuksen suunnitteleminen ja opetusaika tulisi toteuttaa yhdessä kirkonviranomaisten kanssa. Varpion mielestä oppikirjavalinnat tulisi myös tehdä kouluhallituksen ja tuomiokapitulien yhteistyössä, ei vain kouluhallituksen määräämänä. Varpio toivoi kirjoituksessaan kinkerien järjestämistä kouluikäisille koulujen ja kirkon yhteistyössä sekä pappien palaamista koulujen uskonnonopetuksen valvojiksi.²⁷³ Varpio kiitteli myöhemmissä kirjoituksissaan kirkon ja piispainkokouksien aloitteita uskonnonopetuksen tehostamiseksi sekä aiemman opetusministerin, Paavo Virkkusen, toimintaa virassaan. Varpio jatkoi kouluhallituksen kritisoimista

---

²⁶⁶ Ajan Sana 15.12.1930, 2.

²⁶⁷ Ajan Sana 29.12.1930, 2.

²⁶⁸ Ajan Sana 10.1.1931, 1; 15.1.1931, 3 sekä 21.1.1931, 1.

²⁶⁹ Ajan Sana 8.5.1931, 1,2, 4.

²⁷⁰ Aktivisti 7.1.1931, 14. 22.1.1931 sekä 30.1.1931, 5.

²⁷¹ Ajan Sana 23.12.1930, 3.

²⁷² Ajan Sana 19.1.1931, 3.

²⁷³ Ajan Sana 11.3.1931, 3.

ja ihmettelyä siitä, miksi opettajaseminaarien uskonnon opetustuntien määrää ei ollut lisätty. Hän koki seminaarien uskonnonopetuksen määrän riittämättömäksi.²⁷⁴ Varpion näkemyksistä voi tulkita, että lapualaisten kannattajien parissa eli jossain määrin toiveita kansanopetuksen järjestämisen palauttamisesta valtiolta kirkon haltuun, eritoten uskonnonopetuksen osalta.

Sinimusta -aikakauslehdessä nimimerkillä ”vanha pappi” kirjoitti näkemyksiään, joilla korjattaisiin vallitsevat ”kurjat olot”. Papin mukaan kansa tulisi opettaa rakastamaan esi-isiensä uskontoa ja käymään kirkossa. Mielipidekirjoituksessa vaadittiin myös, että uskonnonvapauslaista poistettaisiin se pykälä, joka kieltää kansakouluissa opettamasta uskontoa eronneiden lapsille ilman vanhempien suostumusta. Pappi toteaa: ”Muutenhan Suomessa kasvaa villi pakanakansa keskellä kristikuntaa hirmuiseksi häpeäksi ja onnettomuudeksi koko maalle. Kyllähän huligaaneja muutenkin syntyy riittämiin asti.”²⁷⁵ Näkemys siitä, että uskonnolla oli keskeinen asema kunnan kansalaiseksi kasvamisessa, välittyi mielipidekirjoituksesta.

Ajan Sanassa oltiin huhtikuussa 1931 huolissaan kansakoulujen kristillisyyden vaarantumisesta. Valtionvarainvaliokunta oli esittänyt, että kunnanvaltuusto saisi päättää käytettävistä oppikirjoista kansakouluissa. Kirjoituksessa peloteltiin, että toteutuessaan toimi johtaisi tuhansissa kansakouluissa uskonnonopetuksessa käytettävien kirjojen joutumiseen pois opetuksesta siksi, että monissa kunnanvaltuustoissa oli vasemmistoenemmistö. Siitä välittyi epäluottamus kouluhallituksen toimintaan uskonnonopetuksen aseman tehostamisen kannalta, mutta kirjoituksessa luotettiin kristillisen hengen säilyvän kansakouluissa enemmistöltään vakavamielisen ja kristillisen elämäntattomuksen omaavien kansakouluopettajien ansiosta. Kirjoituksen lopussa ihmeteltiin maalaisliittolaisten samanlaista näkemystä asiassa sosialistien kanssa.²⁷⁶

Alkusyöksystä 18.–19.8.1931 Helsingissä järjestettiin opettajien ja pappien kokous, jonka vallitsevana teemana oli antikristillisyyden vastustaminen. Kokouksesta uutisoitiin ja sen ohjelmasta kerrottiin Ajan Sanassa ensimmäisen kerran 13.8.1931. Lehti kirjoitti kokouksen kulusta myös sen järjestyspäivinä. Antikristillisyyden vastustamiskokous järjestettiin myös Lapualla Etelä-Pohjanmaan Opettajajyhdistyksen toimesta syyskuun lopulla 1931.²⁷⁷ Helsingissä olleessa kokouksessa sen avajana toimi, myöhemmin IKL:ää lähellä ollut, jumaluusopin tohtori B. H. Päivänsalo²⁷⁸, joka lietsoi taisteluhenkeä bolsevismia ja antikristillisyyttä vastaan: ”Emmehän voi vaieten sallia kansamme joutuvan jumalattomuuden ja kirouksen uhriksi. Tämän maailman ruhtinas on kyllä bolsevismissa osoittanut

²⁷⁴ Ajan Sana 27.5.1931, 3. Ajan Sana 18.7.1931, 3 sekä Ajan Sana 30.7.1931, 3.

²⁷⁵ Sinimusta 22.3.1931, 6. Koskelainen ja Hjelm 2016, 13.

²⁷⁶ Ajan Sana 20.4.1931, 3.

²⁷⁷ Ajan Sana 28.9.1931, 4.

²⁷⁸ Uola 1982, 91.

äärettömän valtansa. Muutkin maailman valtakunnat se on saanut vapisemaan. Itse asiassa se on taivuttanut alleen kaikki muut voimat, paitsi kristinuskon. Ja siihen se nyt ampuukin myrkyllisimmät nuolensa. Kumpi nyt voittaa?”²⁷⁹ Päivänsalo näki kokouksessa pitämässään esitelmässä, että pappien ja opettajien tulisi keskusteluiden, esitelmien ja lentolehtisten kautta vastustettava antikristillisyyttä ja tuoda esille sen tuhoava luonne sekä heidän tulisi vaientaa antikristilliset voimat ja pakotettava kuuntelemaan kristikansan sanomaa.²⁸⁰

Samassa kokouksessa K. R. Kares piti esitelmän aiheena ”Kansamme julkinen elämä ei saa pakanallistua”, joka julkaistiin kokonaisuudessaan Lapuan Päiväkäskey-lehdissä. Kares vetosi esitelmässään alussa siihen, että uskonto oli aina normaali oloissa vaikuttamassa koko kansaan ja sen elintapoihin. Hänen mukaansa vallankumouksellisuus ja bolsevismi hyökkäisivät ensiksi uskontoa vastaan esimerkkeinään Ranskan vallankumous ja Venäjän tuolloinen tilanne.²⁸¹ Kares näki esitelmässään valalla olevan kristillisyyden rappiotilan myös Suomessa. Hän kritisoi esitelmässään erityisesti koulutusjärjestelmää: ” - - kansamme koululaitosta on pitkät ajat selvästi pyydetty johtaa siihen suuntaan, että kristillisyyden vaikutus kasvavaan kansaan saataisiin yhä pienemmäksi. On pyritty yhä supistamaan uskonnonopetuksen tunti lukua. On asetettu kylmäksi kaikkia niitä vaatimuksia kohtaan, mitä kristillisen seurakunnan taholta on tehty seurakunnan uskon ja tunnustuksen todellisen sisällyksen opettamiseksi lapsille ja nuorille.” Kritiikkiä tästä saivat esitelmässä niin koululaitoksen ylin johto kuin koulutarkastajat, jotka Kareksen mukaan suosivat liberalistisia, materialistisia kuin ateistisia toimintatapoja.²⁸² Kareksen mielestä uskonnonopetuksen heikentämisen lisäksi kouluissa muiden oppiaineiden, kuten luonnontieteiden ja historian opetus, oli muuttunut materiaalisempaan suuntaan. Hänellä ei ollut ymmärrystä sille, että vanhemmat voivat kieltää lastensa osallistumisen koulujen uskonnonopetukseen.²⁸³

Kirkkoherra Vihtori Varpio kirjoitti Ajan Sanassa mielipidekirjoituksen aiheena: ”Antikristillisyyden virtaus ja koulu”. Kirjoituksessaan Varpio näki, että kommunistit pyrkivät vähitellen ottamaan haltuunsa koulujen virallisen kasvatuksen. Hän myös syyllisti sivistyneitä piirejä kristillisyyden heikentämisestä, kouluissa tämän ilmentymänä oli Varpion mukaan pyrkimykset saada siveysoppi vaihtoehdoksi uskonnonopetukselle. Hän kiitti kirjoituksessaan Suomen Kristillisen Opettajaliitontyötä koulujen kristillisenhengen ylläpitävänä tahona ja huomioi Lapuan liikkeen saman asian ajamisen

---

²⁷⁹ Ajan Sana 18.8.1931, 1.

²⁸⁰ Ajan Sana 18.8.1931, 2.

²⁸¹ Lapuan Päiväkäskey 15.9.1931, 8.

²⁸² Lapuan Päiväkäskey 15.9.1931, 9.

²⁸³ Lapuan Päiväkäskey 25.9.1931, 5. Koskelainen ja Hjelm 2016, 13.

painavuuden. Alkaneeseen pappien ja opettajien antikristillisyyden vastustamiskokousta Varpio suhtautui varsin myönteisesti.²⁸⁴ Vihtori Varpio kirjoitti jälleen syyskuussa 1931 aiheesta Ajan Sanassa. Tässä kirjoituksessaan hän syytti osaa porvaristosta antikristillisen liikkeen hajottamispyrkimyksistä ja pappien vallantavoitteluun syyllistämisestä. Varpion mukaan aloitteet uskonnonopetuksen suhteen olivat tulleet kansa- ja oppikoulujen opettajistolta itseltään. Hän ei tuonut tässä kirjoituksessaan Lapuan liikkeen aloitteita koulujen uskonnonopetukseen liittyen ilmi.²⁸⁵

Lokakuun neljäs 1931 Lapualla järjestettiin myös Helsingin kokousta vastaava maakuntakokous teemanaan antikristillisyyden vastustaminen, jossa Lapuan liikkeeseen tukeneet papit ja opettajat vaativat uskonnonopetuksen lisäämistä, vasemmistolaisten opettajien valinnan estämistä kouluihin ja oppikirjojen tarkistusoikeutta kirkkojen tuomiokapituleille.²⁸⁶ Vastustuskokous liittyi Lapuan suurkokousten sarjaan ja kokous antoi Suomen kirkkokansalle osoitetun julkilausuman, jonka yhdeksästä allekirjoittajasta neljä oli lapualaisia.²⁸⁷ Julkilausuma lähetettiin seurakuntiin, mutta se paljon kritiikkiä muun muassa arkkipiisalta, joka piti julkilausumaa liian poliittisena. Kokouksessa K. R. Kares jatkoi kristillisten oppien ja lapualaisjulistuksensa yhdistelemistä sekä hän oli myös onnistunut suuttamaan maalaisliittolaiset arvostelemalla erityisesti heidän lehdistöään.²⁸⁸ Ajan Sanassa esitettiin asiasta huolestumista ja syytettiin sanomalehtiä Ilkkaa ja Helsingin Sanomia kristillisyyden puolustamisen vetämisestä puoluepolitiikoinnin piiriin.²⁸⁹

Ajan Sanassa avattiin kokouksen ohjelmaa ja tuotiin sen julkilausuma esille. Julkilausumasta paistoi huoli koulujen uskonnonopetuksen tilasta: ” - - Me suremme sitä, että lainsäädännössä, kasvatuksessa ja koko julkisessa elämässä on liian paljon annettu antikristillisten valheiden ja hengen vaikuttaa. - - Me emme voi olla uudestaan ja uudestaan vaatimatta, että ne, joille on uskottu koululaitoksemme asia, tekevät vakavaa työtä sekä kristillisen tiedon syventämiseksi että Jumalan hengen vaikutuksen voimistuttamiseksi koulujemme opetus- ja kasvatustyössä, ja me suremme sitä, että yhteiskuntamme on antanut epäuskoisille vanhemmille oikeuden pitää lapsensa yleisissä kouluissa ilman kristillisyyden opetusta ja että tämä opetus osalle lapsista on korvattu sillä kaikkien uskontojen rinnakkaisesityksinä, jota kristityt ovat alkuajoista kauhistuneet. - - Me kehoitamme kaikkia kristittyjä kodeissa,

---

²⁸⁴ Ajan Sana 18.8.1931, 3.

²⁸⁵ Ajan Sana 19.9.1931, 3.

²⁸⁶ Perälä 1998, 240.

²⁸⁷ Lehtinen 1984, 701.

²⁸⁸ Perälä 1998, 241. Lehtinen 1984, 701–702.

²⁸⁹ Ajan Sana 5.10.1931, 3. Perälä 1998, 241–242.

kouluissa ja kirkoissa viljelemään ja teroittamaan kristillisen kurin ja siveyden henkeä sen vallattoman vapauden ja mielivallan murtamiseksi, mikä on levenemässä nousevaan kansaan, turmioksi tulevaisuudellemme ja nuorison elämän tuhoksi.”²⁹⁰

Lapuan Päiväkäsky julkaisi kirkkoherra Vihtori Varpion puheen Lapuan maakuntakokouksesta. Varpio pohti puheessaan muun muassa kasvatusopin sekavuutta. Puheessaan hän näki vääränä tapana ajatella kasvatuksen pohjaksi ihmisen luontaista hyvyttä ja ajatusta elämän onnen ja tarkoituksen saavuttamista vain inhimillisin keinoin. Varpion mukaan tieteellisesti on todettu, että ihmisluontoon kuuluu ehdoton ja poistumaton paha. Hän ei kuitenkaan viittanut puheessaan, mihin tutkimuksiin väitteensä perusti. Varpion mukaan: ”Ainoastaan ne henkilöt, jotka ovat persoonallisesti olleet taistelussa pimeyden henkivaltoja vastaan, voivat kasvattavasti opettaa.” Hän totesi, että modernit kasvattajat eivät näin toimi. Varpio arvosteli siveysopin kannattajia puheessaan ja mainitsi, että kasvatussuunnassa on kaikkein vaarallisimpia ja kieroimpia antikristillisyyden ilmentymiä. Hän näki puheessaan uskonnollisten herätysliikkeiden ja kristillisten kasvattajien toiminnan totaalisen kansan romahtamisen estäjänä.²⁹¹ Kasvattajan ihannekuvaa oli pohtinut Ajan Sanassa myös jääkäri, myöhemmin IKL:n kannattaja ja SS-upseerina toiminut, herännäispappi Kalervo Kurkiala²⁹²: ”Voidakseen olla ymmärtämättömien kasvattaja ja alaikäisten opettaja, täytyy kasvattajalla ja opettajalla kyllä paljon olla tietoja, eikä vähiten Jumalasta ja hänen laistaan. Mutta voi, kuinka paljon hänellä täytyy sen lisäksi olla todellista halua tehdä ymmärtämättömästä ymmärtäväinen, kärsivällisyyttä tehdä alaikäisestä täysi-ikäinen, taitoa kurittaa ja vaatia, rakkautta kehottaa toista ponnistelemaan eteenpäin.”²⁹³ Kristillinen maailmankatsomus oli lapualaisten opettajakuvassa ensisijaista eivätkä aikansa modernit kasvatusopit saaneet arvostusta.

Lapuan liikkeen uskonnollisten aloitteiden etenemättömyys aiheutti turhautumista liikkeen kannattajien keskuudessa. Tästä kertoi esimerkiksi kirjoitus Lapuan Päiväkäskyssä 2.12.1931 otsikolla: ”Yhäkö vain opetusministerin salkussa?”. Kirjoituksessa kritisoidaan sitä, että kansanliikkeen, Kristillisen Opettajaliiton ja piispainkokouksen tekemät aloitteet olivat jääneet opetusministeriössä käsittelemättä. Kirjoituksessa epäiltiin aloitteiden hautaamista ja syytetään kouluhallitusta siitä, etteivät aloitteet ole edenneet. Syytä etsitään sosialistien pelosta ja kirjoituksessa todettiin: ”Marxilaisen sosialismin ja kommunismin vaikutuksen laajenemisen syy on siinä uskontoa vieroksuvassa suunnassa, joka on ollut meillä niin silmiinpistävä. Kansanliike on siitä vakuutettu. Siksi se on johtava maamme

---

²⁹⁰ Ajan Sana 5.10.1931, 1.

²⁹¹ Lapuan Päiväkäsky 2.11.1931, 13.

²⁹² Swanström 2018, 21, 71.

²⁹³ Ajan Sana 27.6.1931, 3.

kasvavan nuorison takaisin isien järkkymättömälle maailmankatsomukselle.” Kirjoituksessa ei uskottu, että koulujen uskonnonopetuksen tilanne jäisi vallitsevaksi.²⁹⁴

Kirjoittelu uskonnonopetuksesta loppui Lapuan liikkeen lehdissä loppuvuonna 1931 ja alkuvuodesta 1932, mihin vaikutti se, että liikkeen vaatimukset eivät edenneet opetusministeriössä. Ajan Sanassa oli vielä 14.1.1932 aihetta sivuava kirjoitus pappien suhteesta asevelvollisuuteen. Siinä nähtiin muun muassa, että asevelvollisten pappien/teologian opiskelijoiden tulisi suorittaa yhtä pitkä varusmiespalvelusaika kuin muidenkin.²⁹⁵ Veli-Matti Aution mukaan koulujen opetusohjelman kannalta kiista uskonnonopetuksen asemasta ei merkinnyt dramaattista muutosta aiempaan nähden. Piispainkokouksen vaatimukseen koulujen uskonnonopetuksen tarkistuksista oli myönnytty valtion taholta ja tämä oli hälventänyt kristikansan ärtymystä. Kouluhallituksen vastarinta uskonnonopetuskysymyksessä oli ollut taktista ja poliittista. Kouluhallituksessa ei pidetty siitä, että opetusministeri Virkkunen oli voimakkaasti pyrkinyt vaikuttamaan koulujen sisäiseen toimintaan. Edistyspuolueen Oskari Mantereen tullessa opetusministeriksi keskustelu kirkon ja kansakoulun suhteesta oli normalisoitunut eikä uskonnonopetus aihepiirinä ollut enää jatkuvan julkisen keskustelun kohteena.²⁹⁶ Tuolloin Lapuan liike oli jo lakkautettuna Mäntsälän kapinan vallankumousyrityksen johdosta ja sen perintöä jatkamaan oli perustettu uusi kansallismielisten radikaalien järjestö, Isänmaallinen kansanliike.

Koulujen uskonnonopetuksen tärkeys Lapuan liikkeelle korostui sen lehdissä olleista useista kirjoituksista. Uskonnonopetus nähtiin liikkeen kannattajien parissa ensisijaisen tärkeänä koulujen oppiaineena, joka olisi heidän mukaansa tullut olla täysin kirkon kontrollissa. Sen opetuksen määrää olisi tullut liikkeen kannattajien mukaan nostaa kansa- ja oppikouluissa sekä opettajaseminaareissa. Papiston keskeinen rooli liikkeessä oli merkittävänä tekijänä siihen, miksi uskonnonopetus nousi tärkeäksi teemaksi lehdissä. Uskonnon aseman korostamisen kautta lapualaiset kokivat herättävänsä vastarinnan maata uhkaavalta kommunismilta myös oppilaitoksissa.

---

²⁹⁴ Lapuan Päiväkäskey 2.12.1931, 6.

²⁹⁵ Ajan Sana 14.1.1932, 3-4.

²⁹⁶ Autio 1986, 309, 310.

4. Isänmaallisen kansanliikkeen koulutusnäkemykset ja jatkuvuus Lapuan liikkeestä 1932 – 1936

Tässä luvussa syvennyn Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL:n) kannattajien koulutukseen ja kouluihin liittyviin ajatuksiin kesästä 1932 kesään 1936. Luvun tarkoituksena on valottaa sitä, mitkä olivat keskeisiä teemoja IKL:n kannattajien näkemyksissä koulutukseen ja kouluihin liittyen, kielikysymystä lukuun ottamatta, miksi ne olivat keskeisiä teemoja sekä vertailla niitä pääkohdiltaan Lapuan liikkeen aikaisiin kirjoituksiin. Oppilaitosten kielikysymyksiin liittyvien kirjoitusten pohjalta rakentuu tutkimuksen viimeinen käsittelyluku.

Useat IKL:n toimintaan osallistuneet henkilöt olivat toimineet Lapuan liikkeessä, mutta myös toisella kansallisradikaalilla taholla oli keskeinen merkitys puolueelle. IKL:n johtopaikoilla olleista monilla oli tausta ylioppilasliike Akateemisessa Karjala-Seurassa (AKS) ja IKL:n ohjelman perusajatuksot tulivat pääasiassa juuri AKS:stä.²⁹⁷ IKL omaksui AKS:ltä muun muassa aitosuomalaisen politiikan, jossa korostettiin suomen kielen ja kulttuurin asemaa yhteiskunnassa ruotsin kielen kustannuksella. Tämän seurauksena IKL menetti Lapuan liikkeen aikaiset ruotsinkieliset kannattajat.²⁹⁸ AKS:n jäsenten koulutusnäkemysillä oli ollut paljon vaikutusta Lapuan liikkeen koulutusnäkemysiin, kuten ilmeni esimerkiksi AKS-taustaisen Aimo Lahden kirjoituksista Lapuan liikkeen lehdistössä. Koulutusnäkemykset ja -toiminta tulivat korostumaan IKL:n myötä. Esimerkiksi AKS:n perustajajäsenen, IKL:n kansanedustajan, pastori Elias Simojoen siirtyminen IKL:n yhteyteen tulleen Sinimustat nuorisjärjestön johtoon loppuvuodesta 1933 korosti AKS:n ideologista valtaa IKL:ssä.²⁹⁹ Nuorisotyöstä ja pyrkimyksestä vaikuttaa nuorison ajatteluun tuli varsin keskeistä IKL:n toiminnassa.³⁰⁰ Toiminta oli tyypillistä ajan eurooppalaisten vallankumouksellisten liikkeiden keskuudessa, jotka kokivat, että nuoriso voi luoda uuden yhteiskunnan vanhan järjestelmän tilalle.³⁰¹

4.1. Vasemmistovastaisuuden jatkumo

Isänmaallisen kansanliikkeen agendalla keskeisenä oli taistelu vasemmistolaisuutta ja parlamentarismia vastaan, kuten oli ollut Lapuan liikkeelläkin. IKL:n perustamiskokouksessa laaditun ohjelman

---

²⁹⁷ Uola 1982, 42. Nygård 1982, 69, 104. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 237. Laitinen 1965, 59. Teikari 1966, 22, 33. Vares 2006, 247. Räisänen 1965, 59.

²⁹⁸ Uola 1982, 80–82. Autio 1986, 235.

²⁹⁹ Suuronen 1971, 91, 93. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 289–290. Uola 1982, 165. Siironen 2017, 9.

³⁰⁰ Nygård 1982, 106.

³⁰¹ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 283.

toinen kohta kuului: ”leppymätön taistelu ei ainoastaan kommunismia vaan myöskin maalle yhtä vaarallista, luokkavihaa lietsovaa, isänmaallista ajattelutapaa vieroksuva, uskonnollista ja kansallista henkeä halveksivaa kansainvälistä sosialismia vastaan.”³⁰² IKL:ssä nähtiin, että sama vihollinen jatkoi toimintaansa yhteiskunnassa kuin vuoden 1918 sodassa, eikä uskottu sosiaalidemokraattien sopeutuneen vallitsevaan yhteiskuntajärjestykseen.³⁰³ IKL:n pää-äänenkannattajan numeroissa kiinnitettiin huomiota vasemmistolaiseen koulutustoimintaan varsin negatiivissävytteisesti ja varoiteltiin kommunismin uhasta, kuten Lapuan liikkeen lehdistössä.

Kielteisen koulutustoiminnan esimerkkinä nähtiin Neuvostoliiton koulujärjestelmä. Ajan Sanan kirjoituksen mukaan Neuvostoliitossa lapsia alettiin kouluttaa jo viisivuotiaina poliittisesti ja vastustamaan uskontoa. Kirjoituksen mukaan Neuvostoliitossa keskeisenä oppiaineena keskikouluissa ja korkeakouluissa oli marxilaisuus, joka vaikutti kaikkiin muihinkin oppiaineisiin.³⁰⁴ Ajan Suunnassa kirjoitettiin Neuvosto-Karjalan tilanteesta satunnaisesti. Toukokuun lopulla 1934 lehdessä oli kirjoitus otsikolla: ”Punainen väkivalta Karjalassa”. Kirjoituksessa todettiin, että asiat alueella olivat nyt vielä paljon huonommin kuin tsaarin aikana. Siinä kuvailtiin, että kommunisteilla on etusija kaikissa asioissa ja otettiin esimerkkinä koulutus: ”Korkeimpiin oppilaitoksiinkin otetaan etupäässä kommunistien lapsia. Jos kansallistalonpoikaista syntyperää oleva sattuu pääsemään nauttimaan korkeampaa sivistystä, joka ikävä kyllä tapahtuu kommunistisissa puitteissa, niin hänet asian selville tultua potkitaan laitoksesta pois. Opetussuunnitelma kansanvalistuksen alalla kiinnittääkin erikoista huomiota siihen seikkaan, että keski- ja korkeakoulut saataisiin kokoonpanoltaan proletaarisemmiksi.”³⁰⁵ Kommunistien toiminnan negatiivisista vaikutuksista Neuvosto-Karjalan kouluille kirjoitettiin Ajan Suunnassa 6.6.1934. Kirjoituksen mukaan kouluissa harjoitettiin uskonnonvastaista propagandaa ja opetettiin lapsia huonoille käytöstavoille sekä todettiin alueen sivistysharrastustenkin loppuneen tyystin.³⁰⁶ Opettajien juopottelusta ja lasten kaltoinkohtelusta Neuvosto-Karjalassa kirjoitettiin myös keuhällä 1935.³⁰⁷ Kommunistisen internationaalien suunnitelmat nuorisotyön tehostamisesta aiheuttivat huolestumista Ajan Suunnassa. Uutisen mukaan kommunististen nuorten tulisi internationaalien mu-

---

³⁰² Ajan Sana 6.6.1932, 1.

³⁰³ Uola 1982, 84.

³⁰⁴ Ajan Sana 12.7.1932, 2.

³⁰⁵ Ajan Suunta 28.5.1934, 3. Vastaava kirjoitus Ajan Suunta 21.2.1934, 3.

³⁰⁶ Ajan Suunta 6.6.1934, 1.

³⁰⁷ Ajan Suunta 22.6.1935, 1.

kaan soluttautua kristillisiin nuorisoyhdistyksiin ja vastustaa niissä nuorten leirielämän sotilaallistamista ja nuorisotyöpalvelusta.³⁰⁸ Näkemyksillä Neuvostoliiton koulutusoloista pyrittiin luomaan uhkakuva siitä, mihin koulutusjärjestelmässä voitiin joutua ja ne vastasivat Lapuan liikkeen lehdistön kirjoituksia liittyen koulutukseen Neuvostoliitossa.

IKL:n aikana Ajan Sana ja Ajan Suunta -lehdissä jatkettiin sosialististen ja kommunistiteiksi tiedettyjen tai epäiltyjen opettajien toiminnan seuraamista, mutta vain muutamissa uutisissa. Ajan Sanassa uutisoitiin Sauvon kunnan kansakouluopettajasta, joka oli aiemmin tullut erotetuksi virastaan, koska hän oli toiminut kommunistien edustajana kunnanvaltuustossa, ollut kommunistien riveissä ehdolla eduskuntavaaleissa sekä toiminut kommunistisessa ammattiyhdistyksessä. Kyseinen opettaja oli kuitenkin valittanut päätöksestä virkaylioikeuteen ja päätös viraltapanosta oli kumottu. Uutisessa kerrottiin opettajan palaamisen toimeensa aiheuttaneen hämmennystä paikkakunnalla.³⁰⁹ Vajaa kaksi viikkoa myöhemmin Ajan Sana uutisoi opettajapidätyksestä, jossa pidätettyä syytettiin kommunismista ja koulurakennusten tuhopoltoista.³¹⁰ Ajan Suunnassa uutisoitiin keväällä 1934 mahdollisesti uskonnonopetusta vääristelleestä ja sosialistisia oppeja levittäneestä pieksämäkeläisestä opettajasta.³¹¹ Arne Somersalon tultua erotetuksi Ajan Suunnasta keväällä 1935 lehden uusi pakinoitsija, Tapani Tarkka³¹², kiinnitti huomiota Oulunkylässä sattuneeseen tapaukseen, jossa vanhempi syyllisti lapsensa kansakouluopettajaa marxilaisen propagandan levittämisestä lapsiin. Propagandaa oli levitetty kirjoituksen mukaan niin laulujen kuin laulujen esittämistilaisuuksien kautta.³¹³ Tarkka kuitenkin myönsi myöhemmässä kirjoituksessaan, että oli todennut opettajan toiminnan vain välillisesti marxilaiseksi.³¹⁴

Veli-Matti Autio totesi tutkimuksessaan, että ”oikeistolaisesta ilmapiiristä 1930-luvulla johtuva epäluulo vasemmistolaista järjestystyötä kohtaan näkyi entistä kiihkeämpänä valtionapukeskusteluna.”³¹⁵ Tämä oli havaittavissa IKL:n pää-äänenkannattajassa. Ajan Sanassa ihmeteltiin 17.9.1932 sitä, miksi ammattiyhdistyskoulu Kauniaisissa sai valtion rahoitusta. Uutisessa syytettiin koulua punaisen propagandan levittämisestä ja punaisten agitaattorien koulutuksesta.³¹⁶ Sosialistisesta lasten

---

³⁰⁸ Ajan Suunta 7.8.1935, 1 ja 2.

³⁰⁹ Ajan Sana 6.8.1932, 4.

³¹⁰ Ajan Sana 16.8.1932, 1.

³¹¹ Ajan Suunta 12.3.1934, 6.

³¹² Karhu 2014, 21. Nimimerkin takana oli mahdollisesti pappi Matti Tarkkanen tai useampi henkilö Karhun tutkimuksen mukaan.

³¹³ Ajan Suunta 27.8.1935, 3.

³¹⁴ Ajan Suunta 1.10.1935, 1 ja 2.

³¹⁵ Autio 1986, 250.

³¹⁶ Ajan Sana 17.9.1932, 3.

kasvatuksesta oli myös pilakuva Ajan Sanassa, jossa annettiin ymmärtää, että valtion hallinnon taholta tällainen koulutustoiminta oli täysin hyväksyttävää.³¹⁷ Valtion rahoitustoiminta sai myöhemmin Ajan Suunnassa ihmettelyä osakseen. Kirjoituksessa ei ymmärretty, miksi valtio oli tukenut muun muassa työväenurheiluliittoa (TUL), ammattiyhdistysten toimintaa, antanut sosiaalidemokraattien kansanedustajalle apurahaa, tukenut työläisnaisliiton talouskursseja sekä Työväen sivistysliittoa. Näitä tahoja kirjoituksessa syytettiin vasemmistolaisesta propagandatyöstä.³¹⁸ Sosiaalidemokraatteja syytettiin muun muassa kuntien avustusrahojen käyttämisestä sivistystyön sijaan poliittiseen koulutamiseen ja propagandaan.³¹⁹ Näistä ”marxilaiseen” koulutustoimintaan rahan antamisesta IKL:ssä syytetään muun muassa edistyspuoluetta.³²⁰ Esimerkiksi TUL:ia oli vastustettu suojeluskuntien toimesta jo 1920-luvulla.³²¹ IKL:n voi katsoa jatkaneen ja liittyneen tähän kannanotoissaan.

TUL:n kurssitoiminta nähtiin Ajan Suunnassa seuraavasti: ”Valistustoimintaa järjestäessään on liitto ollut yhteydessä marxilaisten sivistysjärjestöjen kanssa, joten valistaminen ei ole suinkaan supistunut vain urheiluasioihin.”³²² Eduskunnassa IKL:n kansanedustajista muun muassa K. R. Kares ja lehtori, maisteri Jalo-Veikko (J. V.) Vainio³²³ kiinnittivät huomiota työväenliittojen valtionapuun. Kares totesi eduskunnassa, että kaikkien vasemmiston perustamien järjestöjen tarkoituksena oli marxilaisen hengen ja katsantokannan levittäminen nuorisoon ja kansaan.³²⁴ Eduskunnan tulo- ja menoarvio keskustelussa vuodelle 1936 käytiin vastaava vasemmistolaiseen valistustyöhön liittyvä keskustelu loppuvuodesta 1935, jossa IKL:n kansanedustajat pyrkivät mustamaalaamaan ja kyseenalaistamaan vasemmistolaista koulutustoimintaa.³²⁵

TUL:ia ja Suomen Työväen Raittiusliittoa syytettiin Ajan Suunnassa poliittisten vaikutuksiensa levittämisestä kansakoululaisiin. Kirjoituksessa todettiin, että kyseiset yhdistykset yllyttivät lapsia tottelemattomuuteen koulujen opettajia kohtaan ja aiheuttivat koululaisten parissa piittaamattomuutta uskonnollisiin ja isänmaallisiin asioihin nähden Neuvostoliiton tapaan. Kirjoituksessa huomioitiin Nurmeksen kylän kansakoulun johtokunnan selvitys, jossa ilmoitettiin koulun opettajien todenneen sosialistisen Raittiusliiton kautta harjoitetun vahingollista työtä kansakoulun oppilaiden keskuudessa

---

³¹⁷ Ajan Sana 12.10.1932, 1.

³¹⁸ Ajan Suunta 28.6.1933, 3.

³¹⁹ Ajan Suunta 9.3.1936, 4. Hilja Riipisen näkemyksiä aihepiiristä Ajan Suunta 29.11.1934, 2.

³²⁰ Ajan Suunta 29.12.1933, 3.

³²¹ Vasara 1997, 342–343.

³²² Ajan Suunta 30.1.1934, 3.

³²³ Uola 1982, 166, 229, 353.

³²⁴ Ajan Suunta 14.12.1934, 8. Valtiopäivien pöytäkirjat 13.12.1934, 3159–3161.

³²⁵ Ajan Suunta 19.12.1935, 4-7 sekä 21.12.1935, 3-4. Valtiopäivien pöytäkirjat 18.12.1935 esim. 3201–3205, 3208–3212 sekä 3283–3285.

ja kieltänyt oppilaita kuulumasta järjestöihin.³²⁶ Arne Somersalo kiinnitti huomiota tapaukseen kirjoituksessaan 6.6.1934. Hän näki Raittiusliiton toiminnan tarpeettomana kouluissa ja sen olleen suoraa poliittista vaikuttamista koululaisiin. Somersalon mukaan vastaavaa oli tapahtunut useissa muissakin kouluissa.³²⁷ Kouluhallitus hyväksyi myöhemmin Nurmeksen kansakoulun johtokunnan menettelyn ja koulun oppilailta evättiin pääsy sosiaalidemokraattisen Raittiusliiton toimintaan. Tästä kouluhallitus sai kehuja muun muassa Somersalolta.³²⁸ Kansakouluopettajien ja kansakoulunjohtoportaiden toimeenpanemat kiellot oppilailleen osallistumisesta Raittiusliiton toimintaan saivat myöhemminkin kiitosta lehdessä.³²⁹

Ajan Suunnassa sosiaalidemokraattiset yhdistykset, kuten TUL, Työväen Sivistysliitto ja Suomen Työväen Raittiusliitto, pysyivät huomion kohteina. Esimerkiksi nimimerkki Esko ihmetteli IKL:n pää-äänenkannattajassa sitä, miksi oppikoulunuorisolle oli sallittavaa kuulua TUL:iin, kun heidän toimintansa Sinimustissa oli kiellettyä.³³⁰ Lehdessä oli myös kirjoitus otsikolla ”Sosialistit ja nuorisokasvatus”, jossa syytettiin sosialistisia liittoja: urheiluliittoa, raittiusliittoa, sivistysliittoa ja rauhanliittoa, nuorison siveellisen maailmankatsomuksen hävittämisestä, jolle yhteiskuntajärjestys perustuu.³³¹ Varatuomari Kimmo Tiililä, joka oli ollut mukana IKL:n perustamisessa kesäkuun alussa 1932,³³² puolestaan totesi Ajan Suunnassa olleessa kirjoituksessaan TUL:n päämääräksi kasvattaa sosialistisia ihmisiä. Tapani Tarkka totesi samoin Työväen Raittiusliiton lasten ja nuorison parissa tapahtuneesta toiminnasta.³³³

Ajan Suunnassa oli avoin kysymys opetusministerille Raittiusliiton toiminnan sallimisesta koululaisien parissa keväällä 1936. Siinä kyseenalaistettiin väite siitä, ettei Raittiusliiton toiminta ollut poliittista. Koululaisia oli kielletty osallistumasta poliittiseen toimintaan eduskunnan antamalla asetuksella 21.2.1936.³³⁴ Työväen sivistysliiton toiminnasta todettiin Ajan Suunnassa puolestaan seuraavasti: ” - sen perustus on laskettu marxilaiselle luokkavihalle, isänmaan ja kristillisen uskomme kieltämiselle

---

³²⁶ Ajan Suunta 5.6.1934, 5.

³²⁷ Ajan Suunta 6.6.1934, 1 ja 5.

³²⁸ Ajan Suunta 3.8.1934, 2 sekä Ajan Suunta 6.8.1934, 1, 4.

³²⁹ Ajan Suunta 20.4.1936, 3.

³³⁰ Ajan Suunta 12.7.1934, 3.

³³¹ Ajan Suunta 7.8.1934, 3.

³³² Uola 1982, 25, 35.

³³³ Ajan Suunta 17.9.1934, 3. Ajan Suunta 4.4.1936, 4.

³³⁴ Ajan Suunta 8.4.1936, 3. Kielto suuntautui lähinnä Sinimustia vastaan. Kiuasmaa 1982, 308.

ja koko sen historiallisen sivistysperinnön hajalle repimiselle, jolle kansamme tulevaisuus on rakennettava”.³³⁵ Ajan Suunnassa nähtiin Työväenopistojen luisuminen poliittisiksi ”marxilaisiksi” oppilaitoksiksi, kun ne alkoivat suunnitella yhteistyötä Työväen sivistysliiton kanssa.³³⁶ Kirjoituksista ilmeni selvästi vasemmistolaisten lapsiin ja nuoriin vaikuttamisen vastaisuus, mutta niistä ei ilmene itsekritiikkiä IKL:n omiin pyrkimyksiin vaikuttaa näihin.

Sosialististen ylioppilaiden yhdistys päätyi myös Ajan Suunnan hyökkäilyn kohteeksi. Esimerkiksi sosiaalidemokraattien poliittista toimintaa kritisoidussa kirjoituksessa kiinnitettiin huomiota Sosialististen ylioppilaiden yhdistyksen toimintaan. Siinä todettiin yhdistyksestä seuraavasti: ”Tämän ”sosialistiseksi valistukseksi” kutsutun toiminnan päämääränä on sellaisen tyytymättömyyden lietsominen kansamme keskuuteen, että riittävän suuret osat siitä arvostelukykynsä menettäneinä nousisivat kumoamaan koko nykyisen järjestelmän, korvatakseen sen toisella, joka lähinnä nojautuisi venäläisiin malleihin.”³³⁷ Sosialistisen ylioppilaita nähtiin lehdessä vallankumouksellisina ja uhkana yhteiskuntajärjestykselle. Ajan Suunta uutisoi keväällä 1935 Akateemisen Sosialistiseuran pyrkineen saamaan riveihinsä ruotsalaisia ylioppilaita vetoamalla aitosuomalaisen ja fasistien hyökkäyksen vastustamiseen. Yhteistyö ei kuitenkaan ottanut tuulta alleen kirjoituksen mukaan.³³⁸

IKL:n kansanedustaja Hilja Riipinen kirjoitti keväällä 1936 Ajan Suunnassa siitä, kuinka IKL:n oman nuorisjärjestön lakkauttamisesta huolimatta tarvitsi se tunnustensa taakse isänmaallista, uhrautuvaa ja taistelumielistä nuorisoa. Riipisen kirjoituksessa todettiin sosialistisen ja kommunistisen toiminnan kasvaneen nuorison parissa ja hän kuvaili vasemmistolaista koulutustoimintaa seuraavasti: ” - - muodostetaan kaikkennäköisiä kerhoja, pidetään punapyhäkoulu raittiusasian nimissä, opetetaan lapsia kunnioittamaan punaista vallankumouslippua ja laulamaan ”kansainvälistä”, toteutetaan ohjelma: ”lapset on vietävä työväentaloille”. Juhlapuhujina suurimmissa tilaisuuksissa esiintyy eräissä tapauksissa jopa punakaartin korkeita päälliköitä vuodelta 1918, jolloin samat johtajat osoittivat teossa, mitä punainen sana on.” Riipinen väitti kirjoituksessa, että valtio tuki tällaista koulutustoimintaa.³³⁹ Valtiopäivävaalien alla 1936 Ajan Suunnassa oli nimimerkillä Maallikko kirjoitus marxilaisesta kasvatustajajärjestelmästä. Kirjoituksessa kuvailtiin vasemmistolaista kasvatusta varsin räikeästi ja vihamielisesti: ” - - Miksi Jumalan sana ja isänmaallisuus onkaan mestattu sosialismin alttarin ääressä. Siksi, että nuorisomme on kerta kaikkiaan irrotettava isänmaallisuudesta ja hengen ylevyydestä, maksoipa se sitten mitä tahansa, vaikka nuorison onnen, terveyden ja sielunrauhan. - - Jumalaa ei ole olemassa!

---

³³⁵ Ajan Suunta 20.11.1934, 3.

³³⁶ Ajan Suunta 4.6.1936, 1.

³³⁷ Ajan Suunta 10.4.1934, 3.

³³⁸ Ajan Suunta 4.4.1935, 4.

³³⁹ Ajan Suunta 24.3.1936, 3.

Kieltäkää hänet! Urhoollisuus, maan eteen kaatuminen, esi-isien työ, ei ole demokratiaa! Pois siis sankarin palvonta ja ”Vänrikki Stool” kansakoulujen oppiohjelmasta! Työväestö on luokka, jolle ei kuulu isänmaan puolustaminen vaan kansainvälinen marxilaisuus yhteiskunnallisine kumouksineen! Kas siinä sosialistien kasvatusjärjestelmä.”³⁴⁰

Ajan Suunnassa pyrittiin kaikissa aihepiiriin liittyvissä kirjoituksissa antamaan kielteinen kuva vasemmistolaisesta koulutustyöstä ja sen uhkaa yhteiskunnalle propagandan muodossa levitettiin lehdessä toistuvasti. Vasemmistolainen koulutustoiminta oli IKL:n kannattajien mielestä kaikin puolin ongelmallista yhteiskunnalle. Sen uhkaa ja vaikutusta kouluihin paisuteltiin näkemyksissä kuten Lapuan liikkeen aikana. Poliittisen vastustajan harjoittama toiminta koettiin IKL:ssä vihan ja vastustuksen kohteena, jota kirjoitukset ilmaisivat.

4.2. Vaatimus maanpuolustus- ja urheiluhengen luomisesta kouluihin

Maanpuolustus oli keskeinen asia IKL:n agendalla. Se toimi puolueen sisäpoliittisena aseena ja IKL ajoi eduskunnassa voimakkaasti tukea muun muassa puolustusvoimille ja suojeluskunnille, perusohjelmansa mukaisesti.³⁴¹ Mikko Uolan mukaan ”koko IKL:n synty perustui tavallaan maanpuolustuksellisiin periaatteisiin.”³⁴² IKL:n toimintaperusteissa puolestaan vaadittiin, että lapset ja nuoriso saavat uskonnollis-isänmaallisen kasvatuksen sekä heidän tulisi pitää huolta ruumiillisen kunnon kehittämisestä. Ohjelmaperusteissa korostettiin myös, että jokaisen Suomen kansalaisen tuli muistaa puolustustahdon ja puolustuskuntoisuuden keskeinen merkitys Suomen valtakunnan olemassaololle.³⁴³ Arne Somersalo oli todennut, että ”- - luja puolustustahto oli jo lapsesta alkaen juurrutettava jokaiseen kansalaiseen luonnolliseksi ja erottamattomaksi osaksi yleistä kansalaismoraalia.”³⁴⁴

Roseliuksen, Silvennoisen ja Tikan mukaan AKS:ssä oli suunniteltu koulujen opetuksen militarisoimista ja kaavailtu, että liikunnan, historian, maantiedon ja äidinkielen tuli palvella sotilaskoulutusta ja jakaa kansallismielistä tietämystä isänmaasta.³⁴⁵ IKL oli näissäkin näkemyksissä varsin yhteneväinen aatteellisesti siihen suuresti vaikuttaneen AKS:n kanssa. Myös suojeluskuntajärjestö ja opetus-

---

³⁴⁰ Ajan Suunta 8.6.1936, 3.

³⁴¹ Uola 1982, 212, 214. sekä Ajan Sana 6.6.1932, 1.

³⁴² Uola 1982, 84.

³⁴³ Ajan Suunta 15.2.1933, 1.

³⁴⁴ Uola 1982, 88.

³⁴⁵ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 115.

alan kansallismieliset kehittäjät tavoittelivat sotilaskoulutuksen saamista erityisesti oppikoulujen lujajärjestyksiin 1930-luvulla.³⁴⁶ Maanpuolustusopista ei tullut varsinaista koulujen oppiainetta, mutta siitä keskusteltiin julkisuudessa aina jatkosodan päättymiseen asti.³⁴⁷ Urheilun merkitys sotilaskasvatuksen kannalta oli hyvin tiedossa maailmansotien välisenä aikana Suomen porvarillisissa piireissä, kuten esimerkiksi sen urheiluliikkeessä.³⁴⁸

IKL:n linjan omaksunut Ajan Sana kirjoitti urheilukenttien tärkeydestä koulunuorisolle 20.8.1932. Kirjoituksessa vedottiin siihen, että kuntien hallinnot ottaisivat töikseen rakentaa urheilukenttiä nuorisoa varten ja ihmeteltiin sitä, että laki ottaa huomioon vain lasten henkisen kasvatuksen, muttei fyysistä kasvatusta.³⁴⁹ Kahta viikkoa myöhemmin lehdessä kirjoitettiin urheilukasvatuksesta sen merkitystä korostaen: ”Urheilun harrastaminen ja harjoittaminen on kansankasvatuksen ensimmäisiä ja tehokkaimpia välikappaleita. - - Yhteiskuntaa ei rakenneta pelkillä teoreettisilla koulutiedoilla vaan kansalaiskunnolla, ja sen kasvattamisessa on urheilulla varmasti suurempi vaikutus kuin pelkällä ”koululla”, urheilukentillä ja voimistelusaleilla merkitys, joka ei suinkaan jää varjoon pulpetteja täysiin oleviin koulupalatsien rinnalla ja urheilun ja liikuntakasvatuksen ohjaajalla tehtävänsä, joka ei suinkaan ole vähäisempi kuin teoreettisen kouluopin jakajilla.”³⁵⁰

Paavo Susitaival, everstiluutnantti, Lapuan liikkeen tukija ja IKL:n organisaation keskeinen kehittäjä³⁵¹ kuvaili Ajan Suunnassa helmikuussa 1933 Japanin koulutusjärjestelmää ja pohti kirjoituksessaan, mitä Suomen tulisi Japanilta ottaa opiksi. Susitaival kuvaili ihannoivasti Japanin sotilasoppilaitoksia ja siviilioppilaitoksia: ”Koko japanilainen niin hyvin sotilas- kuin siviilikasvatus tarkoittaa paitsi ritarillisen taistelijaluonteen kehittämistä, rohkeiden ja voimakkaiden yksilöiden luomista. - - kaikissa kouluissa jo ensimmäiseltä luokalta, jopa koulua käymättömillekin, annetaan sotilaallista alkeisopetusta. Tämä kouluutus tapahtuu 4-5 päiväisillä maastoharjoituksilla vuodessa ja vilkkaasti toimivissa nuoris- ja sotilaskerhoissa 3-5 oppituntia viikossa. Opettajina toimivat sotilaspiirien komentajien alaiset erikoiset upseerit - -”. Japanin esimerkin mukainen yksimielinen taisteluhenki ja sotilaskasvatuksen saaminen kouluihin oli Susitaipaleen mukaan edellytyksenä Suur-Suomen luomiseksi.³⁵²

---

³⁴⁶ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 284 sekä Syväoja 2004, 205.

³⁴⁷ Syväoja 2004, 205.

³⁴⁸ Vasara 1997, 118.

³⁴⁹ Ajan Sana 20.8.1932, 4.

³⁵⁰ Ajan Sana 5.9.1932, 3.

³⁵¹ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 176–177, 188. Uola 1982, 121.

³⁵² Ajan Suunta 11.2.1933, 2.

Maanpuolustuspäivänä 1934 IKL:n kansanedustajia oli Ajan Suunnassa lyhyesti haastateltu siitä, mitä kansakunnan puolustuskuntoisuus ja puolustustahto käytäntöön sovellettuna merkitsi. IKL:n kansanedustaja, myöhemmin maalaisliiton kansanedustaja, maanviljelijä Yrjö Schildt³⁵³, totesi, että sotilaallisen mieskunnan arvostus oli kansakuntien keskeinen tekijä sen henkiselle ja aineelliselle nousukaudelle. Hänen mukaansa kansan itsepuolustuksessa tärkeää olivat muun muassa se, että kansa oli siveellisesti voimakas ja kasvatti nuorisonsa tähän, kansan tuli urheilla ja pitää huolta nuorison hyvästä ravinnonsaannista sekä kansan tuli takoa itse aseensa ja opettaa asekuntoinen väki niitä käyttämään.³⁵⁴ Nuoriso tuli näkemyksen mukaan valmistella sotilaiksi.

Nuorisoa varten suunnitellusta oppikoulukomitean liikuntakasvatusmietinnöstä kirjoitettiin Ajan Suunnassa toukokuun lopulla 1933. Kirjoituksessa tuettiin komitean ehdotusta siitä, että kouluissa lisättäisiin urheilun, voimistelun ja terveystiedon opetuksen määrää ja tehtäisiin siitä monipuolisempaa. Kirjoittaja (nimimerkki T.I.S.) totesi, että ehdotettu voimistelun ja urheilun tuntimäärän lisäys olisi varsinkin yläluokille tarpeellinen, jotta opettajat voisivat järjestää harjoituksia ja kilpailuita, jotka tähtäävät nuorison sotilaskuntoisuuden kohottamiseen. Maanpuolustuksellinen näkökulma oli kirjoituksessa merkittävä syy sille, miksi oppikoulukomitean mietintö sai kirjoituksessa myönteisen vastaanoton.³⁵⁵ Kyseistä mietintöä myös kritisoitiin Ajan Suunnassa. Nimimerkki ”voimistelunopettaja” oli sitä mieltä oppikoulukomitean mietinnöstä, ettei se huomioi tyttöjen liikunnan määrää riittävästi. Suunnitelmat tyttöjen koululiikunnan vähentämiseksi olivat kirjoittajan mukaan fyysisen kasvatuksen aliarvioimista.³⁵⁶ Vierumäen urheiluopisto sai Ajan Suunnassa kiitosta suomalaisten fyysisen kunnan kehittämiseen tähänneestä kurssitoiminnastaan. Erityisesti urheiluopistossa tapahtuva liikuntatoimen opettajien ja ohjaajien kasvatus nähtiin kirjoituksessa varsin merkityksellisenä. Urheiluopiston vilkkaasta kurssitoiminnasta raportoitiin lyhyesti lehdessä myös loppukesästä ja havainnollistettiin kurssien käytännön järjestelyitä.³⁵⁷

Ajan Suunnassa oli keväällä 1934 huomiota herättävästi otsikoitu kirjoitus: ”Valtion puolesta pakolliseksi järjestetty nuorison sotilaallinen alkeisvalmennus välttämätön”. Lehden toimittaja oli haastatellut siinä puolustusvoimien esikunnasta jääkäritaustaista, myöhemmin SS-vapaaehtoistoimikuntaan kuulunutta kapteeni Hannes Anttilaa³⁵⁸. Hänen mukaansa nuorison sotilaallista alkeisvalmennusta ei

---

³⁵³ Uola 1982, 165, 229.

³⁵⁴ Ajan Suunta 16.5.1934, 1.

³⁵⁵ Ajan Suunta 31.5.1933, 4.

³⁵⁶ Ajan Suunta 3.1.1934, 3.

³⁵⁷ Ajan Suunta 18.7.1933, 2. Ajan Suunta 24.8.1933, 1.

³⁵⁸ Swanström 2018, 21, 429.

tulisi jättää vapaaehtoisten toimijoiden, kuten suojeluskuntien varaan vaan siitä tulisi säätää laki. Anttila perusteli tätä sillä, että noin neljäsosa asevelvollisista oli kutsunnoissa kelpaamattomia palvelukseen, ja nuorison fyysiseen kasvatukseen panostaminen pienentäisi tätä puolustusvoimiin kelpaamattomien määrää. Samoin väestön pienuus edellytti Anttilan mukaan nuortenkin sotilaallista kasvattamista.³⁵⁹ Kirjoitus vastasi varsin hyvin IKL:n näkemyksiä, sen keskuudessa luotettiin maanpuolustusasioissa vahvasti Suomen sotilasjohtoon.³⁶⁰

Ajan Suunnassa kirjoitettiin rakenteilla olleen olympiastadionin tulevasta suuresta merkityksestä suomalaisten ruumiilliselle kasvatukselle. Kirjoituksen alussa todettiin: ”Jokainen taistelu edellyttää voimaa, ja voima, niin henkinen kuin fyysinenkin, on suurilta osaltaan ruumiillisen kunnan tulos. Niinpä ei IKL:n aatteitakaan viedä päämääriinsä ilman niitä kannattavien joukkojen fyysistä voimaa ja henkistä joustavuutta, ilman koko kansan hyvää ruumiillista kuntoa.” Kirjoituksessa huomioitiin, että maailmansodan jälkeen kaikissa suurissa valtioissa oli alettu kiinnittää erityistä huomiota kansalaisten ruumiilliseen kasvatukseen esimerkiksi Italiassa, Turkissa, Saksassa ja Neuvostoliitossa. Kirjoittaja kaipasi Suomen urheilutoiminnalla määrätietoista suuntaa ja yhtenäisyyttä, hän näki stadionin tulevan merkityksen suomalaisten ruumiillisen kasvatuksen keskittäjänä tärkeänä.³⁶¹ Hyvänä malliesimerkkinä nuorison urheilu - ja sotilaskoulutuksesta Ajan Suunnassa nähdään erityisesti Ranska.³⁶²

Kansakoulusta ja maanpuolustuksesta kirjoitettiin Ajan Suunnassa lyhyesti 19.5.1934. Siinä pohdittiin, että tarmon, isänmaanrakkauden, puolustusvalmiuden ja uhrautuvaisuuden herättäminen nuorissossa ovat maanpuolustuksen kannalta ensisijaisen tärkeitä ominaisuuksia. Kirjoittaja esitti tekstinsä lopussa myös kysymykset siitä, että mikä on kansakouluopettajien suhde maanpuolustukseen ja minikälaisia vaikutteita kasvava nuori saa kansakouluajallaan. Hän vastasi tähän itse toteamalla kansakouluopettajien elähdyttävän puolustustahtoista ja puolustusvalmista henkeä.³⁶³ Ajan Suunta uutisoi AKS: laisten tekniikan opiskelijoiden ehdotuksesta sotilaallisen koulutuksen järjestämisestä Teknillisen korkeakoulun yhteyteen toukokuun lopulla 1934. Ehdotuksen mukaan sotilaallinen koulutus tulisi joko vakinaiseen koulun opetusohjelmaan tai siitä erillisenä vapaaehtoisena aineena. Ehdotuksen käsittely jäi korkeakoulun rehtorin mukaan seuraavaan syksyyn.³⁶⁴ Ajan Suunta kirjoitti myönteisesti ylioppilaiden maanpuolustushenkisestä ilmailuharrastuksesta ja varainkeruusta puolustusvoimien

---

³⁵⁹ Ajan Suunta 31.3.1934, 1-2.

³⁶⁰ Uola 1982, 216.

³⁶¹ Ajan Suunta 9.5.1934, 4.

³⁶² Ajan Suunta 27.12.1934, 6.

³⁶³ Ajan Suunta 19.5.1934, 5.

³⁶⁴ Ajan Suunta 29.5.1934, 1.

lentokoneita varten vuoden 1936 alkupuolella.³⁶⁵ Vastaavaa kansakoululaisiin ja kansakouluopettajiin vedonnutta maanpuolustuspropagandaan oli Ajan Suunnassa julkaistu saman vuoden keväänä.³⁶⁶

IKL:n edustajakokouksessa kesällä 1934 Arne Somersalo piti esitelmän aiheenaan koko kansan ja talouselämän organisointi maanpuolustusta varten. Somersalo totesi esitelmässään, että Suomen koulutusjärjestelmän tulisi myös kokonaisuudessaan palvella maanpuolustusta: ”Koko opetustoimintamme on alusta alkaen suunnattava isänmaanrakkautta lujittavaksi ja puolustushenkeä kasvattavaksi. Siinäkin suhteessa on meillä paljon laiminlyöntejä korjattavana. Koulujemme on oltava muun opetustyön ohella maanpuolustuksen ja kunniakkaan asepalveluksen aatteellisen valmistelun keskuksia. Yhteyttä niiden ja suojeluskuntien välillä on kaikin mahdollisin keinoin tehostettava. Erikoisesti teknillisen koulutuksen, olipa se mitä lajia tahansa, on aina otettava huomioon tekniikan erikoiskäyttö maanpuolustukseen.”³⁶⁷ Somersalo näki suojeluskunnat keskeisinä maanpuolustuskasvatuksen tahona ja esimerkkeinä kouluille. Hän oli kaavaillut näitä ajatuksiaan samana vuonna vihossa: ”Isänmaallisen kansanliikkeen Maanpuolustusohjelman suuntaviivoja”.³⁶⁸

Elias Simojoki antoi eduskunnassa loppuvuodesta 1935 vastaavan vaatimuksen militarismin levittämisestä koulujärjestelmään. Hän totesi lausunnossaan seuraavasti: ” - - koulunuorisoa ei ole opetettu sotilaallisessa suhteessa niin, että se tuntisi olevansa valmis lähtemään taisteluun isänmaan puolesta silloin, kun kohtalon hetki lyö. Tällä nuorisolla on oikeus vaatia itselleen aseellista koulutusta, sotilaallista koulutusta, sillä se nuorisoo joutuu taistelemaan tämän kansan ja maan puolesta ja uhraamaan sen puolesta henkensä. Väärin tekee vanhempi polvi ja oppikoulujen johto, jos se ei tätä nuorison vaatimusta toteuta. Ja se nuorisoo on kansakoululapsista asti opetettava sotilaallisesti, jotta se kykenisi puolustamaan maatansa. Se on nuorison vaatimus, mutta se on myös nuorison oikeus.”³⁶⁹ Vaatimus nuorison sotilaallisesta alkeisvalmennuksesta oli Ajan Suunnassa myös keväällä 1936.³⁷⁰

IKL:ssä kaavailtiin myös nuorison urheilupakkoa. IKL:n Helsingin piiriorganisaation neljännessä kokouksessa lehtori Yrjö Nykänen alusti kysymyksen sotilaallisesta ennakokoulutuksesta. Nykänen vaati, että säädettäisiin kaikille koululaisille pakollinen urheilukoulutus parantamaan tulevan sotilasaineksen laatua ja luomaan pohjaa sotilaalliselle ammattikoulutukselle. Tähän päästäisiin Nykäsen mukaan muun muassa kansa – ja oppikoulujen liikuntakasvatuksen tuntimääriä lisäämällä, liikunta-

---

³⁶⁵ Ajan Suunta 3.2.1936, 1. Ajan Suunta 9.3.1936, 1.

³⁶⁶ Ajan Suunta 14.5.1936, 3. Ajan Suunta 28.5.1936, 1. Ajan Suunta 4.6.1936, 1.

³⁶⁷ Ajan Suunta 9.7.1934, 3-4.

³⁶⁸ Uola 1982, 87–88.

³⁶⁹ Ajan Suunta 23.12.1935, 6. Valtiopäivien pöytäkirjat 18.12.1935, 3257. Räisänen 1965, 69.

³⁷⁰ Ajan Suunta 9.5.1936, 1.

kasvatuksen tuomiseksi osaksi ammatillisten koulujen ja kansanopistokurssien urheilua sekä määrämällä urheiluvälitteet korkeakouluopiskelijoille. Nykänen näki, että urheiluseuroilla olisi urheilupakon toteuttamisessa myös tärkeä osa. Hän vaati myös urheilukoulutusohjelman luontia. Nykänen totesi alustuksensa lopuksi: ”Isänmaallisen kansanliikkeen - -, tulisi mielestäni kiinnittää huomionsa nuorisomme sotilaalliseen ennakkokoulutukseen ja ryhtyä sitä silmälläpitäen ajamaan pakollisen urheilukoulutuksen asiaa, ja jos mahdollista, viemään sen läpi.”³⁷¹ Yrjö Nykäsen mielipiteisiin palattiin Ajan Suunnan palstoilla heinäkuun lopulla 1935. Tuolloin Nykänen pohti lehdessä yliopiston voimistelulaitoksen uudistamiseen liittyviä näkemyksiä. Hän vaati muun muassa urheilunopetukseen panostamista, voimistelulaitokselle lisää opettajia sekä tehokkaampaa koulutusta vaatimalla miesoppilailta sotilaallisen, asevelvollisuuden ja reservinupseerikurssin, koulutuksen suorittamista.³⁷²

Ajan Suunta ihanoi Saksan kansallissosialistien käyttöön ottamaa fyysistä kasvatustyyliä ja ylioppilaiden urheilupakoa Saksan oppilaitoksissa. Kirjoittaja lehtori Oskari Väänänen näki Saksan järjestelmän palvelevan varsin hyvin kansankokonaisuuden etua.³⁷³ Lehtori Väänänen kirjoitti myös Italian nuorisokasvatusjärjestelmästä Ajan Suunnassa vähintään yhtä ihannoiden kuin Saksan kansallissosialistien järjestelmästä. Väänänen kuvasi Italian nuorisokasvatusjärjestelmää ”Mussolinin mahtavaksi nuorisokasvatusjärjestelmäksi” ja hän totesi maan fyysisen kasvatusjärjestelmän olevan täysin sotilaallinen. Väänänen ei kokenut Italian lasten ja nuorten sotilaallista ja aatteeltaan fasistista kasvatusjärjestelmää millään tavoin ongelmallisena kirjoituksessaan, pikemminkin päinvastoin.³⁷⁴ Yhteneväisyys ja kiinnostus IKL:ssä aikansa eurooppalaisten fasististen liikkeisiin oli sotilas- ja urheilukasvatuslinjauksissa ilmeistä.

Lapuan liikkeen lehdistössä useaan kertaan kouluihin liittyen kirjoittanut, Heinolan keskikoulun rehtori Aimo Lahti, oli myös Ajan Suunnan kiinnostuksen kohteena, sillä Lahden koulussa toteutettiin kokeiluna maanpuolustusopetusta jatkoloukille syksyllä 1935. Lahti perusteli maanpuolustusopin ottamista koulunsa opetusohjelmaan lähinnä sillä, että suurin osa oppilaista oli innostunut suojeluskuntatyöstä. Lahti myös kertoi suurimman osan koulun oppilaista kuuluvan joko suojeluskuntiin tai Lotta Svärdiin, samoin oli myös opettajien kohdalla. Koulun johtokunta oli saanut luvan kouluhallitukselta maanpuolustusopetuksen järjestämiseen. Lahti kuvasi maanpuolustusopetusta vapaaehtoiseksi koulun oppilaille ja sen olevan suunnattu niin pojille kuin tytöille. Oppiaineen sisällöstä Lahti kertoi sen olevan osittain teoreettista, isänmaallisyhteiskuntaopillista keskustelua, sekä käytännön harjoittelua kuten partioimista sekä kartan ja kompassin käyttöharjoituksia. Maanpuolustusopetuksen tavoitteena

---

³⁷¹ Ajan Suunta 19.11.1934, 28.

³⁷² Ajan Suunta 25.7.1935, 1 ja 2. Vastaavia vaatimuksia myös Ajan Suunta 26.9.1935, 1.

³⁷³ Ajan Suunta 28.12.1934, 3.

³⁷⁴ Ajan Suunta 4.1.1935, 6.

Lahti näki nuorison kasvattamisena hyviksi ihmisiksi ihmiskunnalle ja kunnan kansalaisiksi isänmaalle.³⁷⁵ AKS – taustainen, Lapuan liikkeen lehdistössä aktiivisesti kirjoittanut Aimo Lahti pääsi siis hallinnoimassaan koulussa käytännössä toteuttamaan nuorison sotilaallista kasvatusta. Näistä maanpuolustusopetuksesta saamistaan kokemuksista Lahti julkaisi myös kirjasen: ”Koulu ja maanpuolustus”.³⁷⁶

Ajan Suunta haastatteli myöhemminkin Aimo Lahtea maanpuolustusopetuksesta. Lahti näki tässä jälkimmäisessä haastattelussa maanpuolustusopetuksen tehtävänä koko kansan valmentautumisen sodan varalta ja tavoitteena, että maanpuolustusopetusta annettaisiin kaikissa Suomen kouluissa ja kaikilla kouluasteilla. Lahden mukaan maanpuolustusopetusta tuli antaa niin tytöille kuin pojille, mutta pääasiassa eriytetysti. Hän myös täsmensi maanpuolustusopetuksen päämääriä seuraaviksi: ”1. Isänmaanrakkauden ja puolustustahdon kasvattaminen, 2. puolustusvalmiuden kehittäminen, 3. järjestyneeseen toimintaan ja käyttäytymiseen totuttaminen, 4. tutustuminen moniin sellaisiin yksityiskohtiin, jotka sodan sattuessa voivat meitä kohdata, 5. kaikkia kohtaan kohdistuvan velvollisuuden tunnon juurruttaminen, 6. tottuminen katsomaan asioita, vaaraakin, sellaisena, kuin ne todella ovat.” Lahti myös kuvaili koulujen maanpuolustusopin vapauttavan kansankokonaisuuden vaarojen yli- ja aliarvioinneista.³⁷⁷ Aimo Lahden koulun maanpuolustusopetuskokeilu vastasi IKL:n koulunäkemyksiä, mistä kertoi sen saama huomio puolueen pää-äänenkannattajassa.

Maanpuolustusaatteesta kansa- ja oppikouluissa oli Ajan Suunnassa vuoden 1935 lopulla molemmista vielä oma kirjoituksensa kasvatusalan ammattilaisilta, joilla pyrittiin lehdessä painottamaan maanpuolustustoiminnan tärkeyttä kouluille. Kouluneuvos Alfred Salmela³⁷⁸ vaati kansakoululaitoksen kehittämistä maanpuolustuksen tueksi. Salmela perusteli näkemystään muun muassa Suomen hallitusmuodossa olevalla pykälällä, joka velvoittaa kaikki maan kansalaiset avustamaan maanpuolustusta. Näin myös kansakoulujen tulisi Salmelan mukaan valmentaa oppilaita siihen. Hän totesi, ettei kansakouluissa tule liiallisuuksiin mennä maanpuolustuksen suhteen, mutta oppiaineissa esimerkiksi historia, maantieto, urheilu ja musiikki tulisi soveltaa puolustustahdon kasvattamiseen, jota Salmela piti tärkeimpänä maanpuolustuksen kannalta.³⁷⁹ Maanpuolustushengestä oppikouluissa kirjoittanut lehtori ja luutnantti, myöhemmin kouluneuvos ja kouluhallituksen ylijohtaja, Arvi Poijärvi³⁸⁰ näki, että maanpuolustuksen tulisi olla yksi hallitseva johtoajatus oppikoulutoiminnassa. Myös Poijärven

---

³⁷⁵ Ajan Suunta 17.8.1935, 1 ja 3

³⁷⁶ Aimo Lahti, *Koulu ja maanpuolustus. Kokemuksia maanpuolustusopetuksesta*, Arvi A. Karisto Oy 1936. sekä Vasara 1997, 649–650.

³⁷⁷ Ajan Suunta 11.10.1935, 1. Lahti 1936, 32.

³⁷⁸ Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 154.

³⁷⁹ Ajan Suunta 30.12.1935, 1, 3.

³⁸⁰ Kiuasmaa 1982, 200. Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 151.

mukaan oppiaineista osa oli soveltuvia palvelemaan maanpuolustusta, kuten urheilu, historia, matematiikka, luonnontieteet ja maantieto.³⁸¹ Suojeluskuntien valistustyö nähtiin IKL:n pää-äänenkannattajassa myös keskeisenä tahona maanpuolustushengen herättämisessä ja vahvistamisessa.³⁸² Ajan Suunnan julkaisemissa koulujen ammattilaisten kannanotoissa maanpuolustusopetukseen kouluissa näkyi IKL:n ajama tavoite koulujen militarisoimisesta jo kansakouluista alkaen.

4.3. IKL:n oma koulutustoiminta sekä IKL:n vaikutus koulunuorisoon

4.3.1. IKL:n organisaation koulutustoiminnasta

IKL:ssä kouluttaminen ja koulutus nousivat paljon merkittävämmiksi kuin ne olivat Lapuan liikkeelle olleet. Tätä kuvasti esimerkiksi IKL:n johtoon kuuluneen puolueen kansanedustajan ja rikosoikeuden professorin Bruno A. Sundströmin (myöhemmin Salmiala)³⁸³ toteamus IKL:n luonteesta: ”IKL:n järjestö on poliittinen valistus- ja propagandajärjestö, joka suunnitelmallisesti, psykologisesti ja teknillisesti tehokkaasti keskeytymättömästi, suorittaa isänmaallisen ajatussuunnan levittämistä. Samalla se pyrkii kasvattamaan jäseniään kansalaiskuntoon ja kansalaisvastuuseen tehostamalla oikeaa kansallismieltä.”³⁸⁴ IKL:n organisaatiota alettiin kehittää Paavo Susitaipaleen johdolla alkuvuodesta 1933 alkaen. Ennen vuoden vaihdetta 1932–33 IKL:n järjestäytymisessä käytettiin organisaatiojokona suojeluskuntapiirejä. Susitaipaleen johdolla IKL:n järjestörakenne sai vaikutteita etenkin Saksan kansallissosialisteilta.³⁸⁵ IKL:n jäsenistöstä oli tarkoituksena kehittää suunnitelmallisen kasvatuksen ja itsekasvatuksen kautta eräänlainen poliittinen iskujoukko. Miika Siironen totesi tutkimuksessaan, että ”IKL:n jäsenten tarkoitus oli uudistaa ihmisten sosiaalinen identiteetti isänmaallistamalla yhteiskunnan kulttuuriset ja sosiaaliset rakenteet”.³⁸⁶ Näitä tarkoituksia varten IKL ryhtyi toteuttamaan monenlaista kurssitoimintaa uuden organisaationsa³⁸⁷ puitteissa eripuolella Suomea. IKL:n kannattajien parissa suunniteltiin jopa omaa puolueopistoa, mutta hanke ei toteutunut.³⁸⁸

Ensimmäiset IKL:n järjestämät kurssit olivat keväällä 1933: järjestelykurssit Lapualla ja johtajakurssit Vanajalla.³⁸⁹ Jälkimmäisistä oli ilmoitus Ajan Suunnassa huhtikuun 25. päivä, jossa kerrottiin

---

³⁸¹ Ajan Suunta 31.12.1935, 1.

³⁸² Ajan Suunta 1.2.1936, 1.

³⁸³ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 236. Uola 1982, 35, 58, 127, 165.

³⁸⁴ Teikari 1966, 21. Vastaavaa luonnehdintaa IKL:stä Sundströmiltä -> Ajan Suunta 23.12.1933, 3 sekä IKL:n järjestötoiminnasta Ajan Suunta 9.7.1934, 1.

³⁸⁵ Uola 1982, 120–121.

³⁸⁶ Siironen 2012, 172.

³⁸⁷ IKL:n organisaation rakenteesta esim. Uola 1982, 122–124. Mickelsson 2015, 114.

³⁸⁸ Uola 1982, 125 ja 128.

³⁸⁹ Uola 1982, 128.

IKL:n johtajakursseille Vanajalla osallistuvan yli 100 henkilöä. Kurssiohjelmasta kerrottiin lehden ilmoituksessa se, että johtajakurssi jakautui kahteen viiden päivän jaksoon: ensimmäisessä jaksossa käsiteltiin pääasiassa IKL:n järjestön sisäisiä asioita. Toisessa jaksossa selostettiin laajasti fasismista, kansallissosialismista ja marxilaisuudesta sekä keskityttiin järjestön sisäisen kurin kehittämiseen suhteessa järjestysviranomaisiin.³⁹⁰ Lehdessä johtajakursseilta raportoi nimimerkillä ”Synkkäkatseinen fascisti” päivä niiden alkamisen jälkeen. Hän totesi muun muassa, että kaikki puitteet kurssilla oli toteutettu sotilaallisesti. Kurssin johtajan, Paavo Susitaipaleen, kerrottiin korostaneen kurssin avajaispuheessaan kuria ja toimintaa lain edellyttämässä puitteissa. Kirjoittajan mukaan kurssilaiset olivat tervehtineet myös Suomen lippua ”kädet ylös kohotettuina”.³⁹¹ Ajan Suunta uutisoi IKL:n ensimmäisen johtajakurssin päättäjäistilaisuudesta Hämeenlinnasta 8.5.1933, jossa puhujina olivat olleet johtokunnasta Vihtori Kosola, IKL:n kansanedustaja 1933–1944 ja puheenjohtaja 1936–1944, tohtori Vilho Annala³⁹² ja IKL:n kansanedustaja, AKS-taustainen Sinimustien johtohenkilö, lehtori Reino Ala-Kulju³⁹³. Paavo Susitaival oli toivottanut kurssilaisille menestyksellistä ja tuloksellista työtä kotipaikkakunnilleen ”IKL:n työnsaroille”³⁹⁴. IKL oli saanut koulutetuksi ensimmäiset johtajansa, joille tuli tehtäväksi heti propagandan levittäminen IKL:n ja kokoomuksen vaaliliiton hyväksi eduskunta-vaalien alla 1933.

Ajan Suunnassa oli lainattu kirjoitus Uudesta Aurasta, jonka aiheena olivat IKL:n tulevaisuuden tehtävät. Kirjoituksessa todettiin, että IKL:n työ ei saanut rajoittua lainsäädäntötyöhön eduskunnassa vaan ”- - tärkeämpi tehtävä odottaa sitä edelleen Suomen kansan herättäjänä ja kasvattajana siihen ajattelutapaan, jonka se on omaksunut - -”. Kirjoituksessa nähtiin IKL:n toteuttama valistustyö keskeisenä isänmaallisena työnä pitkällä tähtäimellä kansainvälisiä ”punahaaveita” vastaan ja IKL:n ajattelutavan omaksuneella suomalaisella nuorisolla olleen tärkeä osa siinä valistustyössä.³⁹⁵ IKL järjesti ryhmänjohtajakursseja Hämeenlinnassa syksyllä 1933, joista uutisoitiin Ajan Suunnassa. Uutisessa kerrottiin kurssilla olleen luentoja ja soveltavia harjoituksia, joissa painotettiin henkilökohtaista valistusta. Ryhmänjohtajakurssien johtajan mukaan kurssien tarkoituksena oli saada jokaisesta IKL:n järjestön jäsenestä hiljainen valistaja, jotta IKL:n aatteet levittyisivät mahdollisimman laajalle.³⁹⁶

---

³⁹⁰ Ajan Suunta 25.4.1933, 1.

³⁹¹ Ajan Suunta 28.4.1933, 1 ja 6.

³⁹² Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 217, 236, 342. Uola 1982, 35, 165, 196, 237–239.

³⁹³ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 295. Uola 1982, 19, 28, 165, 295.

³⁹⁴ Ajan Suunta 8.5.1933, 1.

³⁹⁵ Ajan Suunta 13.7.1933, 2.

³⁹⁶ Ajan Suunta 31.10.1933, 1.

Samaisessa lehtinumerossa oli myös kirjoitus otsikolla: ”Ottakaamme oppia viholliselta”. Siinä lainattiin Sosiaalidemokraatti -lehden kirjoitusta SDP:n järjestötyöstä, jossa pyrittiin vaikuttamaan nuorisoon, saamaan heitä mukaan puolueen järjestötyöhön ja kasvattamaan nuoria aatteen mukaisesti. Kirjoituksesta välittyi näkemys siitä, että IKL:n tuli toimia tahollaan vastaavanlaisesti.³⁹⁷ IKL:n kursitoiminnasta uutisoitiin ja kirjoitettiin Ajan Suunnassa myöhemmin vaihtelevasti. Esimerkiksi IKL:n 3. johtajakurssien lopettajaisten ohjelman pääpiirteistä uutisoitiin Ajan Suunnassa marraskuussa 1933, Helsingissä järjestetyistä ryhmänjohtaja- ja aluejohtajakursseista saman kuun lopulla, Kuopion toisista piirikursseista joulukuun alulla 1933, Joensuun ryhmänjohtajakurssista alkuvuodesta 1934 sekä Pöytyän johtajakurssista joulukuussa 1934.³⁹⁸

IKL:n kansanedustajaa, myöhemmin piispana toiminutta, kirkkoherra L. P. Tapanista³⁹⁹, haastateltiin IKL:n järjestötyöstä Ajan Suunnassa marraskuussa 1933. Hänen mukaansa IKL:n järjestötyö tähtäsi kansan uhrimielen ja aktivismihengen kasvattamiseen. Tapaninen kuvaili lehdelle IKL:n järjestön osastoja kouluiksi, jossa jokaisesta suomalaisesta tehdään aktivisti. Hän totesi: ” - - tässä kansalaiskoulussa on jokaisesta Suomen naisesta ja miehestä kasvatettava parempi suomalainen, sellainen, joka on valmis todellisessa uhrimielessä aina alistamaan yksityiset ja ryhmäedut Isänmaan yhteisen edun alle.” Tapanisen mukaan IKL:n järjestötyö oli välttämätöntä, jotta se pääsisi tavoitteisiinsa.⁴⁰⁰ IKL:n oman koulutustoiminnan tärkeys järjestön toiminnalle välittyi Tapanisen haastattelusta. Ajan Suunta raportoi Huittisten IKL:n paikallisyhdistyksen toiminnasta alkuvuodesta 1934. Kirjoituksessa väitettiin puolueen hengen ja kasvatustoiminnan vaikuttaneen paikkakunnan nuorisoon runsain mitoin aiheuttaen sen poliittisille vastustajille vaikeuksia Huittisissa. Useiden paikkakunnan nuorten kerrottiin osallistuneen viikoittain IKL:n järjestämiin tilaisuuksiin ja kirjoituksessa nähtiin, että sen kasvatustyö ja kuri ovat vaikuttaneet raittiutta ja kunnollista käyttäytymistä edistäen.⁴⁰¹ Näin pyrittiin antamaan myönteistä kuvaa IKL:n valistustyöstä.

Lapuan liikkeen lehdissä useasti kirjoitellut kirkkoherra Vihtori Varpio kirjoitti Ajan Suunnassa IKL:n toiminnasta Raumalla keväällä 1934. Varpio totesi kirjoituksessaan vakaumuksellisen IKL-mielen ja taisteluhengen perustaksi kasvatuksen siveelliseen ryhtiin ja ryhmätoimintaan. Hän kuvasi järjestötoimintaa seuraavasti: ”Kuri ja ryhmätoiminta eivät ole osoittautuneet vain erinomaisiksi vä-

---

³⁹⁷ Ajan Suunta 31.10.1933, 6. Mikko Uola vertasi tutkimuksessaan IKL:n järjestöä SDP:n järjestötoimintaan (Uola 1982, 126).

³⁹⁸ Ajan Suunta 10.11.1933, 1; Ajan Suunta 23.11.1933, 2; Ajan Suunta 9.12.1933, 4; Ajan Suunta 10.1.1934, 5 sekä Ajan Suunta 11.12.1934, 5.

³⁹⁹ Uola 1982, 166, 475.

⁴⁰⁰ Ajan Suunta 20.11.1933, 1.

⁴⁰¹ Ajan Suunta 18.1.1934, 5.

lineiksi vakaumuksellisen IKL:n mielen ja taisteluhengen luomiseksi, vaan lisäksi ne kasvattavat järjestön jäseniä IKL:n suurissa aatteissa sekä syventävät omintakeista isänmaallista, valtiollista ja yhteiskunnallista ajattelua.” Varpion mukaan muiden puolueiden tilaisuudet Raumalla olivat kääntyneet niitä vastaan ja IKL:n saaneen valistustyöllään riveihinsä sieltä useita työmiehiä.⁴⁰² Kuria korosti IKL:n toiminnassa myös nimimerkki ”Järjestömies”, jonka mukaan järjestön jäsenten tuli valvoa kurin noudattamista keskuudessaan.⁴⁰³

IKL pyrki jatkuvalla valistustyöllä saamaan riveihinsä uusia ihmisiä kannattamaan sen aatteita. Tämä ilmeni myös Ajan Suunnan haastattelemalta puolueen Pohjois-Karjalan piirin piirijohtajalta Paavo Ansakselta, joka oli todennut, että vaikka alueella pätevistä valistajista oli ollut pulaa, niin IKL:n järjestö oli saanut jatkuvasti uusia jäseniä.⁴⁰⁴ IKL:n Uudenmaanpiirin piirisihteeri luonnehti IKL:n valistustyötä loppuvuodesta 1934 Ajan Suunnassa ja korosti jokaisen järjestön jäsenen henkilökohtaista osuutta siinä: ” - - meidän jokaisen on entistä enemmän pantava painoa jokapäiväiselle, henkilökohtaiselle valistustyölle. Juhlamme ja puhe- ja väittelytilaisuutemme ovat kyllä erinomaisia keinoja aatteittemme levittämiseksi, mutta kaikki riippuu kuitenkin jokaisen omalta osaltaan suorittamasta työstä.”⁴⁰⁵ Nimimerkki Tapani Tarkka korosti myös jokaisen IKL:n jäsenen henkilökohtaista valistustyötä.⁴⁰⁶ Järjestömies kirjoitti IKL:n kasvavasta valistustyön määrästä syksyllä 1935. Hänen mukaansa valistustilaisuuksia tuli suunnitella aiempaa huolellisemmin niiden lukumäärällisesti kasvaessa, jotta tilaisuuksista saataisiin mahdollisimman suuri hyöty järjestölle. Järjestömiehen kirjoituksesta selvisi, että IKL:n tavoitteena oli levittää propagandaansa aina ”syrjäkyliä myöten”.⁴⁰⁷

4.3.2. Sinimustat IKL:n alaisuudessa

Elias Simojosta tuli Sinimustien johtaja syksyllä 1933, hänen johdolla Sinimustat uusivat niin järjestömuotoaan kuin ohjelmaansa. Simojoki ei ollut ainoa IKL vaikuttaja, joka toimi IKL:n lisäksi myös Sinimustatoiminnassa esimerkiksi IKL:n johtohenkilö, Ajan Suunnan päätoimittajana toiminut, AKS-taustainen varatuomari Rauno G. Kalliala⁴⁰⁸ ja Reino Ala-Kulju osallistuivat siihen.⁴⁰⁹ Opettaja

---

⁴⁰² Ajan Suunta 23.4.1934, 5.

⁴⁰³ Ajan Suunta 8.2.1935, 4.

⁴⁰⁴ Ajan Suunta 31.7.1934, 2.

⁴⁰⁵ Ajan Suunta 19.12.1934, 7.

⁴⁰⁶ Ajan Suunta 3.7.1935, 2.

⁴⁰⁷ Ajan Suunta 14.10.1935, 2.

⁴⁰⁸ Uola 1982, 32–33, 65–66, 77, 284. Karhu 2014, 25–26.

⁴⁰⁹ Teikari 1966, 22.

Kustaa Kujanpää luonnehti IKL:n kasvatustyötä Ajan Suunnassa seuraavasti: ” - -isänmaalliskansalliselta kansankokonaisuuteen nojautuvalta pohjalta on sitten noussut koko se valtava suunnitelma, jonka IKL on luonut ja jota se toteuttaa johdonmukaisella isänmaalliskansallisella herätys- ja kasvatustyöllä kansamme nuorison ja vanhemman polven voittamiseksi tälle suurelle aatteelle. - - Me olemme päättäneet ja luvanneet itsellemme ja isänmaallemme, että me kasvatamme kansallemme uuden nuorison, sellaisen, jossa vaikuttavat kansallisen uudestisyntymisen voimat.”⁴¹⁰ IKL:ssä kiinnitettiin erityistä huomiota nuorisoon. IKL pyrki saamaan nuorison kannattamaan aatteitaan ja kouluttamaan siitä työnsä jatkajaa, se pyrki politisoimaan nuorison.⁴¹¹ Esimerkiksi Ajan Suunnan kirjoituksessa ”Nuorten tie” todettiin seuraavasti: ”Isänmaallisen kansanliikkeen herätystyöstä kerran näin syntyvä yksi ja jakamaton Suomen kansa on aikansa täytyessä tuon taistelussa karaistun nuorisonsa kautta lunastava ne lupaukset, joita nyt annetaan.”⁴¹² Lapuan liikkeen aikaisen Sinimustat -nuorisojärjestön muuttui koulujen ulkopuoliseksi järjestöksi joulukuussa 1932 ja IKL:n nuorisojärjestöksi alkuvuodesta 1933.⁴¹³ Nygårdin mukaan ” - - Sinimustien uudelleen organisointi tapahtui IKL:n mallin mukaisesti. Järjestöstä tuli täysin sotilaallinen.”⁴¹⁴ Marjatta Suuronen ja Elsi Majjala ovat pro gradu tutkimuksissaan⁴¹⁵ kartoittaneet kattavasti Sinimustien toimintaa IKL:n aikana, joten käsittelen tätä aihepiiriä vain päähuomioittain.

IKL:n jäsenten odotettiin toimivan Sinimustien kanssa yhteistyössä ja heidän johtajinaan.⁴¹⁶ Sinimustien esikuvia olivat Saksan ja Italian fasiset nuorisojärjestöt sekä Simojoen myötä sen aatteelliset linjat tulivat AKS:ltä: tavoitteiksi muodostui Suur-Suomi, isänmaallisen ja suomalaiskansallisen hengen herättäminen ja lujittaminen nuorison keskuudessa.⁴¹⁷ Sinimustille luotiin oma koulutusohjelma, johon kuuluivat järjestöorganisaatio, Karjalan ja Inkerin kysymys, nuoriso ja isänmaallisuus, kansallissosialismi, maanpuolustus sekä parlamentarismi.⁴¹⁸ Sinimustat alkoivat järjestää omaa leiritoimintaansa, joissa Sinimustasta nuorisosta valmennettiin sotilasainesta ja opetettiin heille fasismin aatetta.⁴¹⁹ Sinimustissa nähtiin muiden nuorisojärjestöjen pilaavan nuorisoa marxilaisuudella ja moraalittomuudella.⁴²⁰

---

⁴¹⁰ Ajan Suunta 22.12.1934, 6.

⁴¹¹ Majjala 1991, 6; Suuronen 1971, 132; Räisänen 1965, 64. Ajan Suunta 29.3.1935, 2.

⁴¹² Ajan Suunta 20.4.1934, 3.

⁴¹³ Suuronen 1971, 75; Nygård 1982, 111; Majjala 1991, 4.

⁴¹⁴ Nygård 1982, 111. Myös esim. Suuronen 1971, 93.

⁴¹⁵ Suuronen 1971. Majjala, 1991.

⁴¹⁶ Esim. Ajan Suunta 5.7.1935, 1.

⁴¹⁷ Uola 1982, 293–294, 299. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 283, 289–290 sekä Suuronen 1971, 96.

⁴¹⁸ Uola 1982, 297. Ajan Suunta 11.3.1936, 4.

⁴¹⁹ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 294. Uola 1982, 298. Sotilaallinen koulutustoiminta pyrittiin kiistämään IKL:n taholta esim. Ajan Suunta 27.7.1933, 2.

⁴²⁰ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 291.

Miika Siironen kuvaili tutkimuksessaan keskeisiä piirteitä Elias Simojoen näkemyksistä nuorten kouluttamiseen: ”Simojoen mukaan IKL:lle kuului nuoruus ja nuoriso ja näiden mukana tulevaisuus - - Simojoen mukaan nuorisoon ajettaisiin uusi maailmankatsomus, jonka avulla se myöhemmin ”vapautusliikkeenä” poistaisi maasta vieraat rodut, vieraan kulttuurin, vieraat aatteet ja lopulta puoluepolitiikan - - muuta intohimoa ei nuorisolla tullut olla kuin isänmaa.”⁴²¹ IKL:n nuorisotyössä nuori nähtiin välineenä, hänen älyllisiä hyveitä väheksyttiin ja opetettaessa käytettiin palkintoja ja rangaistuksia.⁴²² Simojoki kuvaili Ajan Suunnassa nuorison kasvatukseen liittyviä tehtäviä Sinimustiin liittyneessä haastattelussa. Hänen mukaansa Suomen nuorisoa tuli kasvattaa aktiiviseen isänmaanrakkauteen, elävään kansallistuntoon ja rohkeaan puolustustahtoon vastatoimena Venäjällä tapahtuneeseen nuorten kommunistiseen ja panslavistiseen kasvatukseen. Simojoki näki tämän välttämättömänä tulevan ”kansojen kamppailun” kannalta.⁴²³ Hänen näkemyksensä oli, että nuorison maailmankatsomuksesta kamppailivat marxilainen ja IKL:n maailmankatsomus keskustanäkemyksen tuhoutuessa niiden välissä.⁴²⁴

Ajan Suunnassa kerrottiin Sinimusta nuorisojärjestöjen muodostumisesta IKL:n merkeissä keväällä 1933. Kirjoituksessa lueteltiin velvollisuuksia, joita kuului kansanliikkeeseen kuuluville kasvattajille: nuoria tuli varjella puoluepoliittisilta riidoilta ja sitä tuli kasvattaa IKL:n periaatteiden mukaan, joihin kuuluivat kristillissiveellinen maailmankatsomus, maanpuolustustahdon kasvattaminen, yksilön edun alistaminen kansakunnan edun alle sekä yksilön velvollisuuksien korostaminen suhteessa yksilön oikeuksiin. Kirjoituksessa nähtiin myös, että oppikouluopettajat voivat toiminnallaan luoda nuorisosta ”isänmaallista valiojoukkoa” ja näin edesauttaa IKL:n tavoitteita suhteessa nuorisoon.⁴²⁵ Sinimustat olivat läheisessä yhteydessä myös suojeluskuntien poikatoimintaan, sillä Sinimusta pojilta edellytettiin kuulumista suojeluskuntaan.⁴²⁶ Suojeluskuntien poikatoiminta sai arvostusta ja huomiota Ajan Suunnan palstoilla.⁴²⁷ Eeva Kotioja huomioi artikkelissaan nuorten kansallismielisestä kasvatuksesta Suomessa 1934–1938, että Sinimustien poikia ja tyttöjä koulutettiin eri tavoin, pojat olivat keskinäisessä hierarkiassa korkeammalla.⁴²⁸

IKL:n kansanedustajat pyrkivät eduskunnassa puolustamaan Sinimustien toimintaa aina, kun sitä kyseenalaistettiin. Esimerkiksi loppuvuodesta 1933 eduskunnassa päätettiin, että valtion rahoittamilta

---

⁴²¹ Siironen 2012, 181–183.

⁴²² Siironen 2012, 182.

⁴²³ Ajan Suunta 19.2.1934, 3. Vastaavia Simojoen näkemyksiä esim. Ajan Suunta 19.11.1934, 16.

⁴²⁴ Ajan Suunta 1.12.1934, 3 sekä Ajan Suunta 17.12.1935, 5.

⁴²⁵ Ajan Suunta 13.3.1933, 3.

⁴²⁶ Suuronen 1971, 82, 131; Vasara 1997, 627. Uola 1982, 297.

⁴²⁷ Ajan Suunta 23.9.1933, 6. Ajan Suunta 24.11.1934, 1.

⁴²⁸ Kotioja 2014, 51–53, 56–57.

oppilaitoksilta kiellettiin rahallinen tuki, mikäli niissä ilmeni poliittista kiihotusta ja kurittomuutta. Päätös suuntautui kouluissa ollutta Sinimustien toimintaa vastaan. Tämä herätti kyseenalaistusten puuskan IKL:n kansanedustajien keskuudessa eduskuntakeskustelussa tulo- ja menoarvioista vuodelle 1934 yhteydessä. Muun muassa puolueen edustajista L.P. Tapaninen väitti, ettei Sinimustia ollut tarkoitettu poliittiseksi järjestöksi sekä Hilja Riipinen pyrki puolestaan suuntaamaan huomion eduskuntakeskustelussa Sinimustien sijaan väitteeseen sosiaalidemokraattien harjoittamasta poliittisesta kiihotustyöstä nuorison keskuudessa.⁴²⁹ Myöhemmässä keväällä 1934 käydyssä eduskuntakeskustelussa Elias Simojoki syytti eduskuntaa ja opetusministeriötä koulurauhan rikkomisesta, kun ne kielsivät poliittisten pukujen käytön kouluissa.⁴³⁰ Ajan Suunnan kirjoituksessa nimimerkillä ”entinen opettaja” totesi puserolaista seuraavasti: ”Kouluista voidaan kieltää mustat puserot ja muut ulkonaiset merkit, mutta ei isänmaallista henkeä - Jumalanpelko ja isänmaanrakkaus ovat aina olleet koulujemme tukipylväitä.”⁴³¹ Sinimustat aiheuttivat kouluissa ristiriitaisia toimenpiteitä. Toisissa kouluissa Sinimustiin kuuluneita oppilaita käskettiin erota järjestöstä, esimerkiksi Kuopion tyttölyseon rehtori toimi näin.⁴³² Toisissa kouluissa Sinimustien toiminta hyväksyttiin, tähän vaikutti merkittävästi koulun rehtorin suhtautuminen IKL:ään.⁴³³ Sinimustat olivat käyttäneet koulujen tiloja myös kokoontumistarkoituksessa.⁴³⁴

IKL jäi lopulta hyvin kauas tavoitteestaan saada koko Suomen nuoriso kannattamaan aatettaan. Marjatta Suurosen mukaan suomenkielistä oppikoulunuorisoa oli lukuvuonna 1935–1936 noin 42 000, joista Sinimustia koululaisia oli reilut 2 300. Hänen mukaansa todellisuudessa Sinimustien määrä oli suurempi, sillä muutamat rehtorit pyrkivät estämään oppilaidensa Sinimustatoiminnan paljastumisen. Elias Simojoen mukaan valan tehneitä Sinimustia oli alkuvuodesta 1936 noin 5 500.⁴³⁵ Sinimustien toiminta lakkautettiin eduskunnan päätöksellä tammikuussa 1936 järjestön sekaannuttua Viron valkankaappaushankkeeseen. Sinimustat olivat tukeneet kapinaa suunnitelleita Viron kansallisradikaaleja vapseja ja toimittaneet näille muun muassa aseita.⁴³⁶ Roseliuksen, Silvennoisen ja Tikan mukaan ”Suomalaisille kansallismielisille radikaaleille Virosta tuli 1930-luvulla esimerkki autoritäärisen järjestelmään siirtymisestä. Vapsien avustamisen taka-ajatuksena oli saada samanlainen kehitys aikaan

---

⁴²⁹ Ajan Suunta 19.12.1933, 1, 3-6. Valtiopäivien pöytäkirjat 18.12.1933, 2093–2097, 2139–2142.

⁴³⁰ Ajan Suunta 14.2.1934, 5. Valtiopäivien pöytäkirjat 13.2.1934, 374–376.

⁴³¹ Ajan Suunta 22.2.1934, 3.

⁴³² Ajan Suunta 12.5.1935, 2.

⁴³³ Suuronen 1971, 138.

⁴³⁴ Heikkinen, Leino-Kaukiainen 2011, 233.

⁴³⁵ Suuronen 1971, 153, 155–156. Ajan Suunta 6.2.1936, 1.

⁴³⁶ Suuronen 1971, 142–146. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 299–305. Uola 1982, 305–309. Ajan Suunta 24.1.1936, 1.

Suomessakin.⁴³⁷ IKL koki merkittävän tappion Sinimustien Viron toimien seurauksena. Sen ”laillisuusperiaateesta” tuli entistä kyseenalaisempi, vallankaappaus Hankkeessa oli ollut mukana IKL:stä Simojoen lisäksi esimerkiksi Vilho Helanen.⁴³⁸ IKL:n johto oli tuominnut Sinimustien toiminnan ja sen taholta esitettiin vaatimuksia Simojoen erottamiseksi eduskunnasta.⁴³⁹ Politikoinnin kieltoa kouluissa ihmeteltiin kuitenkin Ajan Suunnassa muutama otteeseen.⁴⁴⁰

Sinimustien toiminnan lakkauttamisesta huolimatta IKL pyrki jatkossakin saamaan nuorisoa riiveihinsä. Puolue perusti uuden nuorisjärjestön, Mustapaidat, huhtikuun alussa 1936.⁴⁴¹ IKL:n nuorisokasvatustoiminta jatkui ja pysyi sille tärkeänä toimintamuotona aiemman nuorisjärjestön kiellosta huolimatta. Tosin sitä vastustettiin aiempaa enemmän kouluissa, esimerkiksi Tampereen lyseon oppilaita kiellettiin keväällä 1936 osallistumasta IKL:n järjestämään tilaisuuteen.⁴⁴²

4.4. Koulutusjärjestelmä vastaamaan ”ajan henkeä”

4.4.1. Isänmaallisuus, uskonnonopetus ja heimoaate koulujen ytimeen

Lapuan liikkeen ajama aatemaailma näkyi IKL:n koulutusnäkemyksissä erityisesti isänmaallisuuden ja uskonnollisuuden korostamisesta. Kuten Lapuan liikkeessä myös IKL:ssä vaadittiin lasten ja nuorten kasvatuksen olemista kristillis-isänmaallista.⁴⁴³ Vaatimukset tästä toistuivat usein Ajan Suunnan kirjoituksissa. Kustaa Kujanpää luonnehti Ajan Suunnassa keväällä 1933 ”Uuden sukupolven kasvatusta” kirjoituksessaan, että nuorten ja lasten opetuksen sekä kasvatuksen tulee pohjautua kristinuskoon ja isänmaalliskansalliselle pohjalle. Kujanpää perusteli tätä Suomen historialla ja kansallisen ajattelun levittämisen tarpeella: kansan henkinen ja aineellinen pohja perustui kristinuskolle sekä kansallisen näkemys laajentamisena ”koko Suomen heimoa” käsittäväksi näkemykseksi.⁴⁴⁴ IKL:n parissa nähtiin nuorison tehtävänä kansallisesti voimakkaan Suur-Suomen luominen ja IKL:n edistävän tätä tavoitetta.⁴⁴⁵

Nimimerkillä ”kansalainen” pohti Ajan Suunnassa keväällä 1933 IKL:n kansakoulupolitiikkaa. Hän näki, että kansakoulut kasvattavat siveellisesti lujan luonteen, luovat henkisiä edellytyksiä aineellisen

---

⁴³⁷ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 299.

⁴³⁸ Suuronen 1971, 145.

⁴³⁹ Uola 1982, 309.

⁴⁴⁰ Ajan Suunta 8.2.1936, 3. Ajan Suunta 10.2.1936, 6. Ajan Suunta 22.2.1936, 1. Ajan Suunta 14.3.1936, 2.

⁴⁴¹ Uola 1982, 310–311. Suuronen 1971, 150–152. Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 305.

⁴⁴² Ajan Suunta 27.3.1936, 1.

⁴⁴³ Ajan Suunta 15.2.1933, 1. Lapuan Päiväkäsky 2.12.1931, 5.

⁴⁴⁴ Ajan Suunta 8.3.1933, 3.

⁴⁴⁵ Ajan Suunta 19.4.1933, 3. Uola 1982, 294.

hyvinvoinnin saavuttamiseksi sekä kasvattavat kansaa pystyväksi idän hyökkäyksiä vastaan; näin kansakoulut olivat saaneet IKL:n arvostuksen. Kirjoituksessa kritisoitiin kansakoulujen kuitenkin joutuneen liiaksi puolueiden ohjailtaviksi ja kansakoulupolitiikalta puuttuvan kiinteyttä ja määrätietoisuutta. Kirjoittajan mukaan: ”Se, mitä kansamme ensimmäiseksi kansakoululta odottaa, on uutta henkeä: tehostettua uskonnonopetusta, Vänrikki Stoolin tarinain ja Maamme-kirjan hengen palauttamista jälleen kansakouluun.” Tämä henki tuli kirjoituksen mukaan ulottaa jatko-opetukseenkin saakka.⁴⁴⁶ Koulujen isänmaallisuushenkeä pohti nimimerkki J.S. jonka mukaan koulujen lukukirjat olivat alkaneet käymään penseämmiksi isänmaallisuudelle. Hän näki, että isänmaanhistorian opetuksen tulisi sytyttää nuorissa voimakas isänmaanrakkauden tunne ja koulujen opettajilla olevan isänmaallisen hengen herättämisessä keskeinen tehtävä. Toisessa kirjoituksessa nähtiin, että nuorison tulisi saada luettavakseen kansallisesti herättävää ja isänmaata korostavaa kirjallisuutta.⁴⁴⁷ Isänmaan hyväksi annettavaa uhrihenkeä tuli koulujen kasvattaa nuorisoon nimimerkki ”entisen opettajan” mukaan.⁴⁴⁸ Kirjoitukset vastasivat täysin Lapuan liikkeen aikaisia näkemyksiä.

Ajan Suunnan kirjoituksessa ”Nuoriso ja politiikka” Suomen koulutusjärjestelmä sai kirjoittajalta runsaasti kritiikkiä. Kirjoittajan mukaan kasvatus- ja valistusjärjestelmä oli luonut nuorison keskuuteen vapaamielisyyden, kansainvälisyyden, pasifismin ja sosialismin oppeja. Kasvatus- ja valistusjärjestelmän todettiin kirjoituksessa vieraantuneen kansallishengestä ja isänmaan rakkaudesta. Se tuli kirjoittajan mukaan uudistaa kansallisen elämän vaatimuksia tyydyttävälle kannalle.⁴⁴⁹ Tämä oli sinänsä erikoinen vaatimus sillä ajan koulutusjärjestelmä oli kyllä varsin kansallishenkinen 1930-luvun Suomessa.⁴⁵⁰ Kirjoitus kuvasti pikemmin IKL:n kannattajien pelkoa siitä, miten koulutusjärjestelmä voi vaikuttaa nuoriin. Ajan Suunnassa todettiin IKL:ää kannattaneen professori E.F. Simolan⁴⁵¹ kirjoituksessa, että ”Isänmaallisen hengen elähdyttämänä on kouluissamme, kansanopistoissamme ja yleensä siellä, missä nuorta sukupolveamme kasvatetaan, opetusta annettava.”⁴⁵² Nuorisoa pyrittiin innostamaan osallistumaan kansanopistojen kursseille, sillä niiden toiminnan pohja nähtiin isänmaallisen hengen kasvattamisessa.⁴⁵³ Ajan Suunnan kirjoituksessa nuorison retkeilytoiminta Suomessa ja retkillä tapahtuva oppimistoiminta nähtiin antoisampana kuin koulussa tapahtuva oppiminen myös

---

⁴⁴⁶ Ajan Suunta 6.5.1933, 3.

⁴⁴⁷ Ajan Suunta 25.7.1933, 3. Ajan Suunta 9.10.1933, 2.

⁴⁴⁸ Ajan Suunta 22.2.1934, 3.

⁴⁴⁹ Ajan Suunta 7.3.1934, 6.

⁴⁵⁰ Esim. Kivinen 1988, 171–173. Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 201.

⁴⁵¹ Uola 1982, 181.

⁴⁵² Ajan Suunta 17.6.1933, 2.

⁴⁵³ Ajan Suunta 29.9.1933, 6.

isänmaallisuuden kasvattamisen kannalta.⁴⁵⁴ Ajan Suunnassa nähtiin, että isänmaalliskansallinen herätystyö ja valmennus tulivat aloittaa lapsen varhaisista vuosista. IKL:ssä perheiltä odotettiin kristillistä maailmankatsomusta.⁴⁵⁵ Lehtori Osmo Aulamo, joka oli IKL:n edustajaehdokas Pohjois-Hämeen 1. vaalipiiristä kesän 1936 eduskuntavaaleihin, vaati, että nuorisolle tuli siirtää valkoisen Suomen henki. Tällä hän tarkoitti, että nuorison tuli olla yksimielisiä, lujaa puolustustahtoa, kansallista mieltä ja kristillis-siveellistä maailmankatsomusta omaavia.⁴⁵⁶

Koulujen uskonnonopetus oli vielä IKL:n aikana lehdissä jossain määrin esillä, mutta aihepiiristä ei kirjoitettu enää tuolloin vastaavissa määrin kuin Lapuan liikkeen lehdistössä. Kuten Lapuan liikkeellä, IKL:llä oli myös toiminnassaan mukana paljon papistoa, erityisesti heränneitä.⁴⁵⁷ IKL:n lehdissä jatkettiin uskonnonopetuksen aseman korostamisen vaatimuksia kouluissa eivätkä kirjoitukset merkittävästi eronneet Lapuan liikkeen lehdistön kirjoituksiin verrattuna. Aihepiiriin liittyen olivat henkilötkin pääasiassa samat. Opettaja Kustaa Kujanpää toi Ajan Suunnassa esille vaatimuksensa siitä, että uskonnotonta koulupolitiikkaa oli vastustettava.⁴⁵⁸ K.R. Kares puhui Lapuan pappeinkoukussa kansankirkontehtävistä alkuvuodesta 1933. Hän jatkoi samojen näkemysten esittämistä kuin Lapuan liikkeen aikana muun muassa Kareksen mukaan kansankirkon tuli opetustehtävässään pitää luja ote koko kansaan. Kares näki Ruotsin tilanteen koulujen uskonnonopetuksen osalta vaarallisena esimerkkinä, sillä hänen mukaansa Ruotsissa uskonnonopetus oli kouluissa huonolla mallilla kirkon höllennettyä siitä otteensa ja ”marxilaisten ja kulttuuriliberalistien” alkaessa vaikuttaessa siihen.⁴⁵⁹

K.R. Kares totesi myöhemmässä Ajan Suunnassa olleessa kirjoituksessaan Isänmaallisesta kansanliikkeestä ja kristillisyydestä, että kansanliike oli vaatinut uskonnollisen kasvatuksen tehostamista kouluissa, koska koululaitos ei ollut tuonut sitä siveellistä nousua, mitä siltä odotettiin ja se oli väheksynyt uskonnonopetuksen asiaa.⁴⁶⁰ Kirkkoherra Vihtori Varpion mukaan oppikoulut eivät antaneet riittävää osaamista kristinuskosta. Ajan Suunnassa olleessa lausunnossaan tammikuussa 1933 hän vaati Lapuan liikkeen hengessä, että ” - - kansanliikkeen yli kaksi vuotta sitten valtioneuvostoon jättämät koulujen ja seminaarien kristillistä kasvatusta koskevat aloitteet saavat pikaisen myönteisen ratkaisun ja että tri Mantereen komitean hankkeet uskonnonopetuksen heikentämiseksi päättävästi ja

---

⁴⁵⁴ Ajan Suunta 12.5.1934, 4.

⁴⁵⁵ Ajan Suunta 10.1.1935, 3.

⁴⁵⁶ Ajan Suunta 27.6.1936, 4.

⁴⁵⁷ Autio 1986, 326.

⁴⁵⁸ Ajan Suunta 28.12.1932, 2.

⁴⁵⁹ Ajan Suunta 5.1.1933, 1, 2.

⁴⁶⁰ Ajan Suunta 4.2.1933, 7, 8.

jyrkästi torjutaan.”⁴⁶¹ IKL:n Mikkelin läänin edustajaehdokas eduskuntavaaleissa 1933 ollut Kaarlo Salovaara totesi Ajan Suunnan kirjoituksessaan seuraavasti: ”Koulu alusta loppuun saakka on säilytettävä vanhalla kristillisellä pohjalla. Kansakoululla on menestymisen mahdollisuus vain tällä ehdolla.”⁴⁶² Elias Simojoki oli huolissaan oppikoulukomitean suunnitelmista uskonnonopetukseen liittyen. Simojoki totesi, että komiteasta puuttuivat oikeistolaiset ja kristillisen opetuksen asiantuntijat. Komitean mietintö tuli Simojoen mukaan vähentämään oppikoulujen uskonnonopetusta ja poistamaan rukoilemisen kouluista. Hän näki tämän varsin negatiivisesti ja tulkitsi esityksen eduskunnassa läpi mennessä johtavan uskonnonopetuksen poistamisen oppikouluista kokonaan.⁴⁶³ Komitea mietintöä vastustanut kirkkopäivien julkilausuma julkaistiin Ajan Suunnassa alkuvuodesta 1934.⁴⁶⁴ Kirkollisten tahojen ja IKL:n tavoitteet olivat yhtenäiset koulujen uskonnonopetuksen suhteen, kuten oli ollut IKL:n edeltäjän toiminta-aikana.

Ylipäänsä kristillinen koulutus ja kasvatustoiminta saivat huomiota Ajan Suunnassa. Yksittäiset herränäkristilliset kansanopistot esimerkiksi Eurajoen kristillinen kansanopiston ja Portaanpään kristillinen kansanopiston kurssitoimintaa mainostettiin lehdissä.⁴⁶⁵ Uskonnollinen itseopiskelu ja opintokerhoto Agricola-seurassa, pyhäkoulujen toiminta sekä seurakuntien nuorisokerhot saivat myös huomiota Ajan Suunnassa.⁴⁶⁶ Koulujen uskonnonopetukseen suunnatuista kirjoista oli esitelmiä Ajan Suunnassa.⁴⁶⁷ Uskonnonopetuksen vähentämistä ja koulujen siveysoppia sen tilalla vastustettiin IKL:n taholta.⁴⁶⁸ Esimerkiksi loppu kesästä 1935 IKL:n edustajakokouksen alustuksessa K. R. Kares puhui IKL:n uskonnollisesta pohjasta. Kouluihin liittyen Kareksen mukaan kristillisyyttä tunnustavassa valtiossa kouluissa tuli antaa opetusta kaikille oppilaille kristillisessä uskossa. Hänen mielestään oppilaiden vanhemmille sai jäädä valinnan varaa vain siten, että oppilas saisi koulussa vanhempiensa kristinuskon tunnustuksen mukaista opetusta. Siveysoppia Kares ei hyväksynyt vaihtoehtona uskonnonopetukselle kouluissa.⁴⁶⁹

---

⁴⁶¹ Ajan Suunta 24.1.1933, 1.

⁴⁶² Ajan Suunta 22.6.1933, 4.

⁴⁶³ Ajan Suunta 22.6.1933, 6.

⁴⁶⁴ Ajan Suunta 12.1.1934, 1.

⁴⁶⁵ Ajan Sana 18.8.1932, 4. Ajan Suunta 2.9.1933, 6. Ajan Suunta 7.9.1933, 2. Suomen kansanopistoyhdistys 1975, 16–18 ja 144–145.

⁴⁶⁶ Ajan Suunta 7.12.1932, 6. Ajan Suunta 8.2.1934, 2. Ajan Suunta 5.6.1934, 1. Ajan Suunta 4.6.1934, 1, 5. Ajan Suunta 16.1.1935, 4.

⁴⁶⁷ Ajan Suunta 2.9.1933, 2.

⁴⁶⁸ Ajan Suunta 29.11.1934, 3.

⁴⁶⁹ Ajan Suunta 5.8.1935, 1-2.

IKL oli saanut heimoaatteensa AKS:ltä ohjelmaansa⁴⁷⁰. Tämä näkyi kirjoitteluna heimo-opetuksen saamiseksi kouluihin. Ajan Suunnassa kirjoitettiin Inkerin Liiton esittämästä valittelusta liittyen oppikoulukomitean mietintöön, jossa ei ollut otettu huomioon heimo-opetusta. Liiton kerrottiin vaatineen, että heimo-opetukseen kiinnitettäisiin huomiota koulujen opetussuunnitelmia laadittaessa.⁴⁷¹ Heimoasian kerrottiin olleen esillä myös kansakoulukokouksen ohjelmassa.⁴⁷² Ajan Suunta uutisoi kesällä 1934 Heimojärjestöjen, näihin kuului esimerkiksi AKS, tekemästä kirjelmästä valtioneuvostolle. Siinä anottiin heimo-opetuksen vakiinnuttamista ja parantamista oppikouluissa sekä vironkielen opiskelusta pakollista yhdellä lukioluokalla suomen kielen ohella.⁴⁷³

4.4.2. Oppilaitosten kustannukset

Kouluihin käytettyjen valtionvarojen suuruus aiheutti IKL:n lehdessä kritiikkiä, tosin varoja haluttiin myös sen taholta jakaa joillekin oppilaitoksille. Näkökulmat olivat tässä suhteessa ristiriitaisemmat kuin Lapuan liikkeellä. Hilja Riipinen pyrki eduskunnassa kohentamaan yksityisten oppikoulujen rahoitusta ja saamaan sen samalle tasolle kuin ennen lamakautta. Taustalla vaikutti myös Riipisen toimijuus Lapuan yhteiskoulussa.⁴⁷⁴ Ajan Suunnassa todettiin, että yksityisoppikoulujen taloudellisen aseman heikentäminen oli rapauttanut monia koulurakennuksia, nostanut oppilaiden lukuvoimaksuja, alentanut opettajien palkkoja sekä heikentänyt koulujen välineistön, kirjastojen ja koulujen täydennysmahdollisuuksia.⁴⁷⁵ Riipinen puhui eduskunnassa kuitenkin myös kansakoulujen oppilaille ilmaisten oppikirjojen jakoa vastaan kasvatuksellisiin syihin vedoten. Hän näki oppikirjojen vapaan jakamisen kasvatuksellisesti vaarallisena tekona, sillä tämä vähentäisi Riipisen mukaan kunnioitusta oppikirjoja ja samalla koulussa annettavaa oppia kohtaan.⁴⁷⁶

Ajan Sanan kolumnisti J.W. Tuura näki kansakoululaitoksen tulevan liian kalliiksi valtiolle ja kunnille. Hän kritisoi erityisesti sitä, että kansakoulujen menoarviot olivat ylittyneet miljoonilla markkoilla vuosittain.⁴⁷⁷ Ajan Suunnassa todettiin kesällä 1933, että oppivelvollisuuslaki ja laki kansakoululaitoksen kustannuksista säädettiin kevytmielisellä tavalla ja niistä tuli tinkiä kuntien pelastamiseksi vararikolta.⁴⁷⁸ IKL:ssä ei kannatettu erityisemmin valtion varojen antamista kansakoululaitokselle.

---

⁴⁷⁰ Roselius, Silvennoinen, Tikka 2016, 237. Uola 1982, 44 ja 82.

⁴⁷¹ Ajan Suunta 14.9.1933, 3.

⁴⁷² Ajan Suunta 15.6.1934, 4.

⁴⁷³ Ajan Suunta 10.7.1934, 1.

⁴⁷⁴ Sulamaa 1995, 79–80. Autio 1986, 282–283. Ajan Suunta 7.2.1935, 5. Ajan Suunta 16.3.1935, 4.

⁴⁷⁵ Ajan Suunta 21.3.1935, 5.

⁴⁷⁶ Ajan Suunta 7.10.1933, 7. Valtiopäivien pöytäkirjat 6.10.1933, 357.

⁴⁷⁷ Ajan Sana 7.6.1932, 2.

⁴⁷⁸ Ajan Suunta 23.6.1933, 3.

Tästä kertoi muun muassa Ajan Suunnan kirjoitus kansakoululaitoksen kustannuspolitiikasta, jossa todettiin: ”Valtion varoja tarvitaan oppivelvollisuuden kehittämisen kannalta tuiki kipeästi vain todellisiin, ankarasti säännösteltyihin menoihin - -.”⁴⁷⁹ IKL:n kansanedustajien parissa esimerkiksi supistettu kansakouluratkaisu sai kannatusta.⁴⁸⁰ Puolestaan Haminaan vaadittiin rakennutettavaksi uusi lyseorakennus lehdessä.⁴⁸¹ Kansanopistojen rakennuttaminen vei myös liikaa valtion varoja Ajan Suunnan mukaan.⁴⁸² IKL:ssä pyrittiin torjumaan akateemisen (henkisen) alan työttömyyttä eduskunta-aloitteella alkuvuodesta 1934. Siinä nähtiin kestävämmänä tilanne, jossa pitkistä koulutuksesta valmistuneet saattoivat päätyä useammaksi vuodeksi työttömiksi. Aloitteessa pyydettiin hallitusta selvittämään tilanne ja harkitsemaan keinoja sen poistamiseksi.⁴⁸³ Yhtenä syynä tälle nähtiin muun muassa oppikouluopettajien määrällisesti liiallinen kouluttaminen, puolestaan kansakouluopettajiksi valmistumista vaadittiin tehostettavan lehdessä.⁴⁸⁴ Yksityisoppikoulujen taloudellisesta tilanteesta oltiin Ajan Suunnassa huolestuneita vielä loppu vuodesta 1935 sekä alku vuodesta 1936.⁴⁸⁵

4.4.3. Oppilaitosten toiminta

Ajan Sanan kirjoituksessa korostettiin perheen ja kodin merkitystä lasten kasvatuksessa ja koulutuksessa. Siinä nähtiin, että tiedollisen opetuksen ja kouluopetuksen siveellistä vaikutusta oli yliarvioitu.⁴⁸⁶ IKL:n järjestöpuvun käyttökiellot oppilaitoksissa aiheuttivat kirjoittelua Ajan Suunnassa loppu vuodesta 1933. Lehden mukaan Kajaanin opettajaseminaarin oppilaista useat olivat esiintyneet IKL:n mustissa järjestöpuvuissa ja kouluhallituksen kieltäneen puseroiden käyttämisen niin koulussa kuin sen ulkopuolella. Tälle kieltoesitykselle ei löytynyt ymmärrystä kirjoituksessa.⁴⁸⁷ Myös Hilja Riipinen ihmetteli mustien pukujen ja sinisten solmioiden käyttökieltoa kouluissa. Riipisen mukaan Suomen kouluissa ei ole ollut tapana puuttua koululaisten pukeutumiseen ja hän kiistää niiden yhteyden puoluemerkkeihin. Riipisen mielestä mustapuku ja sininen solmio ” - - ovat tunnuste isänmaanrakkaudesta, uhrivalmiudesta, kansallisesta mielestä ja uskonnon kunnioittamisesta.”⁴⁸⁸ Väite puvun epäpoliittisuudesta oli kirjoituksessa hataralla pohjalla. Opettajia pyrittiin lehdessä saamaan

---

⁴⁷⁹ Ajan Suunta 17.11.1933, 1 ja 4.

⁴⁸⁰ Ajan Suunta 23.9.1933, 2 sekä Ajan Suunta 30.9.1933, 2, 7. Valtioapäivien pöytäkirjat 29.9.1933, 294–298.

⁴⁸¹ Ajan Suunta 18.9.1933, 3-4.

⁴⁸² Ajan Suunta 1.7.1933, 3.

⁴⁸³ Ajan Suunta 12.2.1934, 4. Valtioapäivien pöytäkirjat 1934 (liitteet), 184. Aihepiiristä kirjoitus vielä Ajan Suunnassa 10.9.1934, 5.

⁴⁸⁴ Ajan Suunta 2.1.1934, 3 ja Ajan Suunta 24.10.1935, 3.

⁴⁸⁵ Ajan Suunta 15.10.1935, 3. Ajan Suunta 25.11.1935, 4. Ajan Suunta 29.2.1936, 3.

⁴⁸⁶ Ajan Sana 31.8.1932, 3.

⁴⁸⁷ Ajan Suunta 7.11.1933, 3.

⁴⁸⁸ Ajan Suunta 27.11.1933, 3.

myös mukaan IKL:n toimintaan. Järjestöön kuulunut naisopettaja kirjoitti Ajan Suunnassa kehottaen opettajia irtautumaan ”laillisuusrintamasta” ja liittymään IKL:n riveihin. Hän vetosi niin isänmaahan, jumalaan, heimoveljiin kuin 1918 sodan perinnön säilyttämiseen kirjoituksessaan.⁴⁸⁹ Ajan Suunnassa syytettiin Opettajain lehteä puoluemielen levittämisestä sosialistien ja edistysmielisten hyväksi. Kirjoituksessa pyrittiin epäsuorasti saamaan opettajia IKL:n aatteiden taakse esimerkiksi toteamalla, että opettajien tulisi olla puoluetisteluiden ulkopuolella ja uhrata itsensä isänmaalle.⁴⁹⁰

Hilja Riipinen analysoi IKL:n edustajakokouksessa pitämässään puheessa kesällä 1934 koulujärjestelmää kokonaisuutena. Hänen mukaansa kasvatustoiminta tuli uudistaa perinpohjaisesti IKL:n toimintaperusteiden mukaan.⁴⁹¹ Riipisen mielestä koulutuksessa tarvittiin ainoastaan kansallista sivistystä ja hän ylisti AKS:n ja NYKS:n harjoittamaa heimohengen innoittamaa herätystyötä, jonka pohjalle puhujan mukaan tuli määrätietoisesti ohjata niin henkisen työn koulutus ja kansanvalistustyö. Kaiken koulutiedon tuli Riipisen mielestä palvella tätä kansallista sivistystä, kouluissa tuli lisätä tunne-elämää, uskonnollista mielenlaatua ja luonnetta kasvattavia oppiaineita sekä kädentaitoa ja ruumiinkuntoa kehittäviä oppiaineita. Riipinen puolusti puheessaan kahdeksan vuotista oppikoulua suunniteltua kuusi vuotista koulua vastaan ja totesi Suomessa olleen liikaa oppikouluja. Riipisen mukaan: ”- - me tarvitsemme enemmän joko kansakouluun tahi oppikoulun keskikouluun pohjautuvia ammattikouluja ja oppikouluun käytännöllisiä linjoja, joilla ei vaadita ylioppilastutkintoa.”⁴⁹² Riipisen puhe viesti koulujen kansallisen kasvattamisen merkityksen lisäämistä ja IKL:n vaatimusta koulutoimen järjestämisestä käytännöllisen elämän vaatimukset huomioiden.⁴⁹³ Nuorisoa haluttiin ohjata kouluttautumaan käytännön läheisiin töihin akateemisten alojen sijaan. Ammattikoulut sekä teknilliset koulut ja oppilaitokset nähtiin tässä tärkeinä toimijoina.⁴⁹⁴ Esimerkiksi oppikoulujen linjajako sai kritiikkiä Ajan Suunnassa siitä, että siinä ei ollut otettu huomioon Suomen tuolloista pääelinkeinoa, maataloutta.⁴⁹⁵ Ammattikoulujen vähyydestä suhteessa oppikouluihin kirjoitettiin jo Ajan Sanassa 14.6.1932.⁴⁹⁶

---

⁴⁸⁹ Ajan Suunta 3.10.1933, 3.

⁴⁹⁰ Ajan Suunta 15.11.1933, 4.

⁴⁹¹ Sulamaa 1995, 81.

⁴⁹² Ajan Suunta 14.7.1934, 1-2. Riipisen näkemys koulujärjestelmän uudistamisesta myös Ajan Suunta 14.2.1935, 3. Valtioapäivien pöytäkirjat 13.2.1935, 55–57.

⁴⁹³ Ajan Suunta 15.2.1933, 1. Sulamaa 1995, 81.

⁴⁹⁴ Ajan Suunta 19.1.1935, 5; Ajan Suunta 19.3.1935, 3. Ajan Suunta 30.4.1936, 5.

⁴⁹⁵ Ajan Suunta 20.11.1933, 3.

⁴⁹⁶ Ajan Sana 14.6.1932, 2.

Ammattikoulujen määrän lisääminen nähtiin yhtenä keinona ratkoa ”ylioppilastulva” – ongelma.⁴⁹⁷ Filosofian tohtori Vilho Annala oli IKL:n edustajakokouksessa 7.7.1934 pohtinut ammattikasvatuksen osaa työväenkysymykseen liittyen. Annalan mukaan nuorisoa tuli ohjata alkeisopetuksesta käytännöllisten elinkeinojen alalle. Hän näki, että valtion ja kuntien tuli yhdessä työnantajien kanssa huolehtia, että kaikilla oli mahdollisuus perusteellisesti oppia jokin ammatti. Annala totesi, että kansakoulun jälkeen nuoret tuli sijoittaa ainakin osaksi vuotta tuottavaan työhön.⁴⁹⁸ Eduskunnan keskusteluissa Jyväskylään perustettavasta kasvatusopillisesta korkeakoulusta sai hake kannatusta IKL:n kansanedustajien taholta loppu vuodesta 1933.⁴⁹⁹ Ympäri Suomen olleista oppilaitosten merkkipäivistä ja niiden perustamisista uutisoitiin vaihtelevasti Ajan Suunnassa. Esimerkiksi elokuun lopulla 1933 uutisoitiin Mustialan maanviljelys- ja meijeriopiston siirtymisestä Helsingin yliopiston yhteyteen kuluneeksi 25 vuotta, Oulun lyseon 50 vuosijuhlista sekä kansalaisopiston perustamisesta Jyväskylään.⁵⁰⁰ Määrällisesti näissä uutisissa korostuivat kristilliset oppilaitokset, lyseot, kansanopistot, maatalousoppilaitokset sekä ylioppilaskuntien juhlat. Lehdessä suositeltiin ja mainostettiin myös erityisesti kristillishenkisiä oppilaitoksia.⁵⁰¹

Koulujen historian opetus sai kritiikkiä Ajan Suunnassa keväällä 1935. Nimimerkki Y.S. totesi, että kouluissa opetettu kansan historia on epätarkkaa ja harhaanjohtavaa. Kirjoituksessa kaivattiin kansallisempaa näkökulmaa historiaan vieraiden katsantokantojen tilalle, jotka kirjoittajan mukaan alistavat kansallisen edun.⁵⁰² Poliittista - ja sotahistoriaa tuli korostaa historian opetuksessa Ajan Suunnan mukaan.⁵⁰³ Oppilaitosten epäkohtiin kiinnitettiin huomiota Ajan Suunnassa nimimerkki ”maalaispedagogi” toimesta. Hän näki, että koulujen perustamisen osalta vallitsi anarkia, joka aiheutti jatkuvaa henkisen alan työttömyyttä; kaupungeissa olevan liikaa kouluja ja maaseudulla puolestaan liian vähän, minkä seurauksena nuoret suuntautuivat oppikoulujen kautta liikaa opillisille aloille. Oppikoulujen oppisuunnitelmat nähtiin myös liian hajanaisina.⁵⁰⁴

IKL:n koulutusjärjestelmään liittyvät näkemykset olivat moninaisempia kuin Lapuan liikkeellä. Tätä selitti IKL:n toiminnassa koulutuksen korostunut asema verrattuna edeltäjänsä. Yhtenäisyyttä

---

⁴⁹⁷ Ajan Sana 29.8.1932, 2. Vastaavia näkemyksiä Riipiseltä Ajan Suunta 11.11.1933, 8. Ajan Suunta 13.11.1933, 4. Sulamaa 1995, 80–81.

⁴⁹⁸ Ajan Suunta 10.7.1934, 2.

⁴⁹⁹ Ajan Suunta 11.11.1933, 8 sekä 25.11.1933, 5. Valtiopäivien pöytäkirjat 10.11.1933, 705–708. sekä 24.11.1933, 968–971.

⁵⁰⁰ Ajan Suunta 29.8.1933, 1 ja 3. Ajan Suunta 31.8.1933.

⁵⁰¹ Ajan Suunta 21.8.1933, 4.

⁵⁰² Ajan Suunta 8.3.1935, 7. Kansallisempaa historian opetusta halusi kouluihin myös Elias Simojoki. Siironen 2012, 52.

⁵⁰³ Ajan Suunta 30.12.1933, 2.

⁵⁰⁴ Ajan Suunta 2.1.1936, 5.

IKL:llä ja Lapuan liikkeellä oli paljon koulunäkemyksissään, keskeisimpinä vasemmistolaisen koulustoiminnan vastaisuus, pyrkimys maanpuolustusopetuksen saamisesta kouluihin sekä isänmaallisen ja uskonnollisen hengen korostaminen oppilaitoksissa. Molemmat tahot suhtautuivat kielteisesti oppivelvollisuudesta johtuviin kustannuksiin valtiolle ja kunnille, mutta IKL:ssä oltiin myös valmiita tukemaan oppilaitoksia ja opettajia rahallisesti. Ammatillisiin kouluihin suhtauduttiin molempien pää-äänenkannattajien kirjoituksissa myönteisesti. Merkittävimmäksi eroksi IKL:n ja Lapuan liikkeen näkemyksiin oppilaitoksiin liittyen olivat oppilaitosten kielikysymys.

5. IKL ja kiista oppilaitosten kielikysymyksistä

Isänmaallisen kansanliikkeen omaksuma aitosuomalaisuus näkyi voimakkaasti sen kannanotoissa Suomen oppilaitosten kieliolosuhteisiin liittyen.⁵⁰⁵ Keskeiseksi kysymykseksi nousi vaatimus Helsingin yliopiston suomalaistamisesta, missä IKL oli yhdessä maalaisliiton, kokoomuksen sekä aitosuomalaisen ylioppilasnuorison kanssa vaatimassa oppilaitoksen täydellistä suomalaistamista.⁵⁰⁶ Kielikiistalla oli Suomessa pitkät juurensa, esimerkiksi ensimmäiset puoluerakenteet muodostuivat 1800-luvun loppupuolella kielijaottelun pohjalta.⁵⁰⁷ Yliopiston kielikysymyksen kärjistymiseen 1930-luvulla vaikutti 1920-luvulla perustettu AKS sekä tuolloin muotoutunut aitosuomalaisuuden aatesuuntaus, jonka keskeiseksi tavoitteeksi muodostui valtionyliopiston täydellinen suomalaistaminen.⁵⁰⁸

Ruotsinkielisten koulujen ja suomenkielisten koulujen väliset suhteet olivat tulleet esille jo Lapuan liikkeen toiminta-aikana sen lehdistössä. Vuoden lopulla 1930 Ajan Sanassa kirjoitettiin kahteen otteeseen Kristiinan ruotsinkielisen yhteiskoulun asemasta. Kirjoituksissa oltiin huolissaan ruotsinkielisten väestönosien sivistystarpeiden täyttymisestä ja vaadittiin molempien kieliryhmien kohteluun tasapuolisuutta.⁵⁰⁹ Tuolloin näkyi vielä se, että Lapuan liikkeessä oli korostettu kielisopua suomen ja

---

⁵⁰⁵ Aitosuomalaisia näkemyksiä oppilaitosten kielikysymyksiin esim. Hämäläinen 1968, 107–109. Uino 1989, 193–195. Valtonen 2018, 235.

⁵⁰⁶ Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 150–151. Autio 1986, 236. Alapuro 1973, 149. Uola 1982, 218–222. Hämäläinen 1968, 208–209.

⁵⁰⁷ Borg 1965, 8-9. Mickelsson 2015, 38–39.

⁵⁰⁸ Autio 1986, 362–363. Klinge 1968, 53–55. Hämäläinen 1968, 106–107.

⁵⁰⁹ Ajan Sana 16.12.1930, 5 sekä Ajan Sana 18.12.1930, 4.

ruotsin kielisten välillä⁵¹⁰, mutta merkkejä kielisovun järkkymisestä oli havaittavissa sen pää-äänenkannattajan kirjoituksissa syksyllä 1931 ja alkuvuodesta 1932. Matti Klinge totesi tutkimuksessaan Helsingin ylioppilaskunnan historiasta, että Lapuan liike oli saavutettuaan tavoitteensa kommunismin kieltämisestä lähentynyt kielinäkökuulmissaan aitosuomalaisuutta.⁵¹¹ Vilhelm Tuura käsitteli Ajan Sanan kolumnissaan ruotsinkielisen ja suomenkielisen koulun välejä esimerkkinä ruotsinkielisiä enemmistössä oleva Tenholan kirkonkylä. Sinne oli perustettu yksityinen suomenkielinen kansakoulu ruotsinkielisten koulujen rinnalle. Kolumnin mukaan työnantajat olivat painostaneet työntekijöitään erottamisella, jos he laittaisivat lapsensa suomalaiseen kouluun ja näin useat lapset eivät olleet uskaltaneet mennä tähän kouluun. Tuura väitti, että vastaava tilanne oli tapahtunut useassa paikassa Suomessa ja kritisoi Tenholan ruotsinkielisiä kielirauhan rikkomisesta.⁵¹²

Ongelmista suomenkielisten koulujen suhteen enemmistöltään ruotsinkielisissä kunnissa uutisoitiin Ajan Sanassa 11.9.1931. Siinä todettiin ylioppilaiden aloittamaan keskeneräiseen tutkimukseen vedoten, että lain mukaan tarvittaisiin yhteensä 20 uutta suomenkielistä kansakoulua tutkittuihin kuntiin. Lehti uutisoi muutama päivä myöhemmin, että tutkimuksen perusteella kouluhallitus oli lähettänyt tutkimuksessa olleiden ruotsinkielisten kuntien koulutarkastajille määräyksen selvittää ja puuttua kuntien kansakoulujen epäkohtiin.⁵¹³ Myös Helsingin yliopiston kielikysymys oli Vilhelm Tuuran kirjoituksen kohteena. Hän kritisoi yliopiston julkaiseman suomenkielisen almanakan heikkoa suomen kielen tasoa. Tuura kirjoitti yleisessä tiedossa olleen sen, että valtionyliopiston suomenkieliset ylioppilaat saivat sietää kielensä kaltoinkohtelua yliopistossa ja myöhemmästä kirjoituksestaan hän näki oikeutettuna vaatimukset kunnollisesta suomen kielisestä opetuksesta yliopistolla.⁵¹⁴ Tuuran kirjoituksista välittyi aitosuomalaisuutta myötäilevä kanta oppilaitoksiin liittyen. Helmikuussa 1932 lehdessä seurattiin eduskuntakeskustelua yliopistokiistan ympärillä ja aitosuomalaisten ylioppilaiden luentolakkoa.⁵¹⁵ Lapuan liikkeen lakkautuksen jälkeen ja IKL:n perustamisen myötä kielikysymys oppilaitoksissa alkoi varsinaisesti aihepiirinä korostua lehdissä.

---

⁵¹⁰ Hämäläinen 1968, 185. Nygård 1982, 84. Autio 1986, 235.

⁵¹¹ Klinge 1968, 171.

⁵¹² Ajan Sana 31.8.1931, 2.

⁵¹³ Ajan Sana 11.9.1931, 1 sekä Ajan Sana 15.9.1931, 1. Tutkimukset toteutettiin AKS:n aloitteesta (Uino 1989, 215–216).

⁵¹⁴ Ajan Sana 9.1.1932, 2. Ajan Sana 22.2.1932, 3.

⁵¹⁵ Ajan Sana 13.2.1932, 2. Ajan Sana 20.2.1932, 1. Ajan Sana 27.2.1932, 4.

5.1. Oppilaitosten kieliolosuhteiden kyseenalaistaminen

IKL sai ohjelmaansa näkemykset kieli- ja kansallisuuspolitiikkaansa AKS:ssä vaikuttaneilta henkilöiltä. Mikko Uolan mukaan ”aitosuomalaisesta kielipolitiikasta tuli eräs IKL-järjestön tunnetuimmista ohjelmakohdista”.⁵¹⁶ AKS:n keskeisenä tavoitteena oli koululaitoksen ja virkamieskunnan suomalaistaminen, kielitaistelu oli rakentanut sille valta-aseman ylioppilasmaailmassa 1920-luvun aikana.⁵¹⁷ IKL omaksui pian perustamisensa jälkeen saman linjan ja vetosi kielipolitiikassaan kansankokonaisuuden etuun sekä taisteli katsomuksensa mukaan kansallisen Suomen puolesta.⁵¹⁸ IKL:n kritiikki ruotsinkielistä koulutustoimintaa kohtaan voimistui Helsingin yliopiston kielikiista kärjistyessä 1930-luvulla. IKL:n toimintaperusteiden mukaan ”Suomen kansalainen on vain se kansakunnan jäsen, joka tunnustaa kuuluvansa kansamme yhteisin veri-, kohtalo- ja kulttuurisitein.”⁵¹⁹ IKL oli myös eduskuntaan päästyään ensimmäisissä aloitteissaan vaatimassa hallitusmuodon muuttamista niin, että suomi olisi maan ainoa kansalliskieli sekä Helsingin yliopiston täydellistä suomalaistamista.⁵²⁰ Vaatimustaan suomen kielen muuttamisesta ainoaksi kansalliskieleksi jättäen ruotsin kielelle vain paikalliskielen oikeudet IKL:n eduskuntaryhmä perusteli aloitteessaan sillä, että kaksikielisyys oli valtiolle taakka, joka aiheutti hankaluuksia ja lisäkustannuksia. Aloitteessa vedottiin myös ruotsinkielisten vähäiseen määrään suomenkielisiin verrattuna.⁵²¹

IKL pyrki selvästi heikentämään ruotsin kielisten asemaa yhteiskunnassa, puolueessa nähtiin ruotsinkieliset myös suoraan ruotsalaisina ja pyrittiin luomaan vastakkainasettelua suomenkielisten ja ruotsinkielisten välille, mikä välittyi Ajan Suunnasta. Ruotsinkieliset hyväksyttiin IKL:ssä vain, mikäli he tunnustivat olevansa kansallisuudeltaan suomalaisia.⁵²² Ruotsinkielisen sivistyksen nähtiin syrjäytyvän tulevaisuudessa suomalaisen sivistyksen tieltä.⁵²³ Ajan Suunnassa pyrittiin kiistämään IKL:n aloitteiden supistava vaikutus ruotsinkielisten opintomahdollisuuksien kannalta.⁵²⁴ Esimerkiksi nimi-merkki J. S. totesi kirjoituksessa ”Suomen nuorison kansallinen ja valtiollinen päämäärä”, että maan pieni ruotsinkielinen vähemmistö suhtautui vihamielisesti suomalaisen kulttuurin edistämiseen ja

---

⁵¹⁶ Uola 1982, 80.

⁵¹⁷ Virtanen 2001, 138–140. Klinge 1968, 81. Hämmäläinen 1968, 117–118. Eskelinen 2004, 209. Uola 2011, 29, 84–85.

⁵¹⁸ Uino 1989, 218–220. Uola 1982, 82. Eskelinen 2004, 328–329. IKL:ssä nähtiin, että kielikysymys oli yksi merkittävä este sen tavoitteelle kansallisesti sisään- ja ulospäin voimakkaasta, yhtenäisestä Suomesta. Ajan Suunta 7.2.1935, 3.

⁵¹⁹ Ajan Suunta 15.2.1933, 1.

⁵²⁰ Ajan Suunta 15.9.1933, 1. Valtiopäivät 1933 Liitteet, 7-8 ja 23–27.

⁵²¹ Ajan Suunta 15.9.1933, 1. Valtiopäivät 1933 Liitteet, 7-8. Ajan Suunnassa oli vedottu kielilainsäädännön uudistamisvaatimuksissa Tilastollisen päätoimiston tilastokatsauksiin Suomen kielisuhteista, Ajan Suunta 2.8.1933, 3.

⁵²² Ajan Suunta 13.10.1933, 3.

⁵²³ Ajan Suunta 1.2.1935, 3.

⁵²⁴ Ajan Suunta 29.9.1933, 3.

kansallinen nuoriso säilyttää taisteluasenteensa ruotsinkielisiä kohtaan niin kauan kuin väestönosa esiintyi ylimielisesti suomalaista kulttuuria ja suomen kielisiä kohtaan.⁵²⁵ Ajan Suunta uutisoi keväällä 1933 tapauksesta Kristiinan ruotsalaisella yhteiskoululla, jossa koulun henkilökunta ei ollut suostunut liputtamaan Suomen valtakunnan lipulla sisällissodan muistopäivänä. Uutisessa vaadittiin tästä johtuen valtion avun poistamista koululta.⁵²⁶ Kirjoitus, samasta koulusta kuin Lapuan liikkeen lehdistössä, oli luonteeltaan varsin eri sävyinen.

Ajan Suunnassa uutisoitiin suomen kielisten kansakoulujen kasvavasta määrästä ruotsinkielisillä alueilla Suomessa elokuussa 1933. Uutisen mukaan näille alueille tarvittaisiin lisää suomenkielisiä kouluja, mutta niiden perustamiseen ei ollut riittäviä rahallisia varoja. Kirjoituksessa väitettiin myös, että enemmistöltään ruotsia puhuvilla paikkakunnilla pyrittiin estämään suomen kielisten koulujen perustamista ja lapsien suomenkielistä koulua käyminen olleen esteenä vanhemmille työhön pääsyn kannalta.⁵²⁷ Kansakoululaisista tuli kiistaa ruotsinkielisten ja suomenkielisten koulujen välillä joillain paikkakunnilla, kuten Jepualla, jossa suomenkielisestä koulusta oli siirretty oppilaita ruotsinkieliseen kouluun. Tähän tapaukseen Ajan Suunnassa palattiin useampaan otteeseen esimerkkinä ruotsinkielisten epäoikeudenmukaisesta toiminnasta suomenkielisiä kohtaan kouluolosuhteissa.⁵²⁸ Näissä uutisissa nähtiin suoraan ruotsinkielisten toimivan väärin. Suomalaisten kansakoulujen tilanahtauteen kiinnitettiin myös huomiota Ajan Suunnassa ja ihmeteltiin, että esimerkiksi Vaasassa ei oltu valmiita uuden suomen kielisen koulutalon rakentamiseen, vaikka sille olisi ollut tarvetta.⁵²⁹

IKL pyrki saamaan ruotsinkielisiin kansakouluihin suomenkielen opetusta yhdessä kokoomuksen ja maalaisliiton kanssa. Tosin Hilja Riipinen ei nähnyt pakollista suomenkielen opetusta ruotsinkielisissä kansakouluissa mielekkäänä ratkaisuna, mutta näki suomenkielen opetuksen tulevaisuudessa niissä tarpeellisena, mikäli ruotsinkieliset halusivat kuulua osaksi kansankokonaisuutta.⁵³⁰ Taloudellinen näkökulma korostui IKL:n kannanotoissa ruotsinkielisten ja suomenkielisten koulujen välillä. Elias Simojoki puhui eduskunnassa ruotsinkielisten opiskelijoiden olevan etuoikeutetussa asemassa

---

⁵²⁵ Ajan Suunta 19.4.1933, 3.

⁵²⁶ Ajan Suunta 17.5.1933, 1.

⁵²⁷ Ajan Suunta 9.8.1933, 3. Vastaavaa väitti Vilhelm Tuura Ajan Sanassa 31.8.1931, 2. sekä Ajan Suunnan myöhemmät kirjoitukset Porvoon suomalaisista kouluista 20.9.1935, 3. sekä 16.11.1935, 6.

⁵²⁸ Ajan Suunta 17.10.1935, 1. Ajan Suunta 29.10.1935, 1. Ajan Suunta 30.10.1935, 1. Ajan Suunta 9.11.1935, 4. Ajan Suunta 19.2.1936, 5. sekä Ajan Suunta 1.4.1936, 4.

⁵²⁹ Ajan Suunta 18.12.1935, 1.

⁵³⁰ Ajan Suunta 8.4.1935, 5. Ajan Suunta 8.6.1935, 3. sekä Ajan Suunta 23.10.1935, 1. Valtionpäivien pöytäkirjat 22.10.1935, 1829–1830.

Suomessa, esimerkiksi hänen mukaansa Varsinais-Suomen oppikoulujen ruotsalaiset opiskelijat tulivat valtiolle paljon kalliimmiksi kuin suomen kieliset opiskelijat, samoin alueen ruotsinkieliset koulut verrattuna suomenkielisiin kouluihin.⁵³¹ Vastaavaan asiaan kiinnitti kansakoulujen kohdalla huomiota IKL:n Helsingin kaupunginvaltuuston jäsen Vilho Helanen, jonka mukaan Helsingin kaupunginvaltuusto suosi taloudellisesti ruotsinkielisiä suomenkielisten kustannuksella koulumäärärahojen jaon suhteen.⁵³²

Ajan Suunnassa pyrittiin myös kuvien kautta esittelemään ja luomaan mielikuvia suomenkielisten ja ruotsinkielisten koulujen epätasa-arvoista asemasta. Esimerkkinä lehdessä otettiin Dagsmarkin suomenkielinen kansakoulu, jonka julkisivu oli varsin alkeellinen verrattuna naapurikylän ruotsinkieliseen kansakouluun.⁵³³ Ruotsinkielisiä kouluja tukenut rahasto päätyi lehdessä myös kritiikin kohteeksi.⁵³⁴ Ajan Suunnassa kirjoitettiin kahteen otteeseen huolestuneena Helsingissä pidetystä oppikouluopettajien kokouksessa tehdyistä linjauksista, joissa oli kaavailtu ruotsinkieltä pakolliseksi oppiaineeksi suomenkielisiin oppikouluihin. Toteutuessaan linjausten nähtiin mahdollisesti laskevan koulujen sivistystasoa.⁵³⁵ Yhdessä lehden kirjoituksista todettiin seuraavasti: ”- Ruotsalaisilla kouluilla on runsaammat kirjastot, kokoelmat ja stipendirahastot kuin suomalaisilla. Ruotsalaisten tutkijain, taiteilijain ja opiskelijain käytettävänä on suhteellisesti enemmän apurahoja kuin suomalaisten. - -”. Ruotsinkielisten koulutuksen taloudellinen tuki nähtiin myös tässä kirjoituksessa olevan pois suomenkielisiltä.⁵³⁶

1930-luvulla oli alettu puhumaan ylioppilaiden liikatuotannosta, ”ylioppilastulvasta”, jota vastaan oli perustettu ylioppilastulvan vastustamiskomitea opetusministeriön toimesta.⁵³⁷ Ajan Suunnassa oltiin huolissaan siitä, että tulivatko ylioppilastulvan rajoittamistoimenpiteet kohdistumaan lähinnä suomenkielisiä kouluja vastaan.⁵³⁸ Oppikouluja käsittelevässä kirjoituksessa nähtiin myönteisenä ja luonnollisena asiana se, että osa ruotsinkielisten vanhempien lapsista kävivät suomenkielisissä oppikouluissa. Kielteisenä puolestaan, että noin neljäsosa yliopistoon johtavista oppikouluista oli ruotsinkielisiä.⁵³⁹ Suhteet ruotsinkielisen koulutuksen ja suomenkielisen koulutuksen välillä pyrittiin

---

⁵³¹ Ajan Suunta 11.11.1933, 1, 6. Valtiopäivien pöytäkirjat 10.11.1933, 679–682.

⁵³² Ajan Suunta 13.12.1934, 4.

⁵³³ Ajan Suunta 14.12.1935, 1.

⁵³⁴ Ajan Suunta 18.3.1936, 1-2.

⁵³⁵ Ajan Suunta 8.1.1934, 4 ja Ajan Suunta 9.1.1934, 1-2.

⁵³⁶ Ajan Suunta 8.4.1935, 3.

⁵³⁷ Kivinen 1988, 37; Autio 1986, 276–277. Heikkinen ja Leino-Kaukiainen 2011, 421–422. Kiuasmaa 1982, 228.

⁵³⁸ Ajan Suunta 8.11.1935, 5.

⁵³⁹ Ajan Suunta 17.5.1935, 3.

IKL:ssä saamaan suomenkielisten hyväksi. Esimerkiksi IKL:n kansanedustaja Reino Ala-Kulju puhui IKL:n edustajakokouksessa kieli- ja kansallisuuskysymyksestä kesällä 1935. Hän puhui kokemastaan epäoikeudenmukaisuudesta suomen- ja ruotsinkielisten oppikoulujen kieliolojen toteutumisesta koulujen määrän, oppilaiden kustannusten ja kaupunkien väestön suhteen. Ala-Kulju vaati, että ruotsinkielen opetusta tuli vähentää ja suomenkielen lisätä maan oppikouluissa.⁵⁴⁰ IKL:ssä nähtiin myös, että Suomessa ei lakkautettu ruotsinkielisiä oppikouluja ja seminaareja olosuhteisiin nähden riittävästi.⁵⁴¹

Ajan Suunnassa uutisoitiin Turun ruotsinkielisiä oppikouluja uhanneesta oppilaskadosta ja siitä, että näillä kouluilla pyrittiin uutisen mukaan lakia kiertäen saamaan oppilaita opetukseen ottamalla oppilaita vuotta aiemmin koulutukseen kuin se heidän oppimääräänsä nähden olisi ollut sallittua. Näin koulut onnistuivat säilyttämään kaikki vuosikurssinsa ja pitämään yllä käsitystä, että niissä pystyi suorittamaan nopeammin keskikoulu- ja ylioppilastutkinnot kuin suomenkielisissä oppikouluissa uutisen mukaan.⁵⁴² Kouluhallitus antoi asiasta muistutuksen Turun ruotsalaiselle yhteiskoululle myöhemmin.⁵⁴³ Oppikoulujen kieliolosuhteisiin ja niissä vallinneeseen tilanteeseen kiinnitettiin Ajan Suunnassa vielä huomiota eduskuntavaalien alla kesäkuussa 1936. Lehden kirjoituksessa kritisoitiin Ruotsalaisen kansanpuolueen, Sosiaalidemokraattien ja Edistyspuolueen ajamaa oppikoulupolitiikkaa, jonka nähtiin suosivan kohtuuttomasti ruotsinkielisiä.⁵⁴⁴

Suomenkielen opetukseen kohdistuneet toimet Ruotsissa olivat myös Ajan Suunnassa kirjoittelun kohteena. Suomen ja Ruotsin rajalla Ruotsin puolella oleva Länsipohjan alue päätyi aihepiiriin liittyen Ajan Suunnan huomion kohteeksi. Lehden kirjoituksessa hämmästeltiin sitä, että Länsipohjan koulujen suomenkielinen väestö ei halunnut suomenkielistä opetusta kouluihin ja epäiltiin, että ruotsalaiset virkamiehet olivat estäneet suomen opetuksen kouluissa.⁵⁴⁵ IKL:n pää-äänenkannattajan kannotto Länsipohjan asiaan oli yhteneväinen näkemykseen siitä, että ruotsinkieliset syrjivät suomenkielisiä koulutusmahdollisuuksiin liittyen Suomessa. Tapani Tarkka kiinnitti ”Tarkkailijan tähtäimestä” – pakinapalstalla huomiota Tukholman korkeakoulun suomenkielen opetuksen lakkauttamissuunnitelmaan. Ruotsalaiset aikoivat keskeyttää suomenkielen opetuksen rahallisen tukemisen ja

---

⁵⁴⁰ Ajan Suunta 8.7.1935, 4-5.

⁵⁴¹ Ajan Suunta 12.8.1935, 3.

⁵⁴² Ajan Suunta 6.6.1935, 1.

⁵⁴³ Ajan Suunta 26.6.1935, 1.

⁵⁴⁴ Ajan Suunta 19.6.1936, 3.

⁵⁴⁵ Ajan Suunta 11.3.1935, 3.

vaativat, että suomenkielisten tulisi täysin kustantaa opetus, jotta se voisi jatkua. Syynä tälle oli Tarkan mukaan Suomen ruotsinkielisten lehtien Ruotsiin välittämä kuva Suomen kielipoliittisista oloista, jotka olivat aiheuttaneet Ruotsissa suomenkielen väheksymistä ja kostonhalua.⁵⁴⁶ Vaatimuksille ruotsinkielen opetuksen heikentämiseksi Suomen oppilaitoksissa haettiin oikeutusta näin länsinaapurin suomenkielen opetuksen oloista.

IKL:n parissa oli vain yksittäisiä näkemyksiä, jotka eivät olleen ruotsinkielen opetuksen suhteen täysin negatiivisia. Esimerkiksi K. R. Kares totesi eduskuntakeskustelussa englanninkielen asettamisesta ruotsinkielen tilalle pakolliseksi oppiaineeksi oppikouluissa, että ”- - olkaamme ruotsinkielen tärkeydestä nyt mitä mieltä tahansa, se on tullut koko oppilasjoukolle aivan vastenmieliseksi kieleksi. On surullista nähdä, että tämän kielen asema nuorisolle on jotakuinkin sama kuin oli venäjän kielen asema ennen.” Tosin Kares oli puheessaan kuitenkin valmis vähentämään ruotsinkielen opetuksen määrää oppikouluissa.⁵⁴⁷

Keskeisiksi IKL:n näkemyksiksi oppilaitosten kielikysymykseen liittyen nousivat suomenkielisten ja ruotsinkielisten oppilaitosten taloudelliset eroavaisuudet, valmius kohentaa suomenkielisten oppilaitosten ja heikentää ruotsinkielisten oppilaitosten asemaa Suomessa. Kouluolojen yksittäisiin epäkohtiin kiinnitettiin huomiota erityisesti alueilla, joissa ruotsinkielisillä oli vahva asema. Ruotsinkielisistä pyrittiin luomaan negatiivista kuvaa ja epäoikeudenmukainen kohtelu suomenkielisiä kohtaan tuotiin Ajan Suunnassa korostetusti esille. Erityisesti Suomen oppikoulujen nähtiin IKL:ssä suosivan liikaa ruotsinkielisiä.

5.2. Helsingin yliopiston suomalaistamiskiista kielikysymyksen keskiössä

Kielitaistelu käytiin Suomessa maailmansotien välisenä aikana merkittävältä osin yliopistokysymyksen ympärillä.⁵⁴⁸ Yksittäisistä lehtikirjoituksista Ajan Suunnassa oppilaitoksiin liittyen Helsingin yliopiston suomalaistaminen nousi kaikista uutisoiduimmaksi ja kirjoitetummaksi, (näitä kirjoituksia oli tutkimuksen tarkasteluaikavälillä yhteensä 95). Keskityn tässä alaluvussa IKL:n ja sen kannattajien

---

⁵⁴⁶ Ajan Suunta 6.8.1935, 1-2.

⁵⁴⁷ Ajan Suunta 27.11.1935, 6. Valtiopäivien pöytäkirjat 26.11.1935, 2296.

⁵⁴⁸ Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 150. Klinge 1968, 180.

näkemyksiin Helsingin yliopiston kielikysymykseen liittyen, lehden uutisointia aiheeseen liittyen käsittelemällä pääpiirteittäin.

IKL:n julkaistua ensimmäiset eduskunta-aloitteensa syksyllä 1933, Ajan Suunnassa avattiin IKL:n valtion (Helsingin) yliopiston suomalaistamisvaatimusta. Aloitteessa todettiin, että Helsingin yliopistolla suomenkieliset ylioppilaat eivät olleet saaneet yliopistolain vaatimaa opetusta täysin oppilaan äidinkielellä ja siinä vastustettiin yliopiston rinnakkaisprofessuurijärjestelmää, jossa tieteenaloilla oli kullakin yksi suomenkielinen ja yksi ruotsinkielinen professori. Keskeisenä vaatimuksena aloitteessa oli suomen kielen muuttaminen yliopiston ainoaksi opetus ja virkakieleksi, sillä sen mukaan yliopisto ei voinut kaksikielisenä palvella tyydyttävästi suomalaisen sivistyksen tehtäviä. Muita perusteita IKL:n aloitteelle olivat ruotsinkielisten laaja kulttuuripääoma suomenkielisiin verrattuna; Ruotsin neljä yliopistoa ja ruotsinkielinen Åbo Akademi Suomessa, joiden rinnalle nähtiin tarvittavaksi täysin suomenkielinen yliopisto sekä rahalliset säästöt valtiolle, jos Helsingin yliopistossa olisi käytössä vain suomi opetus- ja virkakielenä.⁵⁴⁹ IKL teki eduskunnassa aloitteen Reino Ala-Kuljun johdolla myös Teknillisen korkeakoulun suomalaistamisesta, mikä oli vastaava Helsingin yliopiston suomalaistamisvaatimuksen kanssa.⁵⁵⁰

Ajan Suunta uutisoi alkuvuodesta 1933 erillisistä tilaisuuksista ja toimista, joissa vaadittiin Helsingin yliopiston suomalaistamista. Kansalaiskokouksessa tällä kannalla olleiden professoreiden puheiden ydinsanoma nostettiin uutisoinnissa esille. Lehdessä oli myös kutsu aiheesta käsittelevään kansalaiskokoukseen.⁵⁵¹ Kansalaiskokouksen asettaman toimikunnan ehdotukset valtion yliopiston suomalaistamisesta uutisoitiin Ajan Suunnassa keväällä. Komiteaan kuului AKS:n jäseniä, siitä eronneita jäseniä sekä IKL:n jäsen, R. G. Kallia. Nämä ehdotukset vastasivat IKL:n eduskunta-aloitetta asiasta seuraavana syksynä.⁵⁵² Aitosuomalaisten ylioppilaiden AKS:n, NYKS:n ja Kärki-yhdistyksen järjestämästä kokouksesta yliopiston suomalaistamiseen liittyen Ajan Suunnassa julkaistiin kokouksen julkilausuma, jossa vaadittiin yksi kielistä ja kansallista valtion yliopistoa.⁵⁵³ Suomenkielisten ylioppilaiden mielenilmaukset ja vaatimukset täysin suomalaisesta Valtionyliopistosta sekä Teknillisestä korkeakoulusta pysyivät uutisoinnin mielenkiinnon kohteina myöhemminkin. Näissä uutisissa nähtiin suomalaisten ylioppilaiden olevan juuri ”IKL:n kannalla”⁵⁵⁴ Vilho Helanen kirjoitti helmikuun

---

⁵⁴⁹ Ajan Suunta 15.9.1933, 5-6. Valtiopäivät 1933 Liitteet, 23–27.

⁵⁵⁰ Ajan Suunta 16.9.1933, 3. Valtiopäivät 1933 Liitteet, 46–48. Uino 1989, 224.

⁵⁵¹ Ajan Suunta 6.2.1933, 2. Ajan Suunta 17.2.1933, 3. Ajan Suunta 20.2.1933, 1.

⁵⁵² Ajan Suunta 30.3.1933, 1 ja 7.

⁵⁵³ Ajan Suunta 16.2.1933, 1. Vastaava ylioppilaiden julkilausuma myös Ajan Suunta 8.5.1933, 3.

⁵⁵⁴ Esim. Ajan Suunta 5.10.1933, 1 ja 4. Ajan Suunta 6.10.1933, 3. Ajan Suunta 17.11.1933, 1.

1933 loppupuolella Ajan Suunnassa otsikolla ”Taistelu Helsingin yliopistosta”. Helanen moitti kirjoituksessaan maalaisliiton ja kokoomuksen voimattomuutta viedä yliopiston suomalaistamiskysymystä eteenpäin eduskunnassa ja hän totesi kielitaistelun jatkumisen olevan haitallista. Helanen näki luonnollisena asiana, että Suomen ainoa valtionyliopisto tulisi olla kansallinen ja suomalainen, eikä tämä yliopiston suomalaistaminen hänen mukaansa olisi vähemmistökansallisuuden sortoa.⁵⁵⁵ Helanen vaati Ajan Suunnan myöhemmässä kirjoituksessaan suomalaisilta kansanedustajilta tekoja kielikiistan ratkaisemiseksi suomalaistamalla täysin valtion yliopisto ja hän näki lehdessä julkaistussa puheessaan IKL:n ainoana todellisena suomalaisuuden asian edistäjänä.⁵⁵⁶

Opetusministeriön suunnitelma kielikysymyksen ratkaisuksi syksyllä 1933 perustamalla Helsinkiin täysin ruotsinkielinen yliopisto, sai Ajan Suunnassa varsin kielteisen vastaanoton. Lehden kirjoituksessa luonnehdittiin ehdotusta harhaotteeksi ja nähtiin, että tällainen yliopisto kasvattaisi suomalaisille täysin ruotsalaiset virkamiehet.⁵⁵⁷ Ruotsalainen valtionyliopisto nähtiin lehdessä myös kalliina ja tarpeettomana ratkaisuna.⁵⁵⁸ Arne Somersalo kirjoitti myös aiheesta pakinassaan, jossa hän toi esille suomalaisten ylioppilaiden vaatimukset sekä IKL:n vaikutuksen siihen, että ylioppilaita oli esiintynyt mustapuseroissa. Somersalo oli kirjoituksessa vakuuttunut, että valtionyliopistosta tulisi täysin suomalainen.⁵⁵⁹ Valtionyliopiston tuli IKL:n mukaan olla täysin suomalainen, vaihtoehtoa suomen- ja ruotsinkielisistä valtionyliopistoista ei hyväksytty.

Helsingin yliopiston ylimmän hallinnollisen elimen, konsistori komitean, mietinnössä todettiin, että suomen kieli tuli olla yliopiston opetus- ja virkakieli, mutta ruotsinkielisille oppilaille taattiin oikeus saada käyttää opiskelussaan äidinkieltään. Mietintö sai Ajan Suunnassa kuitenkin varovaisen myönteisen vastaanoton.⁵⁶⁰ Helsingin yliopiston rehtorin lukukauden avajaispuhe oli pidetty joka toinen kerta suomeksi ja joka toinen ruotsiksi.⁵⁶¹ Tämä käytäntö kyseenalaistettiin Ajan Suunnan kirjoituksessa alkuvuodesta 1934, sille ei nähty mitään syytä tai pakkoa. Kirjoituksessa nähtiin, että valtion-

---

⁵⁵⁵ Ajan Suunta 20.2.1933, 3. Myös lehden myöhemmässä kirjoituksessa nähtiin, että valtionyliopiston kansallistaminen ei tarkoittanut ruotsinkielisten sortoa ja ehdotettiin, että ruotsinkielinen yliopisto-opetus voitaisi järjestää Turun akatemiassa. Ajan Suunta 20.10.1933, 3.

⁵⁵⁶ Ajan Suunta 19.7.1933, 3. sekä Ajan Suunta 12.4.1934, 2.

⁵⁵⁷ Ajan Suunta 27.9.1933, 3.

⁵⁵⁸ Ajan Suunta 3.10.1933, 2.

⁵⁵⁹ Ajan Suunta 7.10.1933, 1 ja 8.

⁵⁶⁰ Ajan Suunta 29.10.1933, 1 sekä Ajan Suunta 1.11.1933, 1 ja 4.

⁵⁶¹ Klinge 1968, 177–178. Hämäläinen 1968, 214.

yliopisto vaali ”orjuusaikojen muistoja”, jollaiseksi kirjoituksessa ruotsinkielinenkin puhe määriteltiin.⁵⁶² Aitosuomalaisen ylioppilaiden toteuttama mielenosoitus yliopiston rehtorin puhetilaisuudessa lukukauden avajaisjuhlissa sai osakseen ymmärrystä Ajan Suunnan kirjoituksissa.⁵⁶³

Seuraavan kerran kirjoitukset Helsingin yliopiston suomalaistamiskiistan ympärillä aktivoituivat Ajan Suunnassa todenteolla syyskuun alussa 1934. Tuolloin T.M. Kivimäen hallitus oli antanut eduskunnalle lakiesityksen, jossa yliopiston tuli järjestää täydellinen suomenkielinen opetus kaikissa aineissa, mutta ruotsinkielistä opetusta tuli edelleen antaa yliopistolla omalla osastollaan sekä sitä tuli organisoida valtion varoin. Yliopisto olisi jaettu suomen- ja ruotsinkieliseen osaan.⁵⁶⁴ Ajan Suunnassa nähtiin, että lakiesityksessä ei ole ryhdytty suomalaisen valtionyliopiston luomiseen vaan siinä pyrittiin turvaamaan oppilaitoksen ruotsinkielinen opetus ja ruotsinkielisten asema.⁵⁶⁵ Lakiesitykseen kielteisesti suhtautuvia näkökantoja yliopiston henkilökuntaan kuuluvilta ja aitosuomalaisilta ylioppilailta julkaistiin lehdessä kahta päivää myöhemmin.⁵⁶⁶ Pettymystä hallituksen lakiesityksen johdosta puitiin myös Ajan Suunnan pääkirjoituksessa, jossa esitys nähtiin taloudellisesti kestäättömänä sekä ruotsinkielinen opetus ja professorit tarpeettomina kaikilla yliopiston tieteenaloilla.⁵⁶⁷ IKL:n kansanedustajista Vainio ja Simojoki esittivät yliopistolain lähetekeskustelussa eduskunnassa mielipiteensä lakiesityksestä. Vainio totesi kysymyksen suomalaisesta valtionyliopistosta olevan ajautumassa umpikujan ja hänen mielestään eduskunta ei ollut enää kypsä jatkamaan työtään, kun se ei kyennyt antamaan maalle suomenkielistä valtion yliopistoa. Simojoki puolestaan uhkasi, että ”- me emme tule tyytymään, ennen kuin Suomeen luodaan maailman ainoa suomalainen yliopisto.”⁵⁶⁸

Ajan Suunnassa nähtiin, että vallitsevassa tilanteessa ruotsinkielisen sivistyksen liikatuotanto jäi suomalaisen kansan kannettavaksi. Täysin suomenkielisen yliopiston vaatimuksen perusteeksi lehti antoi riittävän suomenmielisen ja suomenkielisen sivistyneistön saamiseksi korvaamaan ruotsinkielistä sivistyneistöä. Toisessa kirjoituksessa aiheeseen liittyen yliopiston suomalaistaminen nähtiin keinona parantaa yliopisto-oloja, esimerkiksi yksikielisyyden nähtiin tehostavan opetusta. Yliopisto nähtiin kirjoituksena huonona säästökohteena.⁵⁶⁹ Ajan Suunta julkaisi marraskuun 1934 puolivälin jälkeen Helsingin yliopiston suomenkielisten ylioppilaiden adressin, jossa vaadittiin kansanedustajilta toimia

---

⁵⁶² Ajan Suunta 15.1.1934, 1.

⁵⁶³ Ajan Suunta 17.1.1934, 1, 6. Ajan Suunta 19.1.1934, 3. Ajan Suunta 20.1.1934, 3. Uino 1989, 227. Hämäläinen 1968, 214.

⁵⁶⁴ Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 151. Autio 1986, 368. Hämäläinen 1968, 216. Uino 1989, 227.

⁵⁶⁵ Ajan Suunta 1.9.1934, 1 ja 5.

⁵⁶⁶ Ajan Suunta 3.9.1934, 1 ja 4.

⁵⁶⁷ Ajan Suunta 4.9.1934, 3.

⁵⁶⁸ Ajan Suunta 7.9.1934, 2. Valtiopäivien pöytäkirjat 6.9.1934, 1591, 1604–1605.

⁵⁶⁹ Ajan Suunta 8.9.1934, 3. Ajan Suunta 15.9.1934, 3.

yliopiston saamiseksi täysin suomenkieliseksi.⁵⁷⁰ Lehti pyrki adressin julkaisemalla lisätä oikeutusta IKL:n vaatimukselle täysin suomalaisesta valtionyliopistosta.

Helsingin yliopistonlakien käsittelyn jäämisestä seuraavaan eduskunnan istuntokauteen uutisoitiin Ajan Suunnassa joulukuun puolivälissä 1934. Uutisessa todettiin, että päätös asiasta oli syntynyt yksimielisesti puhemiesneuvoston aloitteesta.⁵⁷¹ Yliopistolakien ratkaisemiseksi järjestettiin kuitenkin ylimääräiset valtiopäivät tammikuussa 1935. Hallitus antoi tuolloin esityksen yliopiston kieliolojen järjestämisestä, joka oli pääasiassa sama kuin edeltävänä syksynä annettu esitys, mutta se sisälsi myönnytyksiä suomenruotsalaisille. IKL:n, maalaisliiton ja kokoomuksen kansanedustajat jarruttivat tästä johtuen eduskunnassa lain voimaantuloa. AKS oli tukemassa jarruttajien toimintaa ja ympäri Suomea järjestettiin useita kansalaiskokouksia, joissa vaadittiin yliopistoasiasta kansanäänestystä tai uusia vaaleja.⁵⁷² Ajan Suunnan pääkirjoituksessa vuoden 1935 alussa tehtiin katsauksia kielikysymyksen kehittymisestä Suomessa 1900-luvun alusta 1930-luvulle suomenkielen aseman näkökulmasta. Kirjoituksessa kuvailtiin suomenkielen hankalaa asemaa yliopistossa ja nähtiin vuosikymmeniä kestäneen hallitusten kannan jarruttaneen suomenkieltä pääsemästä maassa oikeuksiinsa. Siinä todettiin: ”Suomalaisen kansamme valtava enemmistö ei yksinkertaisesti enää hyväksy sellaista vanhentunutta kaksikielisyyskantaa oikeutetuksi, jonka voimalla esim. supisuomalaisen virkamiehen supisuomalaisella alueella on ymmärrettävä ruotsia.”⁵⁷³ Ajan Suunnassa julkaistiin muutamaa päivää myöhemmin ylioppilaiden kirjoitus, jossa useaan otteeseen vaadittiin yliopistoasian ratkaisuksi kansanäänestystä.⁵⁷⁴

Vilho Helanen kirjoitti yliopiston kielikysymykseen liittyen lehdessä jälleen ylimääräisten valtiopäivien alla tammikuussa 1935. Hänen mukaansa hallituksen yliopistolakiesitys syrjäyttäisi kansalliset tarpeet. Helanen näki yliopistokysymyksen suurimpana sen hetken kansallisista kysymyksistä, sillä hänen mukaansa suomalainen sivistys tarvitsi korkeimmaksi vaalijakseen täysin suomalaisen valtionyliopiston. Helanen vaati, että yliopiston kielikysymystä tulisi ratkoa aivan eri pohjalta kuin hallituksen yliopistolain esityksessä ja hän yllytti kirjoituksessaan taisteluun täysin suomalaisen valtionyliopiston ja suomalaisen kansallisvaltion luomiseksi ruotsalaisen yläluokan etuoikeuksia vastaan.⁵⁷⁵

---

⁵⁷⁰ Ajan Suunta 19.11.1934, 1 ja 27.

⁵⁷¹ Ajan Suunta 15.12.1934, 8.

⁵⁷² Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 151. Alapuro 1973, 150. Uola 1982, 219–222. Hämmäläinen 1968, 221–223, 225–227 ja 229–230. Klinge 1968, 181 ja 183–186. Uino 1989, 230–232.

⁵⁷³ Ajan Suunta 2.1.1935, 3.

⁵⁷⁴ Ajan Suunta 4.1.1935, 3.

⁵⁷⁵ Ajan Suunta 15.1.1935, 3.

Eduskunnan keskusteluissa ylimääräisillä valtiopäivillä yliopistolakiehdotuksesta IKL:n kansanedustajat vastustivat hallituksen ehdotusta mitä moninaisimmin sanakääntein. Esimerkiksi Bruno A. Sundström luonnehti puheessaan asiaa suomalaisen kansan tärkeimmäksi kulttuurikysymykseksi, hänen mukaansa hallitus tarjosi valtionyliopistoon kieliratkaisua, joka ei tyydyttänyt suomalaiskansallista henkeä.⁵⁷⁶ K. R. Kares näki puolestaan, että asia ratkeisi vasta sitten, kun valtionyliopisto olisi täysin suomenkielinen.⁵⁷⁷ Hilja Riipinen korosti myös puheessaan yliopiston kielikysymyksen suurta merkitystä. Hän piti asiaa tärkeimpänä suomalaisen kansan sivistyskysymyksenä. Riipinen totesi, että kaksikielinen yliopistoratkaisu tekisi Helsingin yliopistosta maailman sekavimman yliopiston.⁵⁷⁸ Arne Somersalo korosti puheessaan puolestaan ruotsinkielisen sivistyneistön liikatuotantoa ”ruotsalaisen kansanaineksen tarpeeseen” ja väitti, että monet ruotsinkieliset yliopistosta valmistuneet tulivat viemään näin toimeentulon useilta suomenkieliseen sivistyneistöön kuuluvilta.⁵⁷⁹

Ajan Suunnassa piikiteltiin ylimääräisten valtiopäivien aikana niin edistyspuoletta, ruotsalaista kansanpuoluetta kuin sosiaalidemokraatteja, jotka olivat valmiita hyväksymään yliopistolakiesityksen ja eräessä sen kirjoituksessa hyökättiin esimerkiksi Suomen Sosiaalidemokraatin ja Helsingin Sanomien lehtikirjoittelua vastaan.⁵⁸⁰ Yliopistolakiesityksen käsittelyssä IKL:n kansanedustajat jatkoivat eduskunnan puheenvuoroissaan taistelua täysin suomalaisen valtionyliopiston saamiseksi. Muun muassa J. V. Vainio totesi, että ”- - yliopistossa on niin äärettömästi rääkätty tähän asti suomenkieltä, että olisi jo korkea aika vaatia yliopiston miehiltä ehdotonta suomenkielen hallintaa.” Reino Ala-Kulju puolestaan otti esille ruotsinkielisen yliopisto-opetuksen kustannuskysymyksen ja puolusti osakuntalaitoksen pakollisuutta yliopistossa vedoten laitoksen suomalaisen kulttuurin hyväksi tehtyyn työhön.⁵⁸¹ IKL:n eduskuntaryhmän johtaja, Vilho Annala, pohti puheessaan, että hallituksen esitys ei tule lopettamaan kielitaistelua yliopiston ympärillä ja kuvaili lakiesitystä ”ruotsalaisuuden pönkittämiseksi”. Annalan mukaan yliopiston tuli olla kansallismielinen oppilaitos. Hän koki yliopiston tehtävänä olla suomalaiskansallisen hengen, suomenmielen vaalija.⁵⁸² Ajan Suunta uutisoi etusivullaan 26.1.1935, että ylimääräiset valtiopäivät eivät ehdi käsittelemään yliopistoasiaa.⁵⁸³ IKL, yhdessä koomuksen ja maalaisliiton kanssa, saivat kuitenkin siirrettyä yliopiston kielikysymyksen ratkaisun myöhemmäksi.⁵⁸⁴

⁵⁷⁶ Ajan Suunta 19.1.1935, 6. Ylimääräiset Valtiopäivät 1935 pöytäkirjat 18.1.1935, 44–46.

⁵⁷⁷ Ajan Suunta 21.1.1935, 5. Ylimääräiset Valtiopäivät 1935 pöytäkirjat 19.1.1935, 87–89.

⁵⁷⁸ Ajan Suunta 19.1.1935, 7. Ylimääräiset Valtiopäivät 1935 pöytäkirjat 18.1.1935, 54–56.

⁵⁷⁹ Ajan Suunta 22.1.1935, 4-5. Ylimääräiset Valtiopäivät 1935 pöytäkirjat 19.1.1935, 108.

⁵⁸⁰ Ajan Suunta 24.1.1935, 3. Ajan Suunta 21.1.1935, 3.

⁵⁸¹ Ajan Suunta 24.1.1935, 3. Ylimääräiset Valtiopäivät 1935 pöytäkirjat 23.1.1935, 180 ja 188–191.

⁵⁸² Ajan Suunta 24.1.1935, 6. Ylimääräiset Valtiopäivät 1935 pöytäkirjat 23.1.1935, 269–270.

⁵⁸³ Ajan Suunta 26.1.1935, 1.

⁵⁸⁴ Hentilä, Jussila, Nevakivi 1996, 151. Uola 1982, 222. Hämäläinen 1968, 224.

Ajan Suunnassa julkaistiin ylimääräisten valtiopäivien päättymisen jälkeen kohtia AKS:n yliopistolakiehdotuksesta vuodelta 1926, sillä pääministeri T.M. Kivimäki oli lehden mukaan vedonnut siihen, että hallituksen yliopistoesitys olisi ollut sen kanssa pohjaltaan sama. AKS:n ja IKL:n jäsenistöön kuuluneita henkilöitä totesivat Ajan Suunnassa, ettei AKS ollut yliopistolakiehdotuksessaan vaatinut Helsingin yliopiston yhteyteen ruotsinkielistä rinnakkaista yliopistoa vaan erillistä yliopistoa ruotsinkielisille, AKS:n mukaan ruotsinkielistä opetusta tulisi tukea valtion varoista vain väestösuhteen mukaisesti sekä ruotsinkielistä yliopisto-opetusta tulisi rajoittaa vain humanistis-luonnontieteelliseen tiedekuntaan.⁵⁸⁵ IKL:n ja AKS:n näkemys vuodelta 1926 erosivat tässä kohdin, sillä kuten syksyn 1933 Ajan Suunnan kirjoituksista oli ilmennyt, ei IKL:ssä kannatettu ruotsinkielistä valtionyliopistoratkaisua. Helsingin yliopiston suomalaistamiskysymys pysyi vielä helmikuun alussa 1935 Ajan Suunnan mielenkiinnon kohteena. Esimerkiksi lehden pääkirjoituksessa 2.2.1935 pohdittiin yliopiston kaksikielisyyden ongelmia, joiksi nähtiin opetusta kangistava ominaisuus, kaksikielisyyden hankala sovitettavuus tieteellisen kehityksen vaatimuksiin sekä taloudelliset menot. Pääkirjoituksessa 9.2.1935 korostettiin suomen kielen merkitystä Helsingin yliopistolle ja oppilaitoksen kautta kansalliselle ja kotimaiselle sivistykselle.⁵⁸⁶ Suomen kieli- ja yliopistokysymyksen ulkopoliittista merkitystä pohdittiin Ajan Suunnassa keväällä 1935, kuten sen vaikutusta Suomen ja Ruotsin suhteisiin.⁵⁸⁷

Helsingin yliopiston suomalaistamiskysymyksestä kirjoiteltiin vaihtelevasti keväästä 1935 kesään 1936 Ajan Suunnassa. Suomalaisen väestön sivistystarpeet olivat Ajan Suunnan mukaan toteutuneet virkamiehistön osalta vain osittain. Lehden kirjoituksessa vastustettiin ruotsinkielisiä kouluja käyneiden virkamiesten asettumista suomenkielisille alueille ja vaadittiin, että suomenkielistä kansaa palvelevan virkamiehistön tuli saada koko koulutuksensa suomenkielellä ja suomalaisissa kouluissa. Kirjoituksesta välittyi tahto erotella toisistaan ruotsinkieliset ja suomenkieliset virkamiehet.⁵⁸⁸ Toisessa lehden kirjoituksessa nähtiin, että ruotsinkieliselle korkeakouluopetukselle ei ollut tarvetta: ”- - viimeistään yliopistoasteella on sen, joka maan palvelukseen aikoo, otettava vastaan ammattisivistyksensä ja opetuksensa suomenkielellä. Valtion varoilla tapahtuva ruotsinkielinen yliopisto-opetus on tältäkin kannalta katsoen tarpeetonta ylellisyyttä.”⁵⁸⁹ Ajan Suunta uutisoi loppu keväästä 1935 valtionyliopiston tiedekuntien erimielisyyksistä suomalaistamisasiaan liittyen. Kolmessa Helsingin yliopiston tiedekunnista enemmistö niiden jäsenistä kannatti yliopiston täydellistä suomalaistamista

---

⁵⁸⁵ Ajan Suunta 31.1.1935, 6.

⁵⁸⁶ Ajan Suunta 2.2.1935, 3. ja Ajan Suunta 9.2.1935, 3.

⁵⁸⁷ Ajan Suunta 24.4.1935, 3.

⁵⁸⁸ Ajan Suunta 3.5.1935, 3.

⁵⁸⁹ Ajan Suunta 7.5.1935, 3.

(teologisessa, lääketieteellisessä ja maatalousmetsätieteellisessä tiedekunnissa). Uutisen mukaan matemaattis-luonnontieteellinen, lainopillinen ja historiallis-kielitieteellinen tiedekunnat halusivat puolestaan säilyttää ruotsinkielistä toimintaa yliopistossa.⁵⁹⁰ Helsingin yliopiston konsistorin lausunto oppilaitoksen kieliolojen järjestämisestä julkaistiin Ajan Suunnassa 31.5.1935. Ehdotuksessa suomenkieli olisi yliopiston opetus- ja virkakieli, yliopisto säilyttäisi kuusi ruotsinkielistä professuuria ja se oikeutti ruotsinkielisiä opiskelijoita suorittaa opintojaan äidinkielellään.⁵⁹¹ Konsistorin kanta asiaan liittyen nähtiin Ajan Suunnassa suomalaiskansallisena, mutta ehdotuksen epäkohtina nähtiin muun muassa määräysten puuttuminen siitä, milloin professorien ja dosenttien oli lupa luennoida ruotsiksi, osan professuureista säilyttäminen ruotsinkielisinä sekä ruotsinkielisten ylioppilaiden oikeus käyttää äidinkieltään kokeissa ja kuulusteluissa.⁵⁹²

Lehdessä pohdittiin syyskuun 1935 alussa Helsingin yliopiston kanslerin lausuntoa yliopistokysymyksen järjestelemiseksi. Kirjoituksessa päädyttiin syyttelemään ruotsinkielisiä tilanteen vaikeudesta. Siinä todettiin esimerkiksi, että ”ruotsalaisemme” aiheuttaneen Suomeen kaksi eri sivistysmaailmaa: suomalaisen ja ruotsalaisen.⁵⁹³ IKL:n aloite Teknillisen Korkeakoulun suomalaistamiseksi päätyi hylätyksi perustuslakivaliokunnassa lokakuussa 1935.⁵⁹⁴ Ajan Suunnassa ihmeteltiin lokakuun lopulla 1935, että olivatko maalaisliitto ja kokoomus luopuneet suomalaistamisohjelmistaan, kun puolueet eivät olleet IKL:n rinnalla vaatimassa Teknillisen Korkeakoulun suomalaistamista. Reino Ala-Kulju pyrki vielä eduskunnassa puolustamaan tarvetta saada korkeakoulusta täysin suomenkielinen. Hän vetosi puheessaan muun muassa siihen, että suomenkieliset opiskelijat olivat pakotettuja seuraamaan ruotsinkielisiä luentosarjoja keskeisissä oppiaineissa sekä vuosikurssien epäkäytännölliseen opetuskielijärjestelyyn.⁵⁹⁵ Ajan Suunnassa palattiin vielä muutama otteeseen kielikysymyksen pariin ennen kesän 1936 eduskuntavaaleja. Näissä kirjoituksissa ei ollut aiemmasta poikkeavia näkökulmia. Esimerkiksi lehden pääkirjoituksessa 28.5.1936 nähtiin, että kielikysymys tuli ratkaista mahdollisimman nopeasti ja että se tapahtuisi vain yhdellä tavalla: suomenkielen vaatimuksen viipymättä todeksi.⁵⁹⁶ IKL jatkoi vaatimustaan Helsingin yliopiston ja Teknillisen Korkeakoulun täydellisestä suomalaistamisesta valtiopäivävaaliohjelmassaan osana vaatimustaan suomalaisen kansallisvaltion luomisesta.⁵⁹⁷

---

⁵⁹⁰ Ajan Suunta 16.5.1935, 4.

⁵⁹¹ Ajan Suunta 31.5.1935, 9. Ajan Suunta 17.6.1935, 3.

⁵⁹² Ajan Suunta 5.6.1935, 3.

⁵⁹³ Ajan Suunta 5.9.1935, 3.

⁵⁹⁴ Ajan Suunta 12.10.1935, 4.

⁵⁹⁵ Ajan Suunta 23.10.1935, 1, 4. Valtiopäivien pöytäkirjat 22.10.1935, 1835–1837.

⁵⁹⁶ Ajan Suunta 28.5.1936, 3.

⁵⁹⁷ Ajan Suunta 13.6.1936, 1.

Kiista Helsingin yliopiston kielikysymyksestä ratkesi lopulta keväällä vuonna 1937 kompromissiin ”Lex Hannulaan”. Laissa yliopistoon jäi kaksi opetuskieltä ja ruotsinkielisille opiskelijoille oikeus käyttää äidinkieltään. Suomenkielen asema nousi merkittävämmäksi kuin aiemmin, sillä suomesta tuli yliopiston ainoa hallinnollinen kieli ja pää-asiallinen opetuksen kieli. IKL oli ainoa taho, joka erityisesti vastusti tuolloin lakiesitystä, mutta suomenruotsalaisetkaan eivät olleet täysin tyytyväisiä syntyneeseen ratkaisuun.⁵⁹⁸ Helsingin yliopiston kielikiista kuvasi hyvin IKL:n ehdottomuutta poliittisissa kannoissaan. Täysin suomalainen valtionyliopisto nähtiin puolueessa ainoana ratkaisuna, joka selvittäisi Suomen kielikiistan. IKL:n jäsenet eivät kokeneet ruotsinkielisiä suomalaisen sivistyksen edustajina vaan ruotsalaisen sivistyksen. Ruotsinkieliset suomalaiset tunnustettiin suomalaisiksi vain, jos he itse määrittelivät itsensä suomalaisiksi. Suomen kielen vahva asema nähtiin IKL:ssä yhteydessä sen tavoittelemaan vahvaan Suomen kansallisvaltioon, mikä oli osaltaan selittämässä puolueen kärkkäitä näkökantoja suomenkielen aseman vankistamiseksi maan oppilaitoksissa.

6. Johtopäätökset

Olen tutkimuksessa hahmottanut Lapuan liikkeen ja Isänmaallisen kansanliikkeen näkemyksiä koulutukseen ja Suomen koulutusjärjestelmään liittyen vuosina 1930–1936. Näkemykset olivat sidoksissa valkoisessa Suomessa vallinneisiin käsityksiin oppilaitosten ja koulutuksen merkityksistä yhteiskunnalle. Ne nivoutuivat osaksi aikansa koulutuspoliittista keskustelua edustaen valkoisen Suomen jyrkimpiä, kansalliradikaaleja näkökulmia aiheeseen. Lapuan liikkeessä ja Isänmaallisessa kansanliikkeessä toimineet ja niitä kannattaneet henkilöt kuuluivat usein myös valkoisen Suomen keskeisiin nationalistisiin järjestöihin kuten suojeluskuntajärjestöön ja Akateemiseen Karjala-Seuraan. Näillä järjestöillä oli myös suuri ja oleellinen vaikutus Lapuan liikkeen ja Isänmaallisen kansanliikkeen kannattajien näkemyksiin koulutuksesta ja Suomen koulutusjärjestelmästä. Aineistosta välittyi myös ihailu ja esikuvien ottaminen koulutukseen liittyen ajan eurooppalaisilta fasisistilta liikkeiltä, erityisesti Italian fasisteilta ja Saksan kansallissosialisteilta.

Lapuan liikkeen Ajan Sanasta ja sen aikakauslehdistä sekä Isänmaallisen kansanliikkeen pää-äänenkannattajasta Ajan Suunnasta erottui keskeisiä teemoja Suomen oppilaitoksiin liittyen, jotka olivat lähes yhteneväiset niin Lapuan liikkeen kuin IKL:n osalta. Yhdistäviä tekijöitä olivat pelko vasemmistolaisuuden ”marxilaisuuden” leviämisestä oppilaitoksiin kansakouluista yliopistoihin asti niin

---

⁵⁹⁸ Autio 1986, 373–374. Uola 1982, 223. Hämmäläinen 1968, 257–260. Klinge 1968, 187. Uino 1989, 242–243.

vasemmistolaisten järjestöjen, opettajien kuin oppikirjojen välityksellä. Kommunismin uhkaa oppilaitoksille korostettiin Lapuan liikkeen lehdistössä. Niin Lapuan liike kuin IKL olivat valmiita kieltämään koulutuksen vasemmistolaisiksi tiedetyiltä tai epäilyiltä henkilöiltä, sillä ne näkivät Neuvostoliiton kouluolot varoittavana esimerkkinä kommunismin vaikutuksesta koulutusjärjestelmälle. Eriyisesti IKL:n aikana vasemmistolaisten järjestöjen toiminta ja vaikutus oppilaitoksissa asetettiin kyseenalaiseksi, ja järjestöjä vastaan hyökättiin sen taholta. Lapuan liikkeen ja IKL:n voi molempien tulkita ylikorostaneen vasemmistolaisuuden uhkaa ja vaikutuksia Suomen koulutusjärjestelmälle. Tämä viesti niiden poliittisesta tavoitteesta taistella kommunismia ja sosialismia vastaan. Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajilta näytti myös puuttuneen itsekriittisyys omissa koulutukseen liittyvissä näkemyksissään ja toimissaan, mitkä nähtiin ”täysin oikeina” ja ehdottomina.

Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajien kouluihin liittyneet kirjoitukset korostivat kansallisradikaalien ajamia arvoja, joille heidän mukaansa koulujen toiminnan olisi tullut perustua. Keskeisimpinä olivat isänmaallisuuden, uskonnollisuuden sekä maanpuolustuksen arvot. Näille arvoille nähtiin Lapuan liikkeessä ja IKL:ssä myös perustuvan ihanteellisen opettajan ja kasvattajan toiminta. Isänmaallisuus nähtiin oppilaitosten toiminnan perustana, jota koulujen tuli ehdottoman tinkimättömästi edustaa. Suomen ja suomalaisuuden merkitystä tuli kaikessa kasvatuksessa ja opetuksessa korostaa, niiden merkitys tuli välittää oppilaitosten kautta osaksi oppilaiden ajatusmaailmaa. Oppiaineiden kuten historian, uskonnon ja äidinkielen kautta nationalististen arvojen levittäminen nähtiin olennaisena Lapuan liikkeessä ja IKL:ssä. Oppiaineiden yleissivistävä vaikutus nähtiin puolestaan toissijaisena tekijänä.

Uskonnonopetuksen asemaa kouluissa ja kirkon vaikutusvaltaa koulujen uskonnonopetukseen haluttiin lisätä, mikä ilmeni erityisesti Lapuan liikkeen toiminnassa ja sen lehdistössä. Lapuan liikkeessä ja IKL:ssä oli mukana paljon erityisesti herännäispappeja, mikä selitti huolta koulujen uskonnonopetuksen asemasta niiden taholta. Eriyisesti uskonnonopetukseen liittyen Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajat olivat näkemyksiltään aikansa moderneja kasvatusoppeja vastustavia ja ne kritisoivat oppilaitoksia liberaalisten ja materialististen arvojen levittämisestä sekä vastustivat vaihtoehtoisia oppiaineita koulujen uskonnonopetukselle kuten siveysoppia. Kristinuskon asemaa korostettiin kansallisradikaalien taholta, sillä sen koettiin olevan keskeinen tekijä taistelussa yhteiskunnan arvojen hajautumista sekä kommunismia ja ylipäätään vasemmistolaisuutta vastaan.

Maanpuolustus nähtiin soveltuvaksi oppilaitosten toiminnan osaksi, mikä välittyi aineistosta. Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajat korostivat urheilua koulujen toiminnassa ja vähätelivät erityisesti Lapuan liikkeen toiminta-aikana tietopuolisen opetuksen merkitystä. Urheilulla ja maanpuolustuskas-

vatuksella nähtiin tuolloin keskeinen yhteys, mikä oli tuolloin ilmennyt myös esimerkiksi suojeluskuntien kasvatustyössä. Oppilaitokset oltiin Lapuan liikkeen ja IKL:n toimesta valmiita militarisoimaan soveltuvasti jo kansakouluista lähtien sisällyttäen oppiaineisiin sotilaallisia elementtejä ja toteuttamalla erillistä maanpuolustusopetusta. Koulutusjärjestelmä haluttiin saada Lapuan liikkeessä ja IKL:ssä palvelemaan puolustusvoimien tarkoituksia valmentamalla oppilaista tulevia sotilaita. Tavoite korostui erityisesti IKL:n aikana. Puolueen nuorisojärjestö Sinimustien toiminnasta välittyi käsitys siitä, millaista koulutustoimintaa IKL:ssä tavoiteltiin myös oppilaitoksiin. Lapuan liike ja IKL pyrkivät levittämään aatemaailmaansa kaikkiin koululaisiin Sinimustat-järjestön kautta sekä toimimalla yhteistyössä ylioppilasliike Akateemisen Karjala-Seuran kanssa. IKL:n aikana yhteistyö kansallisradikaalien nuorten kanssa korostui.

Mitä tuli oppilaitosten taloudelliseen asemaan Lapuan liikkeessä, mutta myös IKL:ssä oltiin valmiita karsimaan kansakoulujen aiheuttamista menoista valtiolle. Oppivelvollisuus tulkittiin Lapuan liikkeessä taloudellisena rasitteena, mikä ilmeni sen ohjelmakohdassakin ja esimerkiksi supistettu kansakoulu nähtiin hyvänä ratkaisuna liikkeessä lama-ajan Suomelle. Nämä näkemykset kertoivat suoraan siitä, että Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajat eivät juurikaan arvostaneet kansakouluja suomalaislapsia sivistävänä oppilaitoksina. Ylioppilaiden kasvava määrä aiheutti huolestumista molempien taholta ja Lapuan liikkeessä toivottiin menojen karsimista oppikouluista sekä IKL:ssä ruotsinkielisistä oppikouluista. IKL:ssä oltiin myöhemmin valmiita kohentamaan yksityisoppikoulujen asemaa lamakauden väistyttyä. Ammattikoulujen lisääminen ja suosiminen nähtiin niin Lapuan liikkeessä kuin IKL:ssä tarpeellisena. Ammattikoulut nähtiin niissä tarpeellisina Suomen kouluolojen käytännöllisyyden toteutumisen sekä taloudellisen tuottavuuden kannalta. Ne nähtiin myös keskeisenä tahona ylioppilaiden määrän vähentämisen kannalta.

Varsinkin uskonnolliset kansalaisopistot nähtiin lehtien kirjoituksissa myönteisesti ja niiden toimintaa mainostettiin kirjoituksissa. Työväenopistoihin liittyen näkökulmia oli vähän ja ne olivat epäileviä ja negatiivisia. Yliopistoihin liittyen kirjoitettiin IKL:n aikana huomattavasti enemmän kuin Lapuan liikkeen aikana, mikä kertoi siitä, että IKL:ssä useammat olivat taustaltaan akateemisesti koulutettuja henkilöitä kuin Lapuan liikkeen toimijoissa. Keskeisenä erona Lapuan liikkeellä ja IKL:llä koulutusjärjestelmään liittyvissä näkemyksissä oli kielikysymykset oppilaitoksissa, joita IKL:n Ajan Suunta korosti merkittävästi. Lapuan liikkeessä oli korostettu kielisopua suomen- ja ruotsinkielisten välillä sen alkuvaiheessa, mutta IKL:n aitosuomalaisuus toi aiheen keskeisimmäksi oppilaitoksiin liittyväksi teemaksi tutkimusaineistosta.

IKL:ssä ruotsinkieliset suomalaiset nähtiin etuoikeutettuna väestöryhmänä kouluttautumisen osalta eikä heitä mielletty pääasiassa suomalaisen kulttuurin edustajiksi vaan ruotsalaisen. IKL:n Ajan

Suunnassa välittyivät näkemykset siitä, että suomenkielisiä kohdeltiin kaltoin enemmistöltään ruotsinkielisillä alueilla oppilaitoksissa ja ruotsinkielisten kouluttaminen tuli yhteiskunnalle kalliimmaksi kuin suomenkielisten kouluttaminen. Ruotsinkielisten koulutusmahdollisuuksia oltiin puolueessa valmiita karsimaan suomenkielisten hyväksi, esimerkiksi oppikoulujen osalta IKL:ssä nähtiin, että Suomessa oli liikaa ruotsinkielisiä oppikouluja, joiden kautta oli mahdollisuus päästä kouluttautumaan yliopistoihin. Erityisesti IKL:n huomattavaksi tavoitteeksi muodostui Helsingin yliopiston muuttaminen täysin suomenkieliseksi ja puolue pyrki vastaavaan myös Teknillisen yliopiston kohdalla. IKL:n kannattajat näkivät puolustavansa ja edistävänsä suomalaisen sivistyksen asemaa yhteiskunnassa vaatiessaan täysin suomalaista valtionyliopistoa. Tavoitteeseen pyrkiessään IKL lähentyi AKS:n kanssa erittäin paljon, sillä puolue pyrki suoraan toteuttamaan AKS:n poliittista tavoitetta asiassa.

Kannanottoja tutkimusaineistossa koulutusjärjestelmään liittyen toivat esille lähinnä opettaja-, pappi- ja upseeritaustaiset henkilöt. Useat samat henkilöt ottivat kantaa lehdissä aihepiiriin liittyen niin Lapuan liikkeen kuin IKL:n äänenkannattajissa, mikä viesti jatkuvuudesta näiden välillä. Henkilöt olivat osittain Lapuan liikkeen ja IKL:n julkisuudessa tunnettuja henkilöitä ja niiden keskeisiä vaikuttajia, kuten IKL:n kansanedustajia, mutta lehdissä aihepiiristä kirjoittaneet eivät kaikki olleet näiden keskeisiä toimijoita vaan pikemminkin mielipidevaikuttajia koulutusaiheisiin näkemyksiin. Koulutukseen ja koulutusjärjestelmään liittyen lehdissä uutisoitiin ja kirjoitettiin vaihtelevasti niin Lapuan liikkeen kuin IKL:n aikana tutkittuna aikavälinä. IKL:lle koulutuksen merkitys korostui Lapuan liikkeen verrattuna, koska IKL:ssä muodostui puolue vuonna 1933 ja kouluttamisesta tuli keskeinen osa sen toimintaa. Sen organisaatio järjesti kurssitoimintaa kuten johtajakursseja jäsenilleen, missä kouluttamisella oli keskeinen osa. Näkemykset koulutukseen ja koulutusjärjestelmään liittyen olivat myös yhtenäisemmät IKL:ssä kuin Lapuan liikkeen kannattajilla. IKL oli järjestäytynyt organisoidummin kuin sitä edeltänyt Lapuan liike, joka oli säilyttänyt toiminta-aikansa kansanliikkeen luonteensa huolimatta siitä, että se oli rekisteröitynyt yhdistykseksi keväällä 1931.

Lapuan liikkeen ja IKL:n koulutukseen ja Suomen koulutusjärjestelmään liittyneet ajatukset viestivät totalitaristisesta tavoitteesta luoda arvoiltaan yksimielinen kansakunta, kansankokonaisuus. Näkemysten voi katsoa olleen varsin poissulkevia, sillä nationalistisista, kristillisistä ja maanpuolustushenkisistä arvoista poikkeavien henkilöiden koulutusmahdollisuuksia oltiin Lapuan liikkeessä ja IKL:ssä valmiita karsimaan sekä estämään täysin. Koulutus ja oppilaitokset nähtiin välineenä yksimielisen kansakunnan rakentamiseksi. Niiden tuli Lapuan liikkeen ja IKL:n kannattajien näkemysten mukaan pikemminkin palvella näiden aatemaailmaa kuin kansalaisten sivistystarpeita.

Lähteet ja kirjallisuus

Painetut lähteet

Sanomalehdet

Ajan Sana (11.10.1930 – 15.10.1932)

Ajan Suunta (2.12.1932 – 1.7.1936)

Aikakauslehdet

Aktivisti (1.5.1930 – 14.2.1931)

Sinimusta (8.3.1931 – 24.5.1931)

Fascisti (1.7.1931 – 10.10.1931)

Lapuan päiväkäskey (28.8.1931 – 19.2.1932)

Toimintaohjelmat

Lapuan liikkeen laajennettu ohjelma 1931

IKL:n yleiset ohjelmaperusteet 1932 ja toimintaperusteet 1933

Valtiopäiväasiakirjat. Pöytäkirjoja ja liitteitä 1933–1936

Kosola, Vihtori, *Viimeistä piirtoa myöten. Muistelmia elämäni varrelta*. Lapuan kirjapaino, Lapua 1935.

Lahti, Aimo, *Koulu ja maanpuolustus. Kokemuksia maanpuolustusopetuksesta*. Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino, Hämeenlinna 1936.

Tutkimuskirjallisuus

Autio, Veli-Matti, *Opetusministeriön historia 4. Ensimmäisen tasavallan kulttuuripolitiikka 1917–1944*, Opetusministeriö, Järvenpää 1986.

Alapuro, Risto, *Akateeminen Karjala-Seura, Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla*, WSOY, Helsinki 1973.

Borg, Olavi, *Suomen puolueet ja puolueohjelmat 1880–1964*, WSOY, Porvoo 1965.

Evans, David, *Understand Mussolini's Italy*, Hodder Education, UK 2012.

Eskelinen, Heikki, *Me tahdoimme suureksi Suomenmaan. Akateemisen Karjala-Seuran historia*, WSOY, Juva 2004.

Heikkinen, Anja; Leino-Kaukiainen, Pirkko, *Valistus ja koulunpenkki: kasvatusta ja koulutusta Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*, Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki 2011.

Hentilä, Marjaliisa; Kalliokoski, Matti; Viita, Armi, *Uuden ajan nainen: Hilja Pärssisen elämä*. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki 2018.

Hentilä, Seppo, *Pitkät varjot: muistamisen historia ja politiikka*. Kustannusosakeyhtiö Siltala, Helsinki 2018.

Hentilä, Seppo; Jussila, Osmo; Nevakivi, Jukka, *Suomen poliittinen historia 1809 – 1995*. WSOY. Juva, 1996.

Hjelm, Titus, Koskelainen, Sami, "Christ vs. Communism: Communism as a Religious Social Problem in Finland's Proto-Fascist Lapua Movement in the 1930s," *Journal of the Historical Society*, volume 30 issue 4, <http://discovery.ucl.ac.uk/1496899/1/Hjelm%20Formatted%20THSK%20ed-its.pdf> Luettu 1.2.2019.

Hyrkkänen, Markku, *Aatehistorian mieli*, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002.

Hyvämäki, Lauri, *Sinistä ja mustaa. Tutkielmia Suomen oikeistoradikalismista*. Otavan kirjapaino Oy, Helsinki, 1971.

Hämäläinen, Pekka Kalevi, *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939*, WSOY, Porvoo 1968.

Karhu, Sirpa, *Ajan Suunnan juutalaiskuva 1932–1944*, Pro gradu, Jyväskylän yliopisto 2014.

Kiuasmaa, Kyösti, *Oppikoulu 1880 – 1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun*, Kirjapaino Oy Kaleva, Oulu 1982.

- Kivinen, Osmo, *Koulutuksen järjestelmäkehitys. Peruskoulutus ja valtiollinen kouludoktriini Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla*, Turun yliopiston julkaisuja, Sarja C, Scripta lingua Fennica edita 67, Turku 1988.
- Klinge, Matti, *Ylioppilaskunnan historia 4.1918–1960*. WSOY, Porvoo 1968.
- Knopp, Guido, *Hitlerin lapset*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2006.
- Kotioja, Eeva, *Reippaat tytöt ja rohkeat pojat – nuorison kansallismielinen kasvatus Suomessa vuosina 1934 – 1938*. *Kasvatus ja Aika* 8 (3) 2014, 49 – 60. <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68634/29985> Luettu 28.9.2019.
- Korjus, Jaakko, *Vihtori Kosola. Legenda ja eläessään*. WSOY, Porvoo 1976.
- Laukia, Jari, *Tavoitteena sivistynyt kansalainen ja työntekijä. Ammattikoulu Suomessa 1899 – 1987*. Helsingin yliopisto 2013.
- Lehtinen, Erkki, *Lapuan historia 2, Suomen sodasta pitäjäkauden loppuun*, Lapuan kaupunki, Lapua 1984.
- Maijala, Elsi, ”Mellastavia oppikoululaisia vai Suur-Suomen sotureita?”. Teoksessa Juuti, Petri (toim.), *Sinistä, punaista, mustaa. Näkökulmia Suomen 1930–1940-lukujen poliittiseen historiaan*, Tampereen yliopisto, Kehrämedia, 2005, 113–137.
- Maijala, Elsi, *Sinimustat punaisessa kaupungissa: oikeistoradikaali nuorisojärjestö Tampereella 1931–1936*, Pro gradu, Tampereen yliopisto 1992.
- Mickelsson, Rauli, *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*, Vastapaino, Tampere 2015.
- Myllykangas, Mikko ja Pietikäinen, Petteri (toim.) *Ajatusten lähteillä. Aatteiden ja oppien historiaa*. Gaudeamus Oy, Tallinna 2017.
- Nygård, Toivo, *Suomalainen äärioikeisto maailmansotien välillä*. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä, 1982.
- Payne, Stanley G. *Fascism. Comparison and Definition*. The University of Wisconsin Press. The USA, 1980.
- Perälä, Reijo, *Lapuan liike ja sanan mahti*. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä, 1998.
- Rantala, Jukka, *Sopimaton lasten kasvattajaksi! Opettajiin kohdistuneet poliittiset puhdistuspyrkimykset Suomessa 1944–1948*. Hakapaino Oy, Helsinki 1997.

- Räisänen, Kari, *Ajan Suunnan valtiolliset ja kasvatukselliset ihanteet v. 1932–1939*, Pro gradu, Helsingin yliopisto 1965.
- Saarikoski, Raija, *Sosiaalipoliitikkaa ilman sosiaalidemokratiaa: oikeistoradikaalin Ajan Sanan pääkirjoitusten sosiaalipoliittinen sisältö 1930–1932*, Pro gradu, Tampereen yliopisto 1995.
- Saine, Harri, *Uskonnonopetus Suomen oppivelvollisuuskoulussa 1900-luvulla*. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja – SER. C OSA- TOM. 165. Painosalama Oy, Turku 2000.
- Salokangas, Raimo (toim.) *Etelä-Pohjanmaan historia 7, 1910-luvulta 1960-luvulle*, Etelä-Pohjanmaan liitto, Seinäjoki 2006.
- Selen, Kari, *Sarkatakkien maa. Suojeluskuntajärjestö ja yhteiskunta 1918–1944*. WS Bookwell OY, Juva 2001.
- Seppo, Juha, ”Kirkko ja itsenäinen Suomi 1917–1998”. Teoksessa Heikkilä, Markku (toim.), *Uskonto ja nykyaika. Yksilö ja eurooppalaisen yhteiskunnan murros*. Suomen itsenäisyyden juhlarahaston Sitran julkaisusarja nro 217. Atena kustannus, WSOY-kirjapainoyksikkö: Juva, 1999, 10–54.
- Siironen, Miika, *Mustan lipun alla. Elias Simojoen elämä ja utopia*. Atena Kustannus Oy, 2017.
- Siironen, Miika, *Valkoiset – vapaussodan perintö*, Tampere, Vastapaino 2012.
- Siltala, Juha, *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Otavan kirjapaino Oy, Helsinki, 1985.
- Silvennoinen, Oula; Tikka, Marko; Roselius, Aapo, *Suomalaiset fasistit. Mustan sarastuksen airuet*. WSOY, 2016.
- Sulamaa, Kaarle, ”Enemmän oikealle!” – Hilja Riipinen Suomen poliittisessä historiassa, Yliopistopaino Helsinki 1995.
- Suomen Kansanopistoyhdistys Oy, *Kansanopistomatrikkeli 1975: Suomen kansanopistot ja niiden työntekijät 1.1.1975*. Kanervan kirjapaino Oy, Lahti 1975.
- Suuronen, Marjatta, *Sinimusta-järjestö eli koululaiset politiikan pyörteissä*. Pro gradu. Helsingin yliopisto 1971.
- Swanström, Andre, *Hakaristin ritarit. Suomalaiset SS-miehet, politiikka, uskonto ja sotarikokset*. Atena Kustannus Oy, 2018.
- Syväoja, Hannu, *Kansakoulu – suomalaisten kasvattaja. Perussivistystä koko kansalle 1866–1977*. PS-Kustannus, Jyväskylä 2004.

- Talikka, Annikki, *Lapuan liike: pääpiirteitä sen ohjelmasta ja ohjelman toteuttamiseen liittyneistä tapahtumista*, Opinnäyte, Yhteiskunnallinen korkeakoulu, Helsinki 1960.
- Teikari, Erkki, *Suomen oikeistoradikaalinen lehdistö vuosina 1930–1944*, Tampereen yliopisto 1973.
- Teikari, Erkki, *Lapuanliikkeen ja Isänmaallisen kansanliikkeen sanomalehdistöjen ilmaisema maailmankuva: tutkimuksen taustaa ja problematiikkaa*, Laudaturtyö, Tampereen yliopisto, 1966.
- Tommila, Päiviö (toim.), *Suomen lehdistön historia. Osa 5*. Gummerus Oy kirjapaino, Jyväskylä, 1988.
- Tuomi, Jouni ja Saarijärvi, Anneli, *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2018.
- Uola, Mikko, *Sinimustaveljeskunta veljeskunta. Isänmaallinen kansanliike 1932–1944*. Kustannusyhtiö Otava, Keuruu, 1982.
- Uola, Mikko (toim.), *AKS:n tie: Akateeminen Karjala-Seura isänmaan ja heimoaatteen asialla*, Helsinki, Minerva 2011.
- Valtonen, Pekka, *Kosmopoliitteja ja kansallismielisiä: aatteiden kamppailu sotien välisessä Suomessa*, Gaudeamus, Helsinki 2018.
- Vares, Vesa; Uola, Mikko; Majander, Mikko, *Suomen eduskunta 100 vuotta 3. Kansanvalta koetuksella*. Edita Prima Oy, Helsinki 2006.
- Vasara, Erkki, *Valkoisen Suomen urheilevat soturit. Suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918–1939*. Vammalan kirjapaino Oy, Vammala 1997.
- Virkkunen, Paavo (nuorempi), *Lannistumaton. Paavo Virkkusen elämä*. WS Bookwell OY, Juva 2002.
- Virtanen, Aarni, *”Toimikaa, älkää odottako”*: Vihtori Kosolan puheiden muutokset 1929–1936, Jyväskylän yliopisto, 2015.
- Whittock, Martyn: *The Third Reich. The rise and fall of the Nazis*. Constable and Robinson, UK 2011.